تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ

الحمد لله علی نعمائه و الشکر علی آلائه یهه رساله نافعه حاوی
عمده مطالب اصول دین و فقه اور مسائل فقه اقسام عبادات و معاملات
مسمی بـ**غنیة السائل** در جواب اسوله ایک مستفتی کے تصنیف
جناب مکرمت مآب نحریر اعظم فحول مفخم واقف دقائق فروع و اصول کاشف
غوامض معقول و منقول رئیس المتکلمین و المحدثین فخر المحققین و المجتهدین
اعنی سیدنا و مولانا ممتاز العلما السید محمد تقی مجتهد العصر و الزمان
دام الله اظلاله علی روس المومنین الی یوم الدین بعد تصحیح
زبدة الامثال و الاقران مولوی سید محمد صاحب رضوی بهاری کے

سنه ۱۲۸۳ ہجری

در مطبع احمدی باهتمام میرزا آغا علی ابن محمد کریم مرحوم طبع هوا

که خود حضرات ائمه علیهم السلام بمبالغه تمام رد و انکار آن فرموده اند بلکه بر قائلین
و معتقدین تفویض لعنت فرموده اند و برائت از ان جسته اند و قائلین بدین قول
را در جمله کفار داخل فرموده اند ابن بابویه علیه الرحمه در اعتقادات خود از
امام رضا علیه السلام روایت میکند که آنجناب در دعاء خود میفرمود که بار الها من برائت
میجویم بسوی تو از کسیکه در حق ما آن چیزها را میگوید که ما در حق خودها آنرا نگفته ایم بار الها
برای تست خلق و پیدا کردن و از تست رزق دادن ترا عبادت میکنیم و بتو استعانت
میخواهیم بار الها تو پروردگار مائی و پروردگار آبا ما از اولین و آخرین هستی پروردگاری
ربوبیت یعنی پروردگاری لائق نیست مگر بتو و الهیت صلاحیت ندارد مگر برای
تو پس لعنت کن کسانی را که صغیر شمردند عظمت ترا و لعنت کن مشابهت کنندگان
قول اوشان را از مخلوقات خود بار الها ما بندگان توایم و پسران بندگان
تو هستیم مالک ضرر و نفع برای نفوس خود نیستیم و نه مالک موت و حیوة و نشور هستیم
بار الها کسیکه گمان ساخته که ما ارباب هستیم پس ما از او برائت میکنیم و کسیکه گمان ساخته
که پیدا کردن و رزق دادن از ماست پس ما از او بری هستیم مانند برائت حضرت عیسی
بار الها ما اوشان را دعوت نکرده ایم بآنچه گمان میکنند پس مواخذه از ما بآنچه که
میگویند مکن پروردگارا مگذار بر زمین از کافرین خانه داری را بتحقیق که اگر
خواهی گذاشت اوشان را گمراه خواهند ساخت بندگان ترا و نخواهند زائید مگر
فاجر و کافر در روایتیکه از زراره در اعتقادات مذکور است جناب علیین مکان

حضرت رسول خدا است زیرا که اتباع از باب افعال بمعنی لاحق شدن است
قال فی القاموس فی قوله تعالی فاتبعهم فرعون ای لحقهم او کاد
و اتباع از باب افتعال نیز باین معنی می آید و محتمل است که مراد از اتباع اتباع
فی الظهور باشد یعنی اول کسیکه بعد از حضرت مهدی علیه السلام ظاهر شود حضرت
رسول خدا است و محتمل است که مراد از اتباع درینجا مجرد موافقت و رعایت مشارکت
در امور باشد و صحت اطلاق اتباع بر مجرد موافقت از کلام الهی نیز ثابت میشود
حیث قال الله تعالی اولئک الذین هدی الله فبهدیهم اقتده
درین آیت حق تعالی حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله را باقتدای انبیای سابقین
حکم داده و اقتدا بمعنی اتباع است و ظاهر است که در حقیقت حضرت رسول خدا تابع
انبیای سابقین نبودند که افضل از همه ایشان است بلکه جناب رسول خدا متبوع بود
سائر انبیا تابع آنحضرت بودند پس ظاهر شد که اطلاق اقتدا در حق آنحضرت باوصفیکه آنجناب مقتدای همه انبیا است بمجاز است
و مراد از آن محض موافقت آنها است و هرگاه در اصل حدیث بجای لفظ اتباع وارد است
پس ثابت شد که در حق الیقین هم لفظ تبعیت بمعنی اتباع است نه لفظ بیعت
والله یعلم نزول وحی مخصوص انبیا است و الهام برای اولیا و اوصیا هم میشود
و مراد از وحی در قول او سبحانه تعالی واوحینا الی ام موسی یا اعلام است یا
القا در قلب و معنی لغوی وحی در لغت عرب الهام و اعلام باخفا است و وحی
نبوت مراد نیست و از بعض روایات مستفاد میشود که وحی نبوت نوعی است

درمیان هر دو چشم حضرت اسرافیل پس هرگاه حق تعالی میخواهد تکلم بوحی می زند
لوح را بر جبین حضرت اسرافیل پس او نظر میکند دران و میخواند انچه دران لوح است
پس القا میکند بطرف حضرت میکائیل و او القا میکند حضرت جبرئیل را و او القا میکند انبیا
علیهم السلام را ف نسبت شر بطرف پروردگار عالم نمیتواند شد او تعالی شانه
از همه قبایح منزه است و فعل او همه خیر محض است و انچه در بعض روایات وارد شده است
که او تعالی خالق خیر و شر است پس مراد از ان یا تقدیر خیر و شر و سعادت و شقاوت است
بتقدیر تکالیف که موجب سعادت و شقا میشود یعنی هر که امتثال امر الهی مینماید
سعید میشود و هر که استنکاف میکند شقی میشود یا مراد از ان خلق الات و اسباب است
که بسبب آن متمکن می شود عبد بر فعل خیر و فعل شر ش ائمه معصومین علیهم السلام ا
عالم ما کان و ما یکون بودند یا نه شق ثانی منافی بعض روایات است و از شق
اول لازم می آید که با وصف علم به تضرر از خلفا جور چرا هجرت نکردند و قال الله
تعالی ان الذین توفتهم الملائکة الایة الجواب تحقیق آنست که ائمه
معصومین علیهم السلام متمکن بودند بر استعلام انچه خواهند از ما کان و ما یکون
کما فی الکافی اذا شاؤا ان یعلموا علموا و فعلیت جمیع علوم غیر معلوم بلکه منافی اکثر روایات
و حالات حضرت و معارض بنص لو کنت اعلم الغیب لاستکثرت من الخیر
یا آنکه حکم انبیا و ائمه علیهم السلام غیر حکم سائر انام است در مقام اتمام حجت
و اظهار آیات و معجزات تقیه و مهاجرت برای حجج علیهم السلام جائز نبوده و مصالح

لا تلقوا بايديكم الى التهلكة . جائی متحقق میشود کہ جان داده مطلوب شارع نباشد و الا سبیل جہاد و تکمیل دعوت مسدود شود و ہر کس کہ در تقیہ و کتمان و اظہار و اعلان و امتثال حکم پروردگار عالمیان نصب العین داشتہ باشد پناه بخدا از اضل ضالین القسم نمی تواند شد ح اما ما سئلته ایدک الله من ان شریک الباری تعالی هل هو ممتنع بالذات ام بالغیر فالجواب ان شریک الواجب فی وجوب الوجود ممتنع الوجود بالذات والا فان کان واجبا کان موجودا وقد ثبت من دلیل التمانع وغیره انه لیس بموجود وان کان ممکنا لما کان شریکه فی وجوب الوجود فظهر انه ممتنع الوجود ذاتا هذا او ان شئت التوضیح واردت التصریح فاستمع لما القی الیک اسبغ الله نعمه علیک فاقول اعلم ان ممکن الوجود بالامکان العامی و ممکن العدم بالامکان العامی اعنی ما سلب الضرورة من طرف المخالف لا یخلو اما ان یکون واجبا بالذات او ممتنعا بالذات او ممکنا بالذات لا بعد وهذه الاقسام و یمتنع صدق احدها علی الآخر مطلقا فلا یصدق مفهوم احدها علی ذات الآخر ولا علی مفهومه کما هو ظاهر و من البین ایضا ان الواجب

بالغير والممتنع بالغير انما يكون ممكنا بالذات اذ الممكن لتحقق
استعداد الوجود والعدم فيه يتاثر بالغير ومن ثم لا يكون
شيء ممكنا بالغير اذ لو كان لكان اما واجبا ذاتا او ممتنعا
ذاتا ومن المستحيل ان ينقلب الواجب والممتنع ممكنا فلو كان
شريك الواجب تعالى ممتنعا بالغير لكان ممكنا بالذات فلا
يكون شريكا له في وجوب الوجود الذاتي ويرجع المعنى الى ان
شريك الواجب تعالى الممكن بالذات ممتنع بالغير ولا نزاع
فيه فان اختلج في قلبك انه لما امتنع التصادق بين تلك الاقسام
فكيف يصدق على شريك الواجب الواجب انه ممتنع
بالذات كما يومي اليه كلامك فاعلم ان الواجب مفهومه
وان كان كليا لكنه منحصر في فرد كما عرفت فلا يكون له مصداق
في نفس الامر غير الواجب تعالى شانه فمعنى قولك شريك
الواجب الواجب شريك الواجب المفروض وجوبه
ولا مانع من صدق الممتنع ذاتا عليه ولعلك حصلت
مما تلونا عليك ان شريك الواجب ليس مما يصدق
عليه المفهوم الكلي المفهوم من الواجب في نفس الامر وافهم طرز
سيدنا ما الحيلة في قطع الحجة على اهل الخلاف قطع الله

ابدانهم وارجلهم من خلاف فان الدليل المنقول باسانيدهم لا محالة يكون مخالفا للاخبار الكثيرة التي يعتمد عليها المخالف في اثبات مذهبه وح فامّا ان يكون معارضا لها اولا وعلى الاول فليكن مساويا ومكافيا لها سندا ومتنا ووقوة وشهرة وهذا مما لا يكاد يوجد في واحد من الخلافيات وعلى الثاني فلا ينهض بالحجة عليه اذ له ان يقول انا نحكم على هذا الخبر بالطرح او التاويل كما انكم تحكمون بذلك على ما جاء في اخباركم مخالفا لمختاركم وبالجملة فكما انّ في اخبارهم ما هو صالح الكشف عن آرائهم ففي اخبارنا ما يوافق آرائهم المعوج ويخالف منهجنا الابلج فمن اين توصف محجنا بالوثاقة ومحجهم بالسخافة وقد علمنا ان لا فارق في البين ولا داعي الى الترك الّا وهو مشترك في الفريقين اللهم الا ان يصار الى مخرج التقية التي تفرد بها اصحابنا الامامية وح فينقل الكلام اولا في اثباتها وهو لا يتيسّر الا بمثل ذلك من الاخبار المتفق عليها في النقل المعمول بها عندنا المتروكة والمتاولة عندهم ثم ينظر في جريانها وكيفية صب الخبر عليها

على ان المعلوم من اصحابنا الكبار انهم يجرون على هؤلاء
الاسرار بعدة من الاخبار في كل موطن من مواطن
الانظار وهذا اية الله تراه يصنع كذلك ومن هنالك
يعترض الفضل خذله الله بان هذا ليس من الصحاح
المعمول بها ثم ان سيدنا الشوشتري انار الله نوره في
موقف الفيه فلما يسلك الى ازيد من ان يورد اخبارا
قائل موافقة لما اورده الحلي العلامة احله
الله دار الكرامة وانت بنور الله خبير بان التعاوض
لا يحصل بهذا التدبير واما البرهان العقلي فلا يوجد
في كثير من المواد كما لا يخفى على المتتبع المرتاد فذلك
برهان من ربك ودونهما خرط القتاد واذا كان الحال
هذه فما السبيل في محاجة اهل العناد **الجواب**
خلص الكلام في المقام على وجه يميط الشكوك والاوهام
ان الاصل الاصيل في الاصول عند اصحابنا رضوان
الله عليهم انما هو دليل العقل اذ به يثبت وجوب النظر
المتوقف عليه وجوب المعرفة فيه يعرف الشارع والشرع
وبه يتبين حجية ذلك الفرع فالمعول انما هو عليه والاحتجاج

بالسمع يرجع اليه ومن ثم يقدح فيما عارضه ويطرح ما
خالفه وعند التعارض في السمعيات يعمل بالمرجحات
ويرفض الاضعف ومع فقدها او تكافؤها يتوقف
واما اهل الخلاف فحيث كان اصلهم مجتثا صار
كلما استنبطوا عليه هباء منبثا وذلك لان معولهم انما هو على
السمعيات فاذا خالفوها مع صحتها عندهم يوجه عليهم
الطريق وهم بذلك حقيق لانه لا يمكن لهم ان يعرضوا عن
النقل واما اصحابنا رضوان الله عليهم فلهم المخلص اذا
وجدوها مخالفة لما ثبت من العقل لكن اذا خالفوها
مستند الى سمعي اخر اصح منها فليس لنا الاعتراض
عليهم الا ان علينا ان يثبتوا اصحيته على وجه يفحم
الخصم والا عد وامكابرين وعن الحق ناكبين على انه
يمكن ان يقال انهم لما انكروا ثبوت وجوب شيء بالعقل
فقد هدموا اساس النقل وعلى تقدير التنزل حيثما
لم يكن ثمرة للمرجحات العقلية عندهم فهم مطالبون عند
دعوى الترجيح بالمرجحات السمعية وباثبات لزوم العمل بها
اللازم له ترك العمل بذلك السمعي المرجوح وبما ذكرناه

الجواب عما ذكر في السوال في الشق الثاني لحصول الفارق في البين وعدم اشتراك الدواعي واذا تبين هذا اتضح وجه احتجاج اصحابنا رضوان الله عليهم عليهم برواياتهم وثبت ان مجرد انكارهم لصحتها مع اخراجها في كتبهم المعتمدة واعتراف مشائخهم بصحتها لا ينفع الا ان ياتوا في ذلك بسلطان مبين واذا علم هذا فليعلم ان الدليل في الاصول عندنا لا بد من ان يكون قطعيا او منتهيا الى قطعي فتشبثنا بغير القطعي لرجوعه الى القطعي ومن ينكر القطعي يتوجه عليه الاعتراض في التمسك بغير القطعي ومن ثم قد يقع الالتباس اذ وجدت ادلتنا وادلتهم على نمط واحد بادي الراي واذا نظر بامعان النظر ظهر استقامة ادلتنا ووثاقتها بالنظر الى اصولنا وعدم استقامة ادلتهم بالنظر الى اصولهم او عدم رجوعها الى اصل اصيل وقد يذكر في اثبات المقصود بعد اثباته بدليل قطعي او ثبوته منه اشياء على هيئة البرهان مع عدم كونها براهين في نفس الامر ويكون الغرض من ذكرها الالزام حيث كانت على معتقد المخاطب وانها

حيث يكون اسهل بالنسبة الى ذهن المخاطب قد يكون
الغرض تكثير الدلائل ليكون اوقع بالنسبة الى السامع
الى غير ذلك من الدواعي فمن عرف وهن تلك الوجوه ولم
يطلع على اصل الدليل الذي كان عليه التعويل او راى المستدل
يضعف مثل تلك الوجوه في مقابلة خصمه ربما اشمئز
ويصدق ذلك انه قد ذكرني واحد من عظماء الاصدقاء
رحمة الله عليه ان العلامة الحلي طاب ثراه قد ذكر في
مطاعن الثالث انه عطل الحد المفروض مع انه في
كتب الامامية ايضا مذكور ان رجلا اتى عند
امير المومنين واقر بانه لاط واستدعى ان يجرى
عليه من حدوده ما هو اصعب فقال عليه السلام هو
ان تحرق بالنار فقال رضيت بذلك ثم لما اراد ان يدخل
النار وعرف منه صدق النية قال ان الله تاب عليك
ومنعه عن دخول النار فهذا ايضا تعطيل للحد المفروض
قلت لا يتوجه به الاعتراض علينا لانه يجوز ذلك
على معتقدنا واصولنا لانا نعتقد انه عليه السلام
كان معصوما عالما بجميع احكام الشرع لا يجوز عليه

الخطأ بل يجوز ان يكون سمعه ذلك عن رسول الله او يكون علمه من الهام الله سبحانه واما على اصولهم فلا يستقيم التاويل لانهم معترفون بعدم عصمة ائمتهم وبجهلهم من جميع احكام الشرع واما احتمال ان يكون ذلك على حسب اجتهاده فنبطله بما يبطل به عدم جواز الاجتهاد فى مقابلة النص هذا ما جرى على القلم بالارتجال والله يعلم حقيقة الحال

سوال

نصارى و يهود ميگويند كه پيغمبر اخر الزمان از اولاد جاريه بود حال آنكه علماى اثنا عشريه ايدهم الله ادعا ميكنند كه آنحضرت مستجمع جميع صفات حميده و از روى حسب و نسب اشرف مخلوقات اند

جواب

اين سوال بر سبيل اجمال اين است كه از رقيت مادر عيبى كه قادح نبوت باشد نمى شود و چگونه كسى از اهل ملل متفوه باين امر مى تواند شد و حالانكه جميع اهل ملل متفق اند بر نبوت حضرت اسماعيل باقى ماند اين امر كه از جناب سيد المرسلين صلى الله عليه و آله حضرت اسحق در نسب اشرف باشد پس دفع اين توهم بچند وجه ميتواند شد **اول** اينكه بر تقدير تسليم مى گوئيم كه شرافت نسب مثل شرافت حسب نيست چنانچه در بعض روايات وارد شده كه نسب همه راجع بطرف حضرت آدم مى شود و در اين امر همه يكسانند و شرف شرف حسب است و در قرآن مجيد حق سبحانه و تعالى فرموده فلا انساب بينهم يومئذ و در حديث وارد شده كه اكرمكم

عِندَ اللهِ اَتقٰکُم و ہرگاہ جناب رسالتمآب صلعم مستجمع ہمہ کمالات نفسانیہ قدسیہ
کہ شرفی ازان بالاتر نیست باشند اگر در نسب از و بی مساوی نباشند قادح افضلیت
آنحضرت نمی تواند شد و غرض و مقصود اثبات افضلیت آنحضرت ہست در کمالاتیکہ باعث
تقرب حضرت رب الارباب است نہ در ہمہ امور چہ ظاہر است کہ کسی نظیر حضرت یوسف ع
در حسن و جمال نشدہ پس از این حسن لازم نمی آید کہ حسینی برای آنحضرت نسبت بجناب رسالتمآب ص
ثابت شود چہ این امور عند اللہ سبحانہ منزلتی ندارد حتی اینکہ در حدیث وارد شدہ کہ حبشی
ہرگاہ مطیع باشد از سید قرشی ہرگاہ عاصی باشد بہتر است دوم اینکہ از ما سبق لایح
می شود کہ ہرگاہ امت مطیع باشد از غیر امتکہ مطیع نباشد یا در اطاعت خدای عز و جل
از ان کمتر باشد افضل است پس تا وقتیکہ افضل بودن حضرت سارہ از حضرت ہاجرہ
در اطاعت و عبادت ثابت نشود شرفی در حریت نیست و از بعض روایات عدم و
بعض امور از حضرت سارہ کہ منافی درجہ مقربان درگاہ الہی است ثابت می شود
پس درین صورت حضرت ہاجرہ از حضرت سارہ افضل خواہند بود و اولاد حضرت سارہ را
ہرگاہ تفاخر بحریت میرسد اولاد حضرت ہاجرہ را تفاخر بشرافت اولاد خود در اطاعت و عبادت
و معرفت حضرت رب العزۃ کہ شرفی از ان بالاتر نیست میرسد سوم اینکہ رقیت منافی
شرافت و مستلزم دنائت نیست چہ دختران اکابر و خواتین ہم بطریق بیع آمدہ اند
مثل حضرت شہربانو رضی اللہ عنہا یا اگر مراد سائل از قول او جل سبحانہ تعالی
المدبرون افلاک است ہا نہ این است کہ او تعالی شانہ متمکن ہست و در افلاک یا از ذوی العقول

از قول او بیرون فلک الافلاک است یا نه سوال از اثبات مکان است و عدم آن پس و بر هر دو شق در جواب گفته خواهد شد که چون او متمکن در مکانی و متحیز بحیزی نیست پس او نه اندرون افلاک است و نه خارج آن و اگر مراد وجود او تعالی است نه از حیثیت مکانیت و تعلق قدرت او است پس او همه جا است قال امیر المؤمنین

و امام الموحدین صلوات الله علیه فی بعض خطبه هو فی الاشیاء علی غیر ممازجة خارج منها علی غیر مباینة داخل فی الاشیاء لا کشیٔ فی شیٔ داخل و خارج منها لا کشیٔ من شیٔ خارج انتهی کلامه الشریف و بالجمله از آنچه گفته شد نه اجتماع نقیضین لازم می آید و نه ارتفاع نقیضین الله سبحانه هو العالم فقط

باب ما یتعلق باصول الفقه

ا ائمه او امر قرآن مجید محمول بر وجوب نمی تواند شد ب هرگاه استفتا از مجتهد حی متعذر یا متعسر باشد دور نیست که عمل بر مشهور جائز بوده باشد ج ظاهر آنست که تقلید عبارت است از عمل بقول غیر بغیر دلیل د جواز تقلید میت مختلف فیه است و احوط بلکه لازم تقلید مجتهد حی است و اگر متعسر باشد در غیر مسائل اتفاقیه و آنچه مشتهر بین الاصحاب باشد عمل بر احتیاط دور نیست که لازم باشد ه در صورت امکان تقلید مجتهد حی عمل بر آنچه احوط نوشته اند خالی از اشکال نیست و عمل بر احتیاط هر وقت میتواند شد بلکه بهتر است لکن حکم جواز عمل بر آنچه علما احوط نوشته اند مطلقا دشوار است

چه در بعض مقامات گاه است که فقیه در حکم با حتیاط خطا میکند و در خلاف آن احتیاط
می باشد و از همین جا است که در احکامیکه احتیاط ًا می نویسند هم اختلاف می کنند بالجمله
هرگاه علم بهم رسد که این امر موافق احتیاط است خواه باستفسار از مجتهد جامع الشرائط
خواه بسبب امارتی مثل اینکه در بودن چیزی مبطل صلوة خلاف بوده باشد در میان
فقها پس گاه آنشخص این فعل را ترک میکند بیقین میداند که نماز من بنا بر هر دو قول
صحیح خواهد شد و یقیناً بری الذمه خواهم شد پس در مثل این صورت یقیناً عمل بر احتیاط جائز
است اگر چه استفسار از مجتهد جامع الشرائط ممکن باشد والا عمل برای مجتهد جامع الشرائط
لازم و واجب است و اگر ممکن نباشد دور نیست که در صورت تعذر علم باحتیاط یا عدم امکان
عمل بر آن عمل بر آنچه مشهور در میان علما رضوان الله علیهم است جائز باشد امر
علی الظاهر صیغه امر برای وجوب است ح هرگاه بر عامی متحقق شود که مجتهدی
جامع الشرائط اجازه باجتهاد کسی داده پس اهلیت اجتهاد آنکس بر عامی ثابت می شود
و مراد از اهل خبرت که در جواب سوال سابق ایما شده بود فقهای باشند و چون
سلسله آنها بطرف ائمه علیهم السلام میرسد پس بانتهای سلسله بطرف ائمه علیهم سلسله منقطع
خواهد شد ط تاثی افعال فقیه عدل مادامیکه خلاف آن ثابت نشود و احتمال
سهو متطرق نباشد جائز است ی با وصف تمکن از استفتا از مجتهد حی اگر
عمل بر قول میت نماید در طهارت یا در صلواة یا در صوم یا دیگر عبادات و معاملات
پس هرگاه قول میت مخالف فتوی مجتهد حی باشد صحیح نخواهد شد و الا صحیح خواهد شد

پاس کلیهٔ اذا مات المفتی مات الفتوی اگر مبتنی است بر این که مفتی از قیاس
و ظنون فتوی داده بود دلیل بر این امر منافی معتقد اهل اصول است و مذمت
ظن از اخبار اهل بیت علیهم السلام ثابت است و اگر فتوای او ماخوذ از روایات
ائمه معصومین علیهم السلام است لیکن چون احکام شریعت متغیر و متبدل نمیشود وجه موت
فتوی چیست حال آنکه محمد بن یعقوب کلینی طاب ثراه در کتاب کافی از مفضل بن عمر روایت کرده
محصلش این است که حضرت امام جعفر صادق علیه السلام او را فرمود که بنویس و منتشر کن علم خود را
در میان برادران خود پس اگر بمیری میراث ده آن کتابها به فرزندان خود را چه بدرستی که
خواهد آمد بر مردم زمانه هرج یعنی فتنه که در آن زمان انس نخواهند گرفت مگر بکتابهای خود

الجواب مسئلهٔ قول المیت کالمیت هرچند مختلف فیه است لکن اشهر و اظهر صحت
این قول است چونکه مسائل مستنبط از دلائل شرعیه اکثرش ظنی است اگرچه ماخوذ
از نصوص اصحاب عصمت باشند بعدم قطعیة غیر المتواتر من الاخبار و ظنیة الدلالة و ظنیة الترجیح
بین المتعارضات منها و اختلاف وجوه الترجیح الواردة فی الاخبار و اختلاف الافهام
فی فهم المعانی و اتباع مطلق ظن ممنوع نیست بلکه ظنون که بعد استفراغ وسع در نظر
در دلائل شرعیه بهم رسد حجیت است کما ثبت فی محله و من شاء التفصیل
فلیرجع الی ما کتبه جد العلامة اعلی الله مقامه فی کتاب
اساس الاصول آری ظن حاصل از قیاس حنفی و استحسان که پسندیده و مرضی
اهل خلاف است بلا خلاف عمل بر آن جائز نیست و هو المراد بالظن المذموم فی الاخبار

لاظن المجتهد الحاصل من الادلة الشرعية وتقليد اموات بسبب اصل حرمت عمل الظن جائز نیست وظن مجتهد حی که عمل بر آن برای مقلدان بالاجماع جائز است استثنای کلیه مستثنی است خرج ما اخرجه الدلیل وبقی الباقی علی حاله وبعضی استصحابا تقلید میت را جائز میدانند وکتب احادیث وفقه که از ان فقها احکام را استنبط می کنند در همه وقت بکار است وشک نیست که آن مانند به لیکن تدارک احکام در میان نباشد استنباط احکام چگونه می تواند شد لکن بمفاد حدیث رب حامل فقه الی من هو افقه منه و رب خبر تدل دیسر خبر موالف تر و نیز فقه وفهم معنی احادیث لازم است و این امر هر کس را نیست و ظاهر است که هر کس قابلیت فهم احادیث و استعداد ترجیح در میان اخبار متعارضه و تنقید احادیث نمی دارد و در نشر الحادیث برای جمیع مردم نفع است اگرچه بواسطه فقها باشد و یبتنی ذم قیاس از نصوص ثابت است و ممانعت از عمل بر ظن نیز از کلام اعلام ثابت میشود محقق در معتبر فرموده اما قیاس پس بر آن اعتماد نیست زیرا چراکه یقین بحکم ان نشود و عمل بر آن عمل بظن است که نهی از ان وارد شده و از مبادی الاصول علامه علیه الرحمه بیم لا یح می شود که قیاس و استحسان را جواز ندارد و کل از همه اینست که اخبار بلکه باوصف متهم کردن اهل اصول بچیزهائیکه ساحت مرام ایشان از ان منزه است در کتب معتمده خود روایت می کنند که درباره نظر از ان حجیت جامع قیاس صحیح ثابت میشود چنانچه شیخ حر عاملی علیه الرحمه در جلد آخر وسائل الشیعه از کتب تحف العقول نقل فرموده که حضرت ابوالحسن موسی بن جعفر علیه السلام بعد بسم الله نوشت که همه امور دین چهار قسم اند و از انجا

اجماع وقیاس را شمرده خلاصه اینکه بر اصولیین و اخباریین هر دو خصوصا بر اخباریین که قائل
بقطعی الصدور بودن اخبار اند اشکال وارد می شود جواب شافی ارشاد شود الجواب
هر چند برای اخباریین بسبب ادعای قطعیت صدور اشکال است از این راه بلکه هر حدیث
را قبول کرده اند و اصولیین چون منکر قطعیت اند برای ایشان وسعتی است لکن احتمال تقیه
نزد هر دو در ما یحتمل التقیه متطرق است و قیاس حنفی که آنرا تمثیل می نامند یعنی اجرای
حکم اصل بر فرع بسبب وصف جامع که آنرا علت مشترکه بظن خود قرار می دهند و عمل
باستحسان نزد شیعیان بالاتفاق باطل است و آن غیر قیاس منصوص العله است و غیر قیاس
باولویت است که راجع بمفهوم موافق الخطاب است و از جمله دلالات لفظیه است و غیر
تنقیح المناط است که علت مستنبطه قطعی باشد و این قسم را اکثر اخباریین هم قبول دارند
بالجمله اختلاف معنی قیاس باعث اشتباه مردم نابلد می شود و در احادیث مذمت قیاس
بمعنی اول و استحسان بسیار وارد شده است و اگر حدیثی در تجویز قیاس وارد شده
باشد محمول بر تقیه یا اینکه محمول بر معنی صحیح و قسم مجوز قیاس خواهد بود و عمل بظن
مطلقا ممنوع نیست و لیشهد به قوله سبحانه ان بعض الظن اثم و مراد از قول
او تعالی ان الظن لا یغنی من الحق شیئا ظن فی اصول الدین و ظنون
غیر معتبره مثل استحسان و قیاس حنفی است و الظنون حاصله از شهادت عدلین و از اخبار
آحاد و استنباطات از ظواهر قرآن و مثبت از جهت دلالات لفظیه ظنیه و حقائق شرعیه
و عرفیه قطعا شرعا معتبر است و قائم مقام علم و اجماعیکه دخول قول معصوم در آن

معلوم باشد حجت است و دلیل علیه قوله صلوات الله علیه المجمع لا ریب فیه نه هر اجماع چنانکه اهل سنت
گمان کرده اند مح در صورت مرقومه اگر دو مجتهد در علم و ورع مساوی باشند و هر دو
در وجوب و استحباب مختلف باشند مقلدین را اختیار است تقلید هر کسی خواهند بکنند والا
تقلید اورع اعلم لازم است و قول بوجوب نماز جماعت اولی از استحباب نماز جماعت نماز
روز جمعه در اکثر از فرسخ از نظر قاصر نگذشته بلکه در نیست که خلاف اجماع مرکب باشد

ید سوال افیضوا علینا من الماء فیضا فنحن عطاش وانتم
واردند هرگاه معلوم است که اصولی المذهب اند و اعمال احکام شرعیه جز اجتهاد و تقلید
گزیری نیست و هر مجتهد را غیر عمل به اجتهاد خود و هر مقلد را غیر عمل بدون تقلید شان چاره
نیست پس [illegible] غیر مجتهد را فرض است که بمقتضای فاسئلوا اهل الذکر
ان کنتم لا تعلمون از آنحضرت مستفتی شود بنا علیه مجدد [illegible] خاطر فاطر گردیده
بطور استفتا در نظر مناظر در آنکه نقصی و ضعفی در اعتقاد راه یافته باشد بر علمای دین
و فقهای کاملین عرض کرده می شود و آن اینست که مسئله وجوب تقلید بر غیر مجتهد از مسائل
اصول است یا فروع بر تقدیر اول تعمق نظر و فکر در ادله و استدلال و تحقیق در وجوب و عدم
آن بر کافه مکلفین واجب و لازم است یا محض بر من بلغ مرتبة الاجتهاد اگر گفته شود که نظر
و فکر بر غیر من بلغ مرتبة الاجتهاد هم واجب و لازم است کما کان علیه علماء القوم
پس تکلیف [illegible] در صورتی است که اگر مسئله تجزی فی الاجتهاد متفق علیه باشد حالانکه مختلف
فیه است پس باید که اول او در این مسئله اجتهاد نماید با آنکه مستلزم دور است چه جواز تجزی فی

الاجتهاد موقوف است بر اجتهاد او و اجتهاد او موقوف است بر تجزی فی الاجتهاد
و هم مستلزم فساد دیگر چه هرگاه نظر شود به تجزی فی الاجتهاد مودی بامتناع یا عدم جواز تجزی
شد پس حقیقت کار او که منحصر در جواز تجزی بود خراب خواهد گشت **ثانیا** بر فرض عدم استلزام
دور و فساد در صورت حصول ظن به رجحان تجزی فی الاجتهاد نا ظر این مسئله مجبور است چنانچه
گردید و وقت رجحان بر وجوب تقلید مثل وجوب صلوة رجوع به تقلید یکی از مجتهدین نماید
و هرگاه در اصل مسئله تقلید اختلاف است که تقلید حی را نماید و یا بر تقلید میت که در حال
حیات او مقلد بوده باقی ماند و یا از سر نو مقلد یکی از اموات شود پس مشکل میشود که آیا در این
هنگام هم بر او اجتهاد واجب است یا تقلید **شق ثانی** منحصر در چهار صورت است
صورت **اول** اینکه تقلید حی نماید به تقلید حی پس لازم می آید توقف الشی علی نفسه
چه فرض این است که جواز تقلید میت مثلا موقوف است بر تقلید قول زید و بلی هذا الا توقف الشی
علی نفسه صورت **ثانی** اینکه تقلید میت باتباع قول میت نماید و هو مثل الاول فی توقف
الشی علی نفسه صورت **ثالث** اینکه تقلید قول حی باتباع قول میت نماید پس فرض
میکنیم که میت تقلید قول حی را واجب میداند و حی تقلید میت را پس باز الشی لنفسه
لازم می آید چه باید که این کس تقلید میت نماید و به تقلید قولش بمنع راجع است
و **ایضا** فرض میکنیم که میت تقلید حی را منکر است پس تقلید او حرام باشد به تقلید میت
با وصف اینکه واجب بود و مجتهد مفروض صورت **رابع** اینکه اتباع قول میت بتقلید حی
نماید و کلام در آن مثل صورت ثالث چه فرض میکنیم میت منکر تقلید میت است پس

تناقض لازم میشود چه در این هنگام مقتضای تقلید حی این است که تقلید میت نماید و مقتضای تقلید میت آنست که تقلید میت نماید چونکه تقلید هر دو شخص واجب است اول بحسب فرض اول و ثانی بحسب فرض ثانی پس باید که بمقتضای هر دو تقلید را که ایقاع نقیضین است بعمل آورد و هرگاه فرض کنیم که میت در تقلید حی است پس باید که تقلید حی بر این شخص حرام باشد والمفروض وجوبه بذا خلف اگر گفته شود که گاه نزد مجتهد حی تقلید حی قطعی و یقینی باشد پس حکم بر خلاف با وجود یکه تقلید میت نزد شخص بدیهی الخلاف است بل باطل باشد حکم توان داد خواهم گفت که کلام ما بحسب فرض است نه بحسب واقع و معهذا کلام قابل مفسده ما نیست چه مانع فساد مذکور اعنی لزوم توقف الشی علی نفسه نخواهد گشت لو با نه هم اگر گفته شود که تقلید حی مسئله اتفاقی است زیرا که اجماع بران واقع نشده پس رجوع بتقلید حی واجب و لازم است خواهم گفت که وجوب تقلید در این صورت موقوف است بر اینکه اجماع حجت برای مقلدین هم باشد و حال آنکه در این خصوص هم نظر است چرا که در حق مقلدین است اتباع قول حی یکی بدلیل اجمالی نه علی وجه التفصیل که احتیاج بر آن شان طرف اجماع و سنت و عقل و نص قرآن در اتباع قول مجتهدی گردد چه این ادله شرعیه مخصوص برای مجتهدین است نه برای غیر هم شق اول اعنی اینکه در این مسئله هم مثل هر دو مسئله سابقه اجتهاد نماید در این هنگام میگویم که شخص غیر من بلغ مرتبة الاجتهاد در این هر سه مسئله بکمال استعداد و رای خود معتبر و موثق بزعم و ظن خود دانسته خود را مکلف اجتهاد خواهد پنداشت و یا اجتهاد او در این مسئله خواه دیگر موقوف است

برتصویب مجتهدین الاول ظاهر الفساد لان الانسان فی
اکثر الاحیان منهمک فی ورطة الخطاء والنسیان مثل
هذا الشخص فکیف یحکم بصواب رائه وعقله المشوب بالاوهام
مع عدم ممارسته باستنباط الاحکام والثانی مستلزم
الدور لان اجتهاده موقوف علی تصویب المجتهدین
وتصویب المجتهدین موقوف علی اجتهاده فینتج ان
اجتهاده موقوف علی اجتهاده وهو دور لاشک فی
فساده ویا قطع نظر ازین هم میتوان گفت که درین صورت ممکن است که نظر و فکر
حاکم بحرمت تقلید شود درینصورت کارش وسعیش بجائی نخواهد رسید واگر گفته شود
که وجوب نظر و فکر مخصوص بان اشخاص است که بمرتبهٔ اجتهاد رسیده باشند لا علی غیرهم
پس تعمیم الحال غیر مجتهد لازم است که دست از اجتهاد بکشد و مسئلهٔ تقلید اجتهادی
نماید پس محذور اینکه بر تقدیر وجوب تقلید موافق اجتهاد او من حیث الرجوع
بیکی از اموات واحیاء وبقاء نماید میشود درین هنگام هم عاید خواهد گشت ومذکور شد
فلا نعید اذا بطلت الشقوق التی فرضت علی تقدیر
فرض المسئلة المذکورة من مسائل الاصول فلنفرض
انها من الفروع وحینئذ یلزم بعض المحذورات السابقة
للازم للتقلید والرجوع اگر گفته شود علی سبیل المعارضه که مستفسر

بلغ

از مقلدین است یا از مجتهدین اگر از مجتهدین است پس آنگاه خود مکلف من حیث
الاجتهاد است آنچه که در تحقیقش در آید بدان کاربند شود و عمل نماید و اگر از مقلدین است
پس گفته می شود که در اینصورت آیا مقلد حی است یا میت است ابتدا او یا باقی علی التقلید
من قلده فما الدلیل علی تقلید الاولین و دلیل علی تقلید الثالث
فی حیاته و علی بقائه فهو دلیلنا خواهیم گفت که این قول بچند وجه
مرفوع است وجه اول باختیار شق اول برین طریق که مجتهد را استفسار نکات
و استدراک مسائل از دیگر علما که از ان انکشاف حال اتفاق و اختلاف آرا
فیمابینهم گردد نیست بلکه من حیث رجحان عقلی استفسار این قبیل مسائل ضرورتی
ندارد وجه دوم باختیار شق ثانی برین منوال که هرگاه مقلد را وقت تعلق تکالیف
شرعیه بشیاع و تواتر و شهرت بین الناس که جمله مقلدین مجتهد حی باشند مبرهن گردد
که اعمال را احکام شرعیه بدون اجتهاد و تقلید باطل است و تقلید غیر احیا غیر جائز
پس بنا علیه وقت فوت اجتهاد و حصول آن محبت جاده تقلید اختیار کرده رجوع بقول
مجتهد حی خواهد نمود و مهما لیس کذلک چرا که در اینجا بنای کلام و مدار سوال استفسار
بر آن تقدیر است که هرگاه مقلد انرا فقدان علم آن هر سه طریق وقت نطق تکالیف
شرعیه خواه بعد فنای مجتهدی که مقلد او بوده باشد بهم رسد نه بر تقدیر فرض علم آن طرق
مذکوره وجه سوم بمنع حصر و شقین مذکورین انکه اگر فرض کرده شود که سائل در باب
خود متحیر است یا هیچ مذهب ندارد یا بر مذهب اخباریین بوده باشد و الحال هم بر مذهب

اصولیین گردیده یا الحال مکلف شده یا غافل بوده است یا اینکه قبل از این براه
خطا رفت الحال توفیق ثواب رفیق او گردید با این طریق جواب معارضه میتواند شد
وهیچکدام از این طریق در حق مجیب سمت جواز ندارد بلکه مجیب را باید که جواب شبهات
مذکوره وآیه بنهج شایسته بیان فرماید واین را نیز زیب تحریر نماید که آنچه در جواب
خواهد نوشت از قسم اجماعیات وضروریات خواهد بود یا از قبیل اجتهادیات و بر تقدیر
ثانی وجه حجیت آن نیز مبین سازند لیهلک من هلك عن بینة ویحیی من حیی عن
بینة الحال باز آمدم بر سر مدعا که بعد ثبوت تقلید یکی از آنحضرات اعلمیت که مساوات
شرط است از آن چه مراد است آیا اعلم من حیث الفعلیة یا من حیث القوة بر تقدیر
اول مجتهد مطلق واعلم من حیث الفعلیة مساوی اند یا نه در صورت مساوات تقلید
بکدام از آنها مختار بین العلماء الاخیار است یا ایها الاجلاء الکرام و
الفقهاء العظام علیکم ان تکشفوا الغطاء عن وجه هذا
الکلام باحسن النظام لیکون لنا ولکم ذریعة الی خیر الانام
صلوات الله علیه وآله علیهم السلام باسم سبحانه
جواب مخفی نماند که واجب بودن تقلید مجتهد حی جامع الشرائط اعم از اینکه
واجب مطلق باشد یا افضل فردی الواجب التخییری از مسائل ضروریه است
که محتاج بنظر واجتهاد نیست کما هو المنقول عن بعض الاعلام و اگر مکابری جسارت
بر انکار نماید از روایات مستفیضه واجماع محجوج میتواند شد و تشبث بدلیل متوقف نیست

بلغ

به مسلم بودن آن دلیل نزد خصم اری هرگاه دلیل از مسلمات او نباشد در اینصورت
اثبات حجیت دلیل بر مدعی لازم خواهد شد و اما انکار بعض اخباریین از تقلید پس فقط تحاشی
از لفظ تقلید است و فی الواقع منکر آن نیستند و مقلد را مستبصر میگویند و لا مشاحة
فی الاصطلاح هرگاه این را دانستی پس بدانکه چون همه ایرادات که در سوال مذکور اند
مبتنی بر نظری بودن این مسئله بود قد پس همین قدر برای دفع آن کافی و وافی
می تواند شد و از آنچه بیان شد ظاهر می شود که تقلید مجتهد حی متوقف بر تقلید او نیست
و نه بر تقلید دیگری از احیا و اموات بلکه از جمله ضروریات است که باجماع کافه علما
ثابت شده است قال فی اشارات الاصول قال فضلاء الاواخر
من اوجب الاخذ بالادلة ومنع التقلید وجعل العلماء
رواة یروون الادلة للعوام ویبینون لهم کیفیة الاستدلال
ومقدمات الادلة فقد انکر ضرورة الدین فضلا
عن المذهب وادعی خلاف البداهة واما تقلید میت پس
چون از مسائل اجتهادیه است بدون اجتهاد یا تقلید معتقد بجواز آن نمیتواند
شد اصلی هرگاه مکلف مقلد مجتهد میت باشد پس مستمعی بالبعض از علما تقلید
او را واجب میدانند و هر چند این قول بغایت ضعیف است لاکن در اینصورت
تقلید مجتهد حی محتاج بنظر خواهد بود و چون بقای تکالیف شرعیه بالضرورة
ثابت است و برای احدی گزیری از امتثال نیست پس مکلف اطمینان

نفس خود بنظر و اجتهاد اگر قادر بران باشد و الا باستفاده از دیگری لازم است و مسئله تجزی فی الاجتهاد که دران بعضی کلام کرده اند موضوع بحث در انجا اجتهاد مصطلح است نه اجتهاد در اصول فانه لا اختلاف فیه و ظاهر است که این مسئله یا از مسائل علم کلام است و یا از مسائل اصول فقه و علی التقدیرین قطع دران درکار است و مطلق استفاده از دیگری تقلید نیست و بالجمله انچه سبیل استحصال مسائل اصولیه است مکلف بان طریق این مسئله را حاصل میتواند کرد اما سوال از اینکه مراد از اعلم چیست پس جواب آنست که مجتهد مطلق به نسبت متجزی اعلم است و همچنین کسیکه فقه مساوی داشته باشد از کسیکه فقه مساوی نداشته باشد اعلم خواهد بود لکن بسا گاه در وقت نظر و کمال خود از صاحب فقه مساوی افضل باشد و در اینصورت ترجیح آن برا این محل کلام است هذا ثم سنح لی جواب اخر علی سبیل التنزل وهو ان المسئلة علی تقدیر کونها نظریة ان قیل انها من مسائل علم الکلام ولعله الاشبه لان تقلید الفقیه فی الوقائع یرجع الی تقلید الائمة فحینئذ لابد من استحصالها من الادلة المفیدة للیقین لا من جهة التقلید او الظن والتخمین ومن لم یستبد فی ذلک وعجز عن حمل اعبائها فلیرجع الی من یهدیه سوی السبیل ولا یکون رجوعه الیه تقلیدا بل استحصالا للدلیل وبعد اطمینان القلب ووضوح

الحجة بجعله بينه وبين الرب تعالى شانه حجة ورجوعه الى
الغير كالنظر فيما يتوقف اثباته عليه وهو واجب عقلا
كما هو من هبنا معاشر الامامية لمخالفنا فيه الا الاشعرية
فلزمهم ادحاض حجج الحجج وافحام الانبياء عليهم السلام
وان قيل انها من مسائل اصول الفقه اذ امتثال احكامه
تعالى بالنسبة الى المقلد متوقف عليها فهي مقدمة
للواجب المطلق فالجواب بما مر من الجواب وان ادعى
انها من المسائل الفقهية فهذا وان كان في غاية البعد
وخلاف الظاهر لكن يمكن التخلص بنحو ما مر على هذا التقدير
ايضا بان نقول لا مدخل للتقليد حينئذ ولا للاجتهاد
المصطلح ويحصل تلك الايرادات دليلا على ذلك فلا
بد من النظر ان استطاع اليه سبيلا والا اخذ من
غيره ما ينتهض له حسب زعمه حجة ودليلا والا لزم
سقوط التكليف او جواز استحصال المسائل الفقهية
من الادلة التفصيلية المقلدة وكلا الامرين باطلان
بالضرورة من الدين هذا ما جرى عليه القلم بالارتجال
حين توزع البال وتشتت الحال وكثرة الاشغال ومن

اثرت الاجمال وبذلك اعتذر عن المستفتی الالمعی حرسه الله المتعال

باب ما یتعلق بالطہارۃ

ا ہرگاہ معلوم بودہ باشد کہ مباشر نجاستی کہ دران اختلاف است تقلید مجتہدی میکند کہ او فتوی بطہارت می دہد وانیکس مقلد دیگریست کہ او حکم بنجاست می کند پس انیکس معذور است در مطہر بودن غیبت انکس اشکال است وہمچنین ہرگاہ نداند کہ نزد مباشر نجاست ثابت است یا نہ آ ری اگر علم باستعمال مطہر بہم رسد اگرچہ از قرائن بودہ باشد لاجرم حکم بطہارت می کند ومحتمل است کہ مطلقا حکم بطہارت جائز بودہ باشد چنانکہ جاری بودن سیرت مسلمین بران محتمل است ب حکمی کہ از دلیل واجب الاتباع حاصل شود منہ ابد متیقن نیست پس مثل اینکہ قول ذی الید معتبر است داخل بستیقن خواہد شد اگرچہ مفید یقین نبودہ باشد ج اگر کسی تبرعاً کفن میتے دادہ باشد مطالبہ ثمن از ورثہ نمی تواند کرد بلکہ از متروکہ عوض گرفتن ہم محل اشکال است د ہرگاہ زن استحاضہ کثیرہ داشتہ باشد وکسوف بشود ووقت فرائض یومیہ داخل نشدہ باشد پس اگر وقت وسعت داشتہ باشد احوط آنست کہ غسل ووضو کردہ نماز را بجا بیارد واگر مہلت غسل نبودہ باشد احوط آنست کہ بدل غسل تیمم بکند وہمین است حکم دیگر آیات ھ فتاوی اصحاب رضوان الله علیہم وروایات در تحدید قبر تا ترقوہ مطلق است تخصیص بطفل وغیر طفل ندارد ومحتمل است کہ مراد از ترقوہ ترقوہ میت بودہ باشد لکن رعایت عدم ظہور بوی او واجب است پس اگر سر ترقوہ خوف ظاہر شدن بو بودہ باشد این قدر حفر قبر

که بو طاهر نشود واجب خواهد شد و هرگاه میتی را بدون غسل دفن کرده باشند پس اگر
مثله شده باشد نبشش جایز نیست والا مسئله محل اشکال است لکن دور نیست که احتمالا واجب
نبش بوده باشد ذ هرگاه بعض جنین بیرون آید و دون بعض و جنین با در نش و بمیرند
پس اگر ممکن باشد جنین را بیرون آوردن بیرون آورده غسل و کفن هر دو جدا جدا بکنند
والا غسل مادر و غسل عضو خارج جنین ظاهرا کافی است ح تخته که بر آن میت را
طهارت میدهند بتبعیت طهارت میت ظاهرا پاک می‌شود ط هرگاه تمام بدن نجس
باشد و تطهیر بعض خواهد پس اگر عضو نجس را برداشته آب بریزد بلا دغدغه پاک می‌شود
ی اگر کسی بعد غیبت اقرار ببقای خود بنجاست بکند پس در مطهر بودن غیبت
او اگرچه مشروط بالطهارة را بجا آورد اشکال است و احوط بلکه لازم اجتناب از سور او است
یا اگر آب بجمیع اجزای متشبثه اندرون دهن از مضمضه برسد ظاهرا کافیست
پس بعد تطهیر اگر جزوی خارج بشود طاهر خواهد بود یب هرگاه رطوبت این قدر
باشد که هر دو طرف ثوب ظاهر و باطن آن نجس شود و رطوبت متعدی ببدن نشود
البته بدن هم نجس نخواهد شد والا فلا یج هرگاه چرم را از مسلم بگیرند و یقین بهم رسد
که او از مشرک گرفته پاک است و نیز چرمی که از مسلمان بگیرند پاک است و در آن نماز
میتوان گذارد و اگر از مشرک بگیرند نیز پاک است پس اگر معلوم شود که از ماکول اللحم است
نماز نیز در آن میتوان کرد و اگر مجهول باشد نماز در آن جامه جائز نخواهد بود و حکم گلیم
از این مستفاد میشود حکم جامه پشمی اگر از مسلم بگیرند یا از مشرک یکی است ید

احوط آنست که تطهیر سقف مسجد و جانب خارج دیوار مسجد را لازم دانند **یه** جای که ناظر محرم نبوده باشد کشف عورت جائز است لکن هرگاه امن او و وقوع نظر او بر عورتین مظنون بوده باشد پس اجتناب نمایند خصوصا هرگاه علم عادی هم رسد **یو** تنجیس مشرکین اجماعی است و نصوص کثیره بران دلالت می کند خبری که در خصوص عدم نجاست عینی مشرکین از نظر گذشته و اگر وارد شده باشد بجهت موافقت عامه و معارض با احادیث دیگر محمول بر تقیه خواهد بود و حجیت اجماع قطعی که بر نجاست مشرکین واقع است مختلف فیه نمی تواند شد با آنکه در این مسئله مستند محض اجماع نیست بلکه نصوص نیز بر آن دلالت دارد پس وجهی برای عدم تنجیس مشرکین متوهم هم نمی شود و لفظ طعام در آیه طعام الذین اوتوا الکتاب اگرچه مطلق است لکن دلائل دیگر تخصیص آن می کند و تجزی فی الاجتهاد در حق شخصی روا است که جامع شرائط اجتهاد باشد و استنباط مسئله از دلائل کتاب سنت تواند نمود و هرکس را جائز نیست که موافق رای خود حکم کند **یز** هرگاه از قرائن علم عادی بهم رسد که مشرک شیر بینی از دست خود ساخته است و دست او برطوبت با آن رسیده است پس خوردن آن جائز نخواهد بود **یح** هرگاه موم نجس بشود پس اگر ضخامت داشته باشد که مانع وصول آب باشد پاک نمیتواند شد والا پاک خواهد شد **یط س** چه ارشاد می شود اندرین صورت که دو کس در معرکه مجروح گشتند تجویز داکتر یکی مشرف بر هلاکت بود و دیگر اصلاح پذیر پس شلا دست مشرف هلاکت را قطع نموده بدست دیگر ملصق

نموده شد پس انعکس از این دست غیر که با و الصاق یافته طهارت و صلوة و غیرهما میتواند کرد یا نه و اگر کسی دیگر او را مس نماید یا خود انعکس او را مس سازد غسل مس میت بر او واجب خواهد شد یا نه ج در صورت مرقومه اگر مشقت شدید لازم نیاید و حلول روح نشده باشد این شخص دست غیر را جدا نموده بعد طهارت نماز میخواند و الا همین دست نماز و غیره بجا می آرد و بمس آن قبل الصاق بر ماس طهارت عضو ماس اگر برطوبت مس کرده باشد غسل مس میت لازم خواهد بود و بعد الصاق و حلول روح جسم ثانی در ان طهارت و غسل هیچ یک بر ماس ظاهرا لازم نخواهد شد در غسل و وضو شستن آن به نیت قربت لازم دانند ك حمل فعل مسلم بر صحت اگر چه از مسلمات است لکن در ماده خاص و فعل مخصوص پس حکم بصحت متوقف است بر علم بمباشر شدن او بآن فعل بخصوص و صدور او از ان چه ظاهر است که بدون تحقق موضوع حکم بصحت نمی تواند شد بالجمله عموم حکم صحت نسبت بهر فعل او که متحقق الصدور باشد مسلم است نه نسبت بهر فعلی که محتمل الصدور باشد قال الفاضل المعاصر رحمه الله فی اشارات الاصول الاصل فی تصرفات المسلم الصحة و المعنی منه ان ما تحقق صحیح عن فاسده فی الواقع و لم یعلم ان المحصل من ایهما حمل علی الصحیح اذا صدر عن المسلم لان الاصل فی التصرفات تجردها الصحة فالاصل فی الذبح و النحر و البیع و امثاله عدمه حتی تثبت حصوله و فی صحة حدوث کذا

مدله بمباشر شدن

تصرف عدمها الی ان یثبت واما فیما صدر عن مسلم من
تصرف ومعاملة مع احتمال الوجهین فالاصل فیه الصحة
وهو اجماعی ومن قطعیات الشریعة والاستقرائیات
القطعیة هرگاه این را دانستی پس بدانکه استعمال مطهر همچنین ازاله عین نجاست
اعم است از اینکه اجل التطهیر باشد چنانکه مشاهد است ومتعارف که گاهی مقصود فقط
ازاله عین نجاست از آب می باشد وتطهیر شرعی مقصود نمی باشد بلکه عدم آن مقصود
می باشد چنانکه هرگاه خون از جسم بیرون می آید انگشت را از آب ترکرده بر آن
می مالند تا عین نجاست زایل بشود وبعد از آن بنهج شرعی طاهر می کنند واین هم
باید دانست که بر قول مسلم هرچند موثق باشد تا وقتیکه مفید یقین یا ظن علی اختلاف
القولین نباشد در باب تطهیر اعتماد نمی تواند شد وهرگاه از تمهید این مقدمات
فارغ شدیم پس میگوئیم که در ما نحن فیه اگر از قراین وامارات خارجیه علم بمباشرت گازر مسلم
بر تطهیر ثابت شود فلا نزاع اذ ذاک فی حمل فعله علی الصحة وهمچنین اگر ثابت شود که لاعن
قصد تطهیر واقع شده والا مجرد آوردن گازر پارچه را بعد دور کردن اوساخ
بدون قراین خارجیه علم بتحقق موضوع نمیتواند شد منتهای امر این است که علم
بتحقق استعمال مطهر بهم رسید واین فعل او حمل بر صحت بشود باین معنی که تصرف
بر وجه حرام نکرده چه ثابت فقط استعمال مطهر است که اعم است از تطهیر وصحت
نسبت بآن همین است که استعمال بوجهی شده که مستلزم فعل محرم باشد پس چنانکه

هرگاه کسی ببیند کسی را که تصرف در مال غیر می کند حکم بمبیع بودن یا موهوب بودن و مانند آن نمی تواند کرد بلکه همین تصرف او را فعل او قرار می دهد و او را محمول بر صحت کند باین معنی که این تصرف او در آن بر وجه حرام نشده است اعم از اینکه تصرف در آن بر وجه اذن واقع شده است یا بجهت انتقال او در ملک همین است حال ما نحن فیه بلا فرق فی ذلک امر تطهیر و عدم تطهیر را چنانکه بعض گمان کرده اند ظاهرا داخلی نیست چه اگر این فعل یعنی استعمال مطهر مع عدم بقای عین النجاسة عین تطهیر قرار داده شود پس اگر مطلع بر نجاست هم نباشد وقوع تطهیر متحقق خواهد شد لدعوی الاتحاد بین الامرین و اگر کسی بگوید که در فعل عدم حمل بر صحت مسلم است نه در غیر علم گفته خواهد شد که تخصیص قاعده حمل فعل مسلم بر صحت بافعال اختیاریه هر چند اقرب بصواب است لکن قصد تطهیر در صورت عدم علم هم احتیاطا متحقق می تواند شد پس اگر امکان تحقق را مستلزم تحقق دانند در هر دو شق حکم بوقوع طهارت بدهند و اگر کسی بگوید که چون غالب افعال با هم متماثل اند بلکه فعلی متصور نیست که مضاهی و مماثل آن فعل دیگر نباشد و در آن احتمال دیگر متطرق نباشد پس علم بتحقق موضوع بالتشخیص والتعیین متعذر است و در اینصورت لازم می آید که فعلی از افعال مسلمین بسبب عدم علم بتحقق آن محکوم بصحت نشود پس دفع این توهم باین نهج میتواند شد که اشتراک در صحیح و فاسد مضر نیست بلکه تحقق اشتراک و متمیز بودن صحیح آن از فاسد فی نفس الامر در حکم بصحت در کار است آری تحقق اصل فعل اعم از اینکه فی نفس الامر صحیح باشد

بلغ

یا فاسد دیگر است و علم تحقق گاهی از امارات و قرائن خارجیه می‌شود و چون قرائن تحقق
نسبت باختلاف اشخاص و اوقات مختلف می‌شود پس حکم هم مختلف خواهد شد و کل
میسّر لما خلق له و گاهی از دلیل ثابت می‌شود تحقق موضوع چنانکه در ذبیحه
می‌توان گفت که چون قطع حلقوم و مری و اوداج ثابت و متحقق است پس این فعل در
تحت کلیه قاعده مطرده باید که محمول بر آن ثابت بشود و چون قتل حیوان ماکول اللحم
بدون ذبح جائز نیست لابد است که فعل یعنی قطع اوداج ذبح قرار داده شود
پس از همین کلیه ذبح متحقق خواهد شد و بعد تحقق ذبح از همین کلیه وقوع ذبح بنهج شرعی
ثابت خواهد شد و از قرائن هم در این جا علم بتحقق موضوع حاصل میتواند شد چه قطع حلقوم
ذبیحه برای غرضی که بغیر ذبح در این بلاد معمول و متعارف نیست و از همین جاست
که اگر کسی ببیند مسلمی را که حلقوم ذبیحه را قطع میکند میگوید که ذبح میکند بخلاف گازر که غالباً
پارچه را باد برای ازاله اوساخ می‌دهند نه برای تطهیر شرعی و از همین جاست که هر کسی
که او را مشتغل بکار او می‌بیند می‌گوید که پارچه را از چرک صاف میکند و کسی نمی‌گوید
که پاک میکند آری اگر از قرائن در اینجا هم طهارت ثابت بشود چنانکه در این بلاد شایع
است که در نهر می‌شویند یا امتثال امر نسبت بگازر متیقن باشد یا قول او موجب علم
یا ظن بشود علی اختلاف القولین پس این امر از موضوع بحث خارج است چه مبحوث عنه آن
که همه امارات و قرائن خارجیه مفقود باشند و همچنین اگر کسی اینها بین خود و خدا علم
بتحقق تطهیر هم رسد پس نسبت باو در اجرای حکم صحت اشکالی نیست و آنچه جناب

نسبت

علیین مکان اعلی الله رتبته فی فرادیس الجنان در روضه وغیره نوشته اند مبنی بر حصول
علم بتحقق موضوع است از قرائن مما سمعناه مذاکرة عنه رضوان الله علیه مراراً واگر کسی
توهم بکند که هرگاه ازاله نجاست واستعمال مطهر عام قرار داده شد از تطهیر پس تطهیر ازاله
نجاست بنهج شرعی چه چیز است اگر فارق قصد است پس در ازاله خبث قصد اجماعاً
معتبر نیست گفته خواهد شد در میان تطهر وتطهیر یعنی پاک شدن و پاک کردن فرق
است و موضوع البحث هنا هو التطهیر لانه فعل المکلف ولا بد فیه من تحقق القصد پس
اگر بگویند که درین صورت چگونه می تواند شد که علم بهم رسد بتحقق قصد ولا یعلم الضمائر الا هو
علاوه برین فرق درمیان تطهیر شرعی اعم از صحیح وفاسد در میان ازاله خبث واستعمال
مطهر چیست وماده افتراق کدام است در جواب گفته خواهد شد که غالباً بنای احکام
شرعیه وعرفیه بر ظاهر است پس چنانکه در عدالت شرعیه مدار کار بر ظاهر است لتعذر
الاطلاع علی السرائر همچنین درین جا هم علاوه اینکه از قرائن هم علم بتحقق قصد حاصل میتواند شد
چنانکه عرف شاهد است که هرگاه کسی استعمال آب میکند گاهی گویند چرک دفع میکند بسبب
قیام قرینه بر آن وگاهی می گویند که مشتغل بطهارت جنبی است هرگاه قرینه آن می یابند
وگاهی حکم می نمایند که طهارت حدثیه بجا می آرد وسبب دلالت امارتی بر آن با وصفیکه
نیت در آن معتبر است ودرمیان همه این امور فرق کنند ویکی را مستلزم دیگری
نمی دانند و نه شرعاً استلزام متحقق است وتحقق تطهیر چنانکه دانستی متوقف بر قصد
است ودر ما سبق بیان شد که ازاله خبث گاهی بقصد عدم تطهیر می شود پس تمام

مثال بنای تحقیق ماده افتراق کافیست و اما بیان این امر که از وقوع معامله اجاره
چرا علم بصحت می شود پس سببش این است که چون مطالبه اجرت و گرفتن آن بدون بجا آوردن
کار نمی تواند شد پس گرفتن اجرت که فعل شخص معلوم است باید که حسب کلیه محمول بر صحت
بشود و تصحیح نخواهد شد تا وقتیکه آن فعل بجا نیارد پس گرفتن اجرت کاشف از بجا آوردن
آن کار خواهد شد و هرگاه مدت هم در اجاره معین نموده شود پس چون آن بر او واجب است
که در آن مدت مشتغل بآن کار بشود پس اقتضای مدت و دلیل حکم بر اشتغال او خواهد بود
و این هم ثمره بیمار شده که حیله منحصر در همین استیجاره و ایقاع معامله اجاره نیست ممکن است
که اثبات آن بوجه دیگر بعمل آید چنانکه محتمل است که از دلیل دیگر غیر این قاعده در ما نحن
فیه حکم بطهارت بدهند مثل اینکه او ذی الید قرار داده شود چنانکه از کلام بعض اعلام
مفهوم میشود و قول ذی الید در طهارت و نجاست معتبر است لکن این قول هم
بکمال تحقیق ضعیف است و بالجمله تا حال دلیلی که معتمد علیه باشد در اثبات تطهیر مرا
ثابت نشده بلکه از استصحاب و روایات مستفیضه دال بر عدم نقض یقین مگر بیقین
بقای حکم نجاست مستفاد می شود و بعض علما نظر بهمین وجه منحصر می دانند تطهیر او ثبوت
تحقق بیقین حتی اینکه قول عادل موثق را از پایه اعتبار ساقط می دانند و بعضی
نظر بهمین قاعده مذکوره بسیار وسعت کرده اند و مبالغه بسیار در ثبوت و اثبات
آن کرده اند لکن ظاهر است که هرگاه علم بتحقق موضوع نباشد این قاعده جاری
نمی تواند شد چنانکه در ما نحن فیه است کما صرح به بعض الاعلام فی بعض ما نحن فیه را

علیین مکان اعلی الله رتبته فی فرادیس الجنان در روضه وغیره نوشته اند مبنی بر حصول علم بتحقق موضوع است از قرائن مما سمعناه مذاکرة عنه رضوان الله علیه مراراً واگر کسی توهم کند که هرگاه ازاله نجاست واستعمال مطهر عام قرار داده شد از تطهیر پس تطهیر ازاله خبث انجس شرعی چه چیز است اگر فارق قصد است پس در ازاله خبث قصد اجماعا معتبر نیست گفته خواهد شد در میان تطهر وتطهیر یعنی پاک شدن وپاک کردن فرق است وموضوع البحث هنا هو التطهیر لانه فعل المکلف ولا بد فیه من تحقق القصد پس اگر بگویند که در اینصورت چگونه می تواند شد که علم بهم رسد بتحقق قصد ولا یعلم الضمائر الا هو علاوه براین فرق در میان تطهیر شرعی اعم از صحیح وفاسد ودر میان ازاله الخبث واستعمال مطهر چیست وماده افتراق کدام است در جواب گفته خواهد شد که غالب بنای احکام شرعیه وعرفیه بر ظاهر است پس چنانکه در عدالت شرعیه مدار کار بر ظاهر است لتعذر الاطلاع علی السرائر همچنین در این جا هم علاوه اینکه از قرائن هم علم بتحقق قصد حاصل میتواند شد چنانکه عرف شاهد است که هرگاه کسی استعمال آب میکند گاهی گویند چرک دفع میکند بسبب قیام قرینه بر آن وگاهی می گویند که مشتغل بطهارت جنبی است هرگاه قرینه آن می یابند وگاهی حکم می نمایند که طهارت حدثیه بجا می آرد وبسبب دلالت امارتی بر آن با وصفیکه نیت در آن معتبر است ودر میان همه این امور فرق کنند ویکی را مستلزم دیگری نمی دانند ونه شرعا استلزام متحقق است وتحقق تطهیر چنانکه دانستی متوقف بر قصد است ودر ماسبق بیان شد که ازاله خبث گاهی بقصد عدم تطهیر می شود پس ممکن

مثال برای تحقق ماده افتراق کافیست و اما بیان این امر که از وقوع معامله اجاره
چرا حکم بصحت می شود پس بیانش این است که چون مطالبه اجرت و گرفتن بدون بجا آوردن
کار نمی تواند شد پس گرفتن اجرت که فعل شخص معلوم است باید که حسب کلیه محمول بر صحت
بشود و تصحیح نخواهد شد تا وقتیکه آن فعل بجا نیارد پس گرفتن اجرت کاشف از بجا آوردن
آن کار خواهد شد و هرگاه مدت هم در اجاره معین نموده شود پس جمیع آن بر او واجب است
که در آن مدت مشتغل بآن کار بشود پس انقضای مدت دلیل دیگر بر اشتغال او خواهد بود
و آن هم کرایه ما شده که حیله منحصر در همین استیجار و ایقاع معامله اجاره نیست ممکن است
که اثبات آن بوجه دیگر بعمل آید چنانکه محتمل است که از دلیل دیگر غیر این قاعده در ما نحن
فیه حکم بطهارت بدهند مثل اینکه او ذی الید قرار داده شود چنانکه از کلام بعض اعلام
مفهوم میشود قول ذی الید در طهارت و نجاست معتبر است لکن این قول هم
بکمال نحیف ضعیف است و بالجمله تا حال دلیلی که معتمد علیه باشد در اثبات تطهیر مر ما
ثابت نشده بلکه از استصحاب و روایات مستفیضه دالّه بر عدم نقض یقین مگر بیقین
بقای حکم نجاست مستفاد می شود و بعض علما نظر بهمین وجه منحصر می دانند تطهیر او بصورت
تحقق بیقین حتی اینکه قول عادل موثق را از پایه اعتبار ساقط می دانند و بعضی
نظر بهمین قاعده مذکوره بسیار وسعت کرده اند و مبالغه بسیار در ثبوت و اثبات
آن کرده اند لکن ظاهر است که هرگاه علم بتحقق موضوع نباشد این قاعده جاری
نمی تواند شد چنانکه در ما نحن فیه است کما صرح به بعض الاعلام و بعضی ما نحن فیه را

دراین کلیه داخل می دانند لکن بعد دقت نظر بتتبع کلام ایشان بطلان آن ظاهر میشود والمنة والحمد لله رب العالمین **سوال** ظرف گلی که از گل نجس ساخته باشد بعد طبخ آن آب قلیل در آن داخل شده است تا آنکه در اجزای باطنیه آن نفوذ شد پس اگر ظرف مذکور را با آب مسطور در آب کثیر بنهند در اینصورت ظاهر و باطن ظرف مع آن آب که در آن بود طاهر خواهد شد یا نه **جواب** دراینصورت اگر یقین نفوذ آب کثیر تا باطن باشد باطن هم طاهر خواهد شد والا بعد خشک کردن ظرف تا دیر در آب کثیر بنهند تا آنکه یقین نفوذ آب حاصل شود **سوال** ظرف گلی که از گل نجس ساخته شده بعد طبخ آن چون آب قلیل در آن داخل کرده بگذارند تا بجمیع اجزای باطنیه آن نفوذ کند بعد از آن آب انداخته دوبار بهمین طور بعمل آرند دراینصورت ظاهر و باطن ظرف مذکور همه پاک خواهد شد یا طهارت باطنی آن از آب قلیل ممکن نیست **جواب** در صورت مرقومه از کلام بعضی اعلام مفهوم میشود که ظاهر و باطن ظرف پاک خواهد شد لکن طهارت باطن خالی از اشکال نیست بزعم احقر پس احوط آنست که در آب کثیر بگذارند تا ظاهر و باطن بلا دغدغه بعد نفوذ آب طاهر شود **سوال** صدور حدث در اثنای افعال مستحبه وضو موجب اعاده هست یا نه **جواب** اعاده ثابت نیست و اگر بکند بهتر است **سوال** منکر امامت کافر است یا نه و علی الثانی منکرین امامت حضرت امیر هم کافر باشند و علی الاول درباره محمد بن حنفیه و مختار و ابن ابی عمیده و عبدالله افطح و جعفر بن علی نقی وغیره

چه حکم میشود آیا اینها منکر امامت ائمه زمان خود بودند کما هو مزعوم النواصب یا نه جواب
منکر امامت هرگاه بهمان حال بمیرد در آخرت مخلد فی النار است ولات حین مناص
پس اینها و کفار بحسب آخرت در یک حکم باشند و در دار دنیا بحسب ظاهر محکوم باسلام
واگر تائب شود و توبه او مقرون باخلاص باشد پس محکوم بحکم ایمان و ناجی از نیران خواهد بود
وانه رجال نه کو بین کسانیکه تائب شده اند ناجی و ممدوح اند که محمد بن حنفیه و جعفر
بن علی که **سؤال** میت را مومنان احیاناً بزمین میسپارند بمدت معینه
جهت نقل جنازه بجای دیگر آیا این تفویض اصلی دارد یا نه و اگر اصلی دارد قیاس
بر این تفویض مجروح عوام بماهتاب میکنند انهم روا است یا نه **جواب** اصل این
قسم سپردن خواه بزمین بسپارند و خواه بماهتاب و مانند آن شرعا اصلی ندارد و اگر
این چیزها را ذوی العقول مؤثر دانند این افعال سوء خواهد بود **کو** قائل بنجاست
مسوخ البته جمیع رطوبات آنرا نجس میگوید و قائل بطهارت مسوخ آنرا نجس نمیداند
لکن چونکه در حال نماز از فضلات حیوان غیر ماکول اجتناب لازم است از رطوبات
آن اجتناب خواهد کرد و قول آخیر اقرب بصواب است **کذ** ذبح حیواناتی
که تذکیه بر آن شرعا واقع میشود مطهر گوشت و پوست آنست اگرچه ماکول اللحم نباشد
مثل سباع که شهید علیه الرحمه نفی خلاف کرده است و در وقوع تذکیه بر آن و مثل
مسوخ که نجس العین نباشد و مثل حشرات که در باطن زمین مساکن میباشند در این
هر دو قسم در میان علمای ما رضوان الله علیهم خلاف واقع است و بر کلب و خنزیر هم

واد می تذکیه واقع نمی شود اجماعا **سوال** در پارچه آمد چین و لندن بی شوب نماز جایز است یا نه بلکه مقطوع است که مشرکین چین و نصاری انرا برطوبت مس کرده اند علی الخصوص جهت که بی رطوبت مطبوع شدنش ناممکن است **جواب** بدون علم بنجاست حکم بنجاست نمیتوان کرد که دو شهادت بر غیر محصور غیر مسموع **خط سوال** در من لایحضره الفقیه مسطور است سئل الصادق عن جلود المیتة یجعل فیها اللبن والماء والسمن ما تری فیه فقال لا باس بان تجعل فیها ما شئت من ماء او لبن او سمن تتوضاء منه وتشرب ولاکن لا تصل فیها انتهی شرح این حدیث مع ما له وما علیه ارشاد شود جلد **جواب** اخبار کثیره معارض این روایت وارد شده پس این روایت ماول یا مطروح است اخوند ملا محمد تقی علیه الرحمه در لوامع شرح من لایحضره الفقیه می فرمایند این خبر را ندیده ام در کتابی بغیر از این کتاب و ظاهر اچون این خبر بنا بر تقیه وارد شده است بقرینه آنکه از رای انحضرت سوال کرده و سنیان این نحو گفتگو با حضرات میکردند علما در کتب خود نیاورده اند و احادیث بسیار وارد شده است که دلالت بر نجاست حیوان میتة صاحب نفس سائله میکند و بعضی گذشت پس ناچار است حمل ان بر میتة سوسمار چون مدار اعراب بر انست و آب و روغن و شیر در ان میکنند و بنده دیده است بسیار بلکه کم است که در غیر آن کنند و اگر بر تقیه وارد شده باشد نیز ظاهرا قصد حضرت همین باشد و نهی که از نماز وارد شده است بر سبیل استحباب است

باب ما یتعلق بالصلوٰة

اعلی الاطهر قنوت مستحب است **ب** قول بجواز

اقتصار بر تسبیحات اربع خالی از قوت نیست ج صلوة اعرابی ده رکعت است
اول دو رکعت بجا بیارد و بعد ان هشت رکعت بدو سلام د هرگاه در عمل اخیرین شک
بکند و یکطرف بگمان او راجح باشد عمل بر ظن میکند علی الاشهر الاظهر و اگر مظنون
اقل بوده باشد پس احتیاج رکعت احتیاط نیست و اگر جانب اکثر راجح بوده باشد
پس اگر احتیاطاً رکعت احتیاط هم بجا بیارد احوط خواهد بود هر چند وجوب ثابت نیست
و ظاهر از ظن در اولیین هم معتبر است و همچنین در هر فریضهٔ ثنائیه و ثلاثیه ه هرگاه
کثیر الشک بوده باشد التفات بطرف شک خود نمیکند اتفاقاً و علی الظاهر من الفتاوی
کما هو ظاهر بعض الصحاح مراد از عدم التفات بنا کردن بر وقوع مشکوک فیه است
آری این وقتی است که هرگاه بنا بر وقوع مستلزم فسادی نبوده باشد پس اگر کثیر الشک
شک کند در چهار و پنج درین صورت بنا بر اقل میگذارد علی الاظهر و ظاهر انست
که هرگاه سجده بر جبهه صادق آید کافی است و احوط انست که از مقدار درهم کمتر نباشد
ز محل سجدهٔ سهو علی الاشهر بعد تسلیم است ح هرگاه امر دایر باشد درمیان اینکه
با نماز را دست بسته قائماً بجا بیارد و سجده بر ما یصح علیه السجود بکند یا نماز را نشسته
بجا بیارد و دست بسته نباشد و سجده بر ما یصح علیه السجود بکند پس احوط انست که بهر دو طریق
نماز را بجا بیارد و هرگاه وقت مضیق باشد و ممکن نیست که رعایت قیام لازم باشد
و احوط انست که اعاده هم نماید ط آنچه معلوم باشد که قطعاً داخل مسجد مدینه است
دران بین القصر و الاتمام اختیار دارد و آنچه مشکوک بوده باشد دران قصر ظاهراً

لازم است ی از اطلاقات روایات و کلام فقها رضوان الله علیهم خواه ایشتمام مفترض بمفترض مستفاد میشود اگرچه صلوة امام و ماموم در جهر و اخفات مختلف بوده باشد یا قصد مسافت در قصر معتبر است پس هرگاه بطلب اسب برود اگرچه از مسافت قصر زاید برود قصر نمیکند یب هرگاه اذان مسموع نشود و خانهای شهر دیده نشوند یا بالعکس بنابر مذهب جمعی قصر میکنند و اگر جمع بین القصر والاتمام بکند دور نیست که احوط بوده باشد یج در بلاد متسع بنابر مشهور در حد ترخص عدم سماع اذان محله که در آن می باشد و خفای بیوت آن محله معتبر است و احوط آنست که در میان قصر و اتمام جمع بکند ید هرگاه مسافر قریب بلد خود برسد و عمداً داخل شهر نشود و در قریه ها متفاوت بماند پس احوط آنست که درینصورت بین القصر والاتمام جمع بکند یه میل علی الاشهر چهار هزار ذراع میشود و ذراع بست و چهار اصبع است و همین قدر مقدار مد بصر در ارض مستوی برای البصر نوشته اند یو احوط آنست که مرد از عقص شعر راس در حال صلوة اجتناب بکند مفتول باشد یا مشد و واز ریسمان و غیره باشد یا فقط موها را پیچیده باشد خواه در وسط سر به پیچد و خواه پشت سر بلکه در مقدم سر هم نه پیچد و از پیچیدن بعض موها را هم اجتناب بکند یز قرات قران شریف بنابر مشهور بهر یک از قرائت قراء سبعه که بکند صحیح است و همچنین حکم اعراب است و مفتوح خواندن لام وا... هم منافی مذهب امامیه نیست و بهتر آنست که بقرائت عاصم بخواند و احوط آنست که بقراءت ابوجعفر و خلف و یعقوب نخواند یح اگرچه مسافر بداند که در وقت نماز

بعد فوت وقت فضیلت بخانه خواهد رسید لکن دور نیست که مسارعت و بجا آوردن
نماز افضل باشد **یط** هرگاه در بلدی اراده اقامت عشره نماید و بعد ترخّص برسد
پس دور نیست که جمع بین القصر والاتمام احوط باشد **ک** هرگاه کسی بعد اقامت
عشره در جائی اراده سفر بکند و عزم اقامت عشره در اثنای راه که کم از هشت فرسخ
بوده باشد داشته باشد بنابر مذهب جمعی قصر میکند و اگر جمع بین القصر والاتمام
نماید دور نیست احوط باشد **کا** هرگاه سهواً مسافر نماز را تمام بکند در وقت
اعاده میکند و هرگاه خارج وقت متذکر بشود پس بنابر مشهور اعاده نمی کند و این
قول هرچند قوت دارد لکن اگر اعاده بکند احوط بوده باشد **کب** هرگاه مریض
قادر بر قیام نباشد و از طهارت مائیه خوف تضرر داشته باشد پس اگر عذر مرجو الزوال
نباشد بلا عذر قضا یومیه با نشسته از تیمم بجا میتواند آورد و اگر امید زوال عذر داشته
باشد پس هرچند از عمومات اکثر فتاوی جواز مستفاد میشود لکن مسئله خالی از اشکال نیست
کج ظاهر اقوال باستحباب و افضلیت تسبیح مطلقا امام باشد یا منفرد قوت دارد
کد هرگاه قبل تحقق سجود متذکر شود که رکوع نکرده است پس هرگاه بقصد
سجده منحنی شده است علی الاشهر راست میشود و رکوع میکند و بعد آن سجده ها
میکند و هرگاه نسیان بعد وصول بحد رکوع عارض شود پس جمعی گفته اند که منحنیاً
راست میشود تا بحد رکوع برسد و بعضی گفته اند که راست می ایستد و رکوع میکند
و نیز علم کیفیت چنین محل اشکال است و احوط آنست که برای رکوع برگردد و نماز را

تمام بکند و بعد فراغ اعاده نماز لازم دانند و بعضی علما فرموده اند که مراد فقها رضوان الله علیهم از حد رکوع حدیست که هرگاه مصلی متجاوز از ان حد بشود اسم راکع صادق آید و در این صورت اشبه آنست که راست بایستد و رکوع بکند و احوط آنست که اعاده هم بکند ۵ هرگاه غیر عارف ایمان آرد علی الاشهر الاظهر اعاده انچه نماز را موافق مذهب خود بنهج صحیح بجا آورده است نمی کند ۶ و در بیت که نیت شرط صحت نماز بوده باشد ۷ از عمر بن حنظله منقول است که او سوال کرد از امام بحق ناطق جعفر صادق علیه السلام پس عرض کرد که ما زوال شمس را می شناسیم بنهار پس چگونه بشناسیم وقت شب آنحضرت فرمود برای شب زوال است مثل زوال شمس عرض کرد پس بکدام چیز بشناسیم فرمود از انحدار نجوم شیخ شهید علیه الرحمه در ذکری فرموده است که ظاهر امراد از نجوم نجوم طالعه نزد غروب آفتاب است و ظاهرا همین احتمال را جناب علیین مکان اعلی الله درجته فی فرادیس الجنان و اکثر علمای محققین از متاخرین مثل ملا محسن کاشانی و جناب آقا باقر بهبهانی رحمة الله علیه ترجیح داده اند و بعض علما فرموده اند که این کلیه نیست که هر کوکب وقت غروب آفتاب طالع شود بعد نصف شب از دائره نصف النهار منحدر شود بلکه موافقت قوس نهار کوکب اند قوس لیل شمس معتبر است و الا در افاق مائله باعتبار قرب معدل النهار و بعد آن و قرب کوکب و بعد آن از ان اختلاف فاحش بشود و گاه است که بعض کواکب در اواسط معمورة منتصف النهار میرسند قبل از نصف شب بقدر دو ساعت تخمینا

مثل شعرا ی یمانیه و بعض کواکب تقریباً بعد نصف شب بقدر یکساعت و نصف مثل
مثل سماک رامح پس لابد است اما این اعتبار با فق خط استوا که منصف مدارات همه
کواکب است انتهی و ممکن است که گفته شود که مراد از انحدار کواکبی است که وقت
غروب شمس طالع میشوند از نصف قوس النهار آنها لکن حق اینست که حمل این روایت
بر همه این محملات نظر بعموم تکلیف خالی از استبعاد نیست پس و ر نیست که گفته شود
که مراد از نجوم اکثر نجوم اند و شکی نیست که انحدار اکثر نجوم مبتین نمی شود مگر بعد نصف شب
پس لا جرم از تحقق آن انتصاف شب متحقق خواهد شد تفصیل این اجمال اینست که کواکبی
که اول شب مشاهد و محسوس میشوند از دو حال بیرون نیست یا قریب غروب آفتاب طالع
شده اند خواه متصل بغروب طالع شده اند خواه اندک بعد و خواه اندک قبل یا قبل
غروب بزمان معتدبه و چون نسبت بعامه خلق اول وقت انحدار معلوم نمیشود تا وقتیکه
انحدار مبتین نشود پس کواکبی که قبل غروب طالع شده اند اکثر آنها بلکه همه وقت انتصاف شب
منحدر خواهند شد و همچنین کواکبی که قریب بغروب طالع شده اند هر گاه قوس نهار کواکب
بقدر قوس لیل شمس بوده باشد یا کمتر از آن اری کواکبی که قوس نهار آنها زیاده از قوس لیل
شمس بوده باشد و طالع شده باشند وقت غروب آنها بدائره نصف النهار بعید باقی
از انتصاف خواهند رسید پس از انچه گفتیم مبین شد که هر گاه مکلف ببیند کواکب را اول شب
و بعد آن او را علم بهم رسد که اکثر کواکبی که دیده است منحدر شده اند البته ظن بزوال
بلکه جزم بآن حاصل خواهد شد و ظاهر این احتمال که بملاحظه قاصر خطور کرده نظر بعموم تکلیف

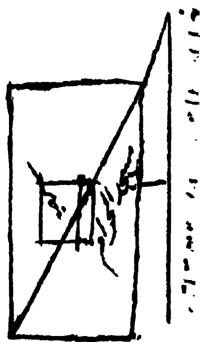
از دیگر محتملات ترجیح وارد و نماز عشا البته درین وقت به نیت ادا بنا بر قول اشهر که وقت
او تا نصف شب ممتد می شود نمی تواند شد لکن چون فی الواقع انتصاف حقیقی قبل انست
پس هرگاه تحصیل آن میسر شود و انحدار متبین بشود پس آیا به نیت قضا بجا آرند لتحقق
الانتصاف فی الواقع یا به نیت ادا العموم تحقق ما جعله الشارع مناطا للانتصاف و للزوم العسر
فی اناطة التکلیف بالانتصاف الحقیقی مسئله خالی از اشکال نیست پس احوط آنست
که به نیت قربت بجا بیارند و قصد ادا و قضا نکنند و اما جدی پس بجهت قرب او از قطب
در اکثر معموره تمام مدار او ابدی الظهور است و در بعض مقامات غروب هم خواهد کرد
لکن چون از ثوابت است بجز حرکت ثانیه بنا بر مشهور حرکتی نمیکند پس انحطاط او از ربع
قوس مر ارخود از نقطه که وقت غروب آفتاب بر آن بوده باشد البته علامت نصف لیل
در صورت اولی خواهد بود و در صورت ثانیه انحطاط او از نصف قوس النهار او علامت
نصف شب خواهد بود هرگاه مسافر سهوا اتمام بکند پس علی الاشهر اگر وقت باقی
است اعاده میکند و الا فلا روایات جمع بین الصلوتین در کتب معتمده بسیار
هم رسیده است از انجا خبری است که حمیدی در جمع بین الصحیحین روایت کرده قال صلی رسول الله
الظهر و العصر جمعا و المغرب و العشاء جمعا من غیر خوف و لا سفر نماز بر بست کم
از شش سال اختلافی است و در روایات هم اختلاف است و احتمال نه سال عمت [illegible]
است چنانکه از کلینی و صدوق و مفید رضوان الله علیهم نقل کرده اند و در روایت
وارد شده است که طفل سه ساله حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فوت شده پس

نماز کرد بر آن حضرت امام محمد باقر علیه السلام پس زراره را آنحضرت علیحده طلب فرمود و از او گفت که امیر المومنین صلوات الله علیه امر می فرمود که اطفال را بدون صلوة دفن کنید و لکن دوم یعنی المخالف بدون صلوة دفن نمیکنند پس من هم متابعت آنها کردم و از این روایت ظاهر می شود که نماز بجا آوردن آنحضرت تقیة بوده چه اگر مستحب می بود حاجت باعتذار نمی شد **کا** چند کس مجتمعاً در یکوقت نماز بر جنازه به نیت انفراد ظاهراً میتوانند کرد **کب** آنچه جناب علیین مکان اعلی الله رتبته فی فرادیس الجنان در روضة الاحکام فرموده اند که علامت انتصاف لیل ابتداء انحطاط جدی است از آن دائره یعنی از دائره نصف النهار پس بعض از افاضل احباب از تلامذه جناب مرحوم در توجیه آن نوشته اند که مراد از دائره نصف النهار در این مقام علی طریقة الاستخدام نصف النهار افقی از افاق استوائیه است که هنگام غروب آفتاب جدی بر آن افق بوده باشد لکن در افاق مائله وقتی که شمس قریب اعتدالین نخواهد بود نسبت قوس تعدیل را النهار تفاوتی خواهد داد پس رعایت آن ضروری خواهد بود و لابد است از رعایت این امر در علامت اولی هم چنانکه لابد است از تخصیص آن علامت علاوه بر آنچه در جواب سابق مذکور شده به کواکب ثوابت و همچنین ضروری است ملاحظه مغارب قوسی که شمس بحرکت ذاتی خود قطع میکند و افزودانش بر قوس النهار کوکب لازم است و لعمری لقد اجاد سلمه الله و اصاب وفقه الله للصواب **لج** بیدار کردن نائم برای نماز رجحان دارد و لکن واجب نیست **لد** هرگاه مشغول الذمه بصلوة بوده باشد

ظاهر اور وقت وسیع نماز میتواند کرد و اگر مدیون بوده باشد و دیان طالب دیون باشند
پس احوط آنست که با وصف قدرت بر ادا در وقت وسیع نماز نکند **لم** درنگ آید
از وجوب بعد سر بر داشتن از سجده اولی بقدر ذکر ظاهر استحباب است **لو** هرگاه
معلوم نباشد که کدام نماز اول فوت شد رعایة للترتیب پنج نماز را زاید از آنچه
بر ذمه او است بجا بیارد **لز** هرگاه در ملک خود مسافر برسد و بقصد توطن شش ماه در آنجا
نمانده باشد پس بنا بر شهور قصر میکند و ظاهر این مذهب قوت دارد و اگر بقصد توطن
در شهری مانده باشد تا شش ماه و ملکی در آنجا نداشته باشد پس احوط آنست که جمع
بین القصر و الاتمام نماید **لح** آنچه ایما نموده اند که بعضی از علما معنی قربة الی الله را در نیت
فرمان برداری و امتثال امر خداوند عالم نوشته اند و بعضی رضای خداوند عالم
پس مخفی نماند که قربت را برضای خدای عز و جل تفسیر کردن اولی است لکن چون
در امتثال امر رضا متحقق می شود پس منافاتی در هر دو تفسیر نیست فقط فرق تعبیری
است **لط** در قیام و رکوع و در نشستن مابین سجدتین استحباب درنگ آید
از واجب بقدر ذکر مستحب البته مستحب است و اگر ذکر را ترک بکند پس ظاهر آنست
زاید از واجب از جمله مندوبات معدوده نتواند شد **م** فعل قلیلی که مبطل صلوة نیست
خارج از صلوة است نه داخل صلوة **ما** قبل تمام شدن جمله طویله وقف
بر الفاظ متعلقه آن بقطع نفس با سقاط حرکت آخرش اگر ضرورت باشد مطلقا
جائز است و هرگاه قطع مخل معنی باشد مثلا ذکر مضاف بدون مضاف الیه پس جائز نیست

مب اگر وقف بدون قطع نفس ممکن باشد قطع نفس معتبر نخواهد بود مج
هرگاه از وقف بی محل و سکت در نظم قرائت خلل نشود احتیاج اعادهٔ آن لفظ نیست و هرگاه
در معنی خلل شود اعاده لازم است چه جزء قرائت واجب است و از وقف بی محل بلا ضرورت
اجتناب لازم و اند مل قیام وقت تمام سوره واجب است و همان قیام رکن
است و حاجت قیام نماید از ان نیست مه توسیع مسجد وقت ضرورت باکی ندارد
والا اجتناب احوط است مو در صورت مرقومه تمام کلمهٔ اشهد بگوید تکرار
لفظ اش عمداً نکند که مبطل نماز خواهد بود و اگر اتفاقاً بی قصد بزبان جاری شود ضرر ندارد
و هرگاه فقط لفظ ا یا گفته شود بدون کاف باید که تمام کلمهٔ را بگوید و نماز باطل نخواهد
و هرگاه لفظ ایاک سهواً مکرر شده قباحتی ندارد و عمداً اگر تکرار نکند شاید بهتر باشد و وقف
در غیر محل اگر بضرورت قطع نفس بعمل آید پس اگر وقف مثلاً بر مضاف بدون ذکر مضاف الیه
واقع شود باید باز اعادهٔ مضاف نماید خلاصه اینکه اگر در نظم قرائت خلل شده باشد
باز اعاده از جائیکه نظم قرائت حاصل شود نماید والا اعاده نه نماید و در لفظ ضالین
وغیره که مد واجب است تا اظهار الف میباید کشید و کشیدنش واجب است مس
در غیر محل مد اگر سهواً واقع شود مبطل نخواهد شد و عمداً اگر زاید بقدر یک حرف باشد
مبطل است یا نه مسئله محل اشکال است لکن اعادهٔ قرائت احتیاطاً لازم است
و اگر اعادهٔ صلوة هم نماید بهتر خواهد بود و اگر زاید بقدر دو حرف باشد احتمال بطلان
نماز است و این احتمال ظاهر اقوت وارد مع تا وقتیکه کسوف و خسوف مرئی

وتحقق نشود از حساب علم نجوم نماز آن واجب نخواهد شد و کسیکه مطلع نشود از کسوف وخسوف تا وقتش در گذرد پس اگر کل قرص گرفته باشد واجب است قضا و اگر تمام قرص نگرفته باشد قضا واجب نیست بنابر مشهور و احوط آنست که به نیت قربت قضا بکند و اگر بعض گرفته باشد و عمداً یا نسیاناً ترک کرده باشد مشهور میان علما آنست که قضا واجب است و آن احوط است **مط** اگر نماز ظهر یا مغرب را سهواً به نیت عصر یا عشا بخواند و در اثنای نماز یا بعد اتمام نماز آگاه شود و همچنین اگر ادا را به نیت قضا یا بر عکس بخواند پس اگر در اثنای نماز یاد آید تبدیل نیت کند و قصد نماز یکی بجا آورد و لش حق باید نماید و احتیاطاً اعاده هم کند و اگر بعد نماز یاد آید اعاده نماید و این حکم وقتیست که نماز را در وقت مختص دیگری کرده باشد و اگر در وقت مشترک دیگری را بجا آورده پس اگر بعد فراغ ملتبه شده نماز صحیح است و ترتیب ساقط است و اگر در اثنای نماز متذکر شده پس نیت را تبدیل نماید و قصد نماز مقدم بکند بنابر مشهور مجزی است و این مذهب قوت دارد **ن** جاهل مسئله اگر در مقام تقصیر تمام بکند علی الاشهر اعاده نمیکند اگرچه وقت باقی باشد و این قول ظاهراً قوت دارد **تا** **س** بنابر شکل مسطور نماز داخل در بلاد بعیده صحیح است یا فاسد و مراد از جهت کعبه و سمت کعبه چیست **الجواب** جهت قبله ظاهراً عبارت است از خطیکه در محاذات موقف مصلی بر خانه کعبه زاده الله شرفاً بگذرد و مصلی را دخول کعبه در مجموع متیقن یا مظنون باشد و در هر جزوی از اجزای آن مرور بر کعبه و عدم آن متساوی الاحتمال باشد و تشخیص سمت مبنی

مذکور در هر بلد بحسب امارات رصدیه و قوانین ریاضیه میتواند شد و در استقبال عین
توازی معتبر است تا محمود موقف مصلی عمود باشد بر جهت کما صرح به غیر واحد من الاعلام
پس نماز در صورت مرقومه علی الظاهر صحیح نخواهد شد **مب** هرگاه کسی بغیر وقتی
از شهر بقدر فرسخی برود و اراده داشته باشد که دور شهر دوره نماید و درین دوره
زاید از مسافت شرعیه قطع بکند پس درینصورت احوط آنست که جمع بین القصر
والاتمام نماید **مج** جائز است صلوة در ثوبی که بران موهای انسان و ناخن او بوده باشد
چنانکه حدیث صحیح بران دلالت دارد و ظاهر این حکم عام است از اینکه موهای خود
مصلی بوده باشد یا موهای غیر او **مد** هرگاه پنج کس باشند نماز جمعه میتواند شد
مه عدم وجوب قرائت سوره در نوافل و جواز اقتصار بر سوره فاتحه ظاهرا متفق
علیه است آری از کلام بعض اعلام احتمال اشتراط سوره در بعض نوافل که دران
امر بآن وارد شده مثل صلوة حضرت جعفر طیار رضوان الله علیه مفهوم میشود و در فرایض
هم هرگاه ضرورت باشد اقتصار بر سوره فاتحه میتواند کرد اجماعا و در ضیق وقت
علی الاشهر الاظهر آری سقوط سوره در صورت ضیق وقت از باقی اجزا صلوة غیر رکن
محل اشکال است **مو** جائز نیست گفتن آمین در آخر سوره فاتحه علی الاشهر الاظهر
و مبطل نماز است **مز** هرگاه ملک اقامت شش ماه هر دو مسلوب باشد پس بمتعلقه
تحقق شرائط دیگر قصر میکند حتما و اگر یکی از اینها مسلوب باشد و دیگری یافته شود
احوط آنست که قصد اقامت ده روز بکند و اتمام کند یا جمع کند میان قصر و اتمام

ومراد از محل ملک شهر و قریه و مثل آن است نه پرگنه که مشتمل بر قریه های متباعده میشود **ش** آنچه بعض اخباریین گمان کرده اند که محقق علیه الرحمه سورهٔ لقمان را از عزایم بغلط شمار کرده اند از قبیل ان بعض الظن اثم می باشد و در کتب احادیث هم سورهٔ لقمان از عزایم شمرده اند فی الفقیه لاتقرء فی الفریضة شیئاً من العزایم الاربع وهی سورهٔ سجده ولقمان وحم السجده والنجم وسوره اقرا باسم ربک قال الشارح المجلسی ولیس فی لقمان سجدة وانما هی فی السورة التی تلیها وهی الم السجدة ولما لم یکن لهذه السورة اسم خاص کالبقرة وآل عمران سمیت بالسورة التی تلیها مجازاً **فط** زنان نماز عیدین به نیت قربت میتوانند خواند **س** سوال الفاظیکه در مصحف عثمانی نیست مگر نزول آن الفاظ از روایات کثیره ثابت است در نماز بو مید خواندن آن جائز است یا نه مثل قرارت الی اجل مسمی که بعد فما استمتعتم به منهن اجورهن از اجله اصحاب مثل عبد الله بن عباس وغیره مرویست وهمچنین قرارت لفظ ائمه بجای امه که در اصول کافی کلینی بمقام کتاب الحجه باب النص والاشارة الی امیر المومنین موجود است **جواب** آنچه در بعض روایات که از قبیل اخبار احاد میباشد تغیر و تبدیل الفاظ قران مجید وارد شده عمل بران نباید کرد زیرا که قطعاً از دین واسلام و روایات مستفیضه اهل بیت علیهم السلام ثابت است که فیمابین دفتین کلام خدای عز وجل است پس اگر مصلی موافق آن روایات میخواند نماز او باطل خواهد شد و تاویل آن روایات بچند وجه میتواند شد از انجمله انیست که علی تقدیر صحة الروایة محتمل است

که باین نهج هم که در روایات مذکور است نازل شده باشد اما زیادتی بعض الفاظ پس ظاهر است ترک آن در صلوة احوط است و اما اختلاف اعراب پس هرگاه موافق قرائه از قراء سبعه باشد میتوان خواند لیکن احوط آنست که موافق قرائت ابو جعفر و خلف یعقوب بخواند ملا محسن کاشانی در کتاب وافی فرموده که آنچه در کافی از برنطی منقول است که حضرت ابو الحسن علیه السلام مصحفی بمن داد و گفتند که در ان نام هفتاد کس از قریش بود ند الحدیث ظاهر آمراد نیست که در ان مصحف بطریق تفسیر اسمای آنها مکتوب بود ند که بوحی معلوم شده بودند و برهمین محمول است آنچه در خبر سابق وارد شده که استماع نموده قرآن حرفی را بر خلاف آنچه مردم میخوانند که مراد از ان استماع حرف تفسیر الفاظ قران است و همچنین هر آنچه از ائمه هدی علیهم السلام ازین قبیل وارد شده همه محمول است بر آنچه گفتم و این تاویل ازینجهت کرده ام که اگر احتمال تحریف و تغییر در الفاظ قران متطرق باشد باقی نخواهد ماند برای ما اعتماد بر چیزی از قران زیرا که بنا برین در هر آیه محتمل خواهد بود که محرف و مغیر باشد پس قران حجت نخواهد بود و فائده امر متابعت آن در عرض اخبار مختلفه بر آن باقی نخواهد ماند انتهی ملخص ترجمة کلامه سوال

کسانیکه مقلد مجتهد عصر جامع الشرائط باشند که فتوایش در باره نماز عیدین چنین بود که بفاصله کمتر از فرسخ جماعت ثانیه صحیح نیست و پیش نمازی بعد نماز جماعت اولی به نیت وجوب یا استحباب در مسجد جامع باصد ها کس نماز عید را بجماعت بجا آرد در حالیکه نماز جماعت اولی با چند کس بعمل آمده باشد درین صورت کسان مذکورین

که مقلد مجتهد عصر اند و از فتوای ایشان هم آگاه که نماز جماعت ثانیه صحیح نیست با وجود
علم به نماز جماعت اولی اینخیال کرده که این هشت نماز کدام حجت شرعیه بر صحت نماز
جماعت ثانیه میداشته باشند بهشت نفر همچنین کسان اگر نماز مذکور بجا آرند میتوانند شد
یا نه و برای ایشان در صورت مرقومه آن نماز بجا آوردن جائز خواهد بود یا نه **جواب**
در صورت مرقومه اشخاص مذکورین را نماز خواندن جائز نیست مگر اینکه مقلد مجتهد دیگر
باشند که او قائل باستحباب و بعدم اعتبار فصل بوده باشد **سوال** پیشنمازیکه
از فتوای مجتهد عصر آگاه بود که بفاصله کمتر از فرسخ نماز عیدین بجماعت اولی صحیح و نماز
جماعت ثانیه غیر صحیح و با وجود این آگاهی اگر این حجت را اقرار داده که در لکهنو بعد جماعت
نماز عیدین اکثر میشد یعنی ملا مهدی استرابادی رحمه الله و دیگر پیشنمازان مذهب
اثنا عشریه نماز عیدین را اول بجماعت می‌خواندند بعد از آن جناب علیین مکان
طاب ثراه با وجود علم بر آن نماز مذکور را بفاصله کمتر از فرسخ بجماعت خواه به نیت
استحباب خواه وجوب بجا آوردند و با وجودیکه پیش نماز مذکور از ین آگاه که آنجناب
علیین مکان حالا در حیات نیستند نماز عیدین را بفاصله کمتر از یک فرسخ بلکه بفاصله
چند قدم بعد از نماز جماعت اولی با وجود علم بجماعت اولی بجا آرد و درین صورت
بهشت نفر همچنین پیشنماز عموماً خواه نماز عیدین باشد خواه نماز دیگر اقتدا کردن و نماز
بجا آوردن جائز خواهد بود یا نه **جواب** در صورت مرقومه خواندن نماز عیدین
و نماز جمعه بدون فاصله یک فرسخ جائز نخواهد بود هرگاه مقلد مجتهدی باشد که او قائل

بعدم جواز باشد یا پیش نماز خود مجتهد باشد والا مرتکب امر غیر جائز عمداً از عدالت خارج
خواهد شد و نماز جماعتیکه دران فاصله یک فرسخ نمی باید جائز خواهد بود و خواندن
جناب علیین مکان نماز عید را بعد خواندن دیگر حضرات ثابت نیست و جناب مرحوم
قائل بوجوب نماز و اعتبار فصل بودند **سؤال** در شهریکه دو امام باشند و هر یک
قائل عدالت دیگری نباشد و یکی از ان در خانه تنگ ضیق سکونت داشته باشد
و دیگری در مسجد جامع که صدها کس در ان مسجد پشت سر او نماز یومیه و جمعه بجا می آرند
پس اگر پیشنمازیکه سکونت در خانه تنگ میدارد و بروز عید هرگاه او را مقتدین بقدر
اعداد مفروضه میسر شوند و امام مذکور قادر بر ادای خطبتین هست نماز عیدین بر او
در اعداد مفروضه واجب میشود یا نه و درصورت وجوب آیا جائز است که پیشنماز مذکور
بخیال بطلان نماز جماعت ثانیه که امام دیگر بمسجد جامع با صدها کس بعد از نماز جماعت
اولی برپا میکند ترک این وجوب عمداً بی تقیه نماید و درصورت ترک بخیال مذکور
عاصی خواهد شد یا نه **جواب** درصورت مرقومه نماز عید واجب خواهد بود
لکن هرگاه معتقد عدالت پیشنماز دیگر باشد اگر خواهد قبل نماز او بخانه خود نماز را
بجا بیارد و اگر مانعی نبوده باشد و اگر خواهد اقتدا بدیگر نموده نماز را بجا بیارد و اگر
معتقد عدالت او نبوده باشد پس در ترک آثم خواهد شد **سؤال** درصورت
مرقومه چون قول بوجوب نماز عیدین و جمعه را هم است بجماعت ثانیه بلا فصل
یک فرسخ محکوم ببطلان خواهد بود پس هر یک جماعت ثانیه نمیتواند شد و جواب

مسئلهٔ ثانیه اینست که آیا مقتدین پیشنماز اول اعادل والسته باواقتدا کردند پس
هر چند دیگران او را فاسق دانند پس ظاهر آنست که نماز آن جماعت صحیح خواهد شد
و دیگران بجماعت مرة ثانیه نماز نمیتوانند کرد **سه** سوال اگر مصلی در اثنای نماز
شفع دریابد که صبح طالع گردیده نماز وتر را باختصار میتواند کرد یا نه **جواب**
ظاهر آن است که نماز شفع را تمام کند و بعد ان نماز وتر را بجا بیارد و به نیت قربة
سو توقیت جمعه بوقت ظهر فضل و اجزاء اشبه است و احوط آنست که بمجرد
تحقق زوال بجا بیارد **سز** صلوة جمعه در زمان غیبت در صورت تحقق شرائط
ظاهرا واجب است و تخصیص بمجتهد ندارد **وقال** بعض الاعلام فی ترکیف ما یفهم
من کلام بعضهم من التخصیص بالفقیه ان العمدة فی اثبات التخییر فی زمن الغیبة المنصوص
المستفیضة او المتواترة علی اختلاف کیفیة ولا اشعار فی شی منها الی اشتراط الفقیه
بل ظاهرها خلافه وظهور کالصریح انتهی وصلوة العیدین کصلوة الجمعة فی الشرائط
کلها عدا الخطبتین **وقیاس** ترجیح یکی از هردو بزرگواران بر دیگری بر ترجیح
جناب امیر علیه السلام حین ما سئل عن اشعر الشعراء قیاس مع الفارق است
چه انجا مناط ترجیح جودت کلام بود و آن امریست ظاهری و در ما نحن فیه حصول
ملکهٔ ورع و تقوی و آن امریست باطنی سوای عالم ما فی الضمائر والسرائر کسی بر ان
مطلع نیست **لقد** روی عن الحجة علیه السلام انه قال لسعد بن عبد الله القمی بعد
بیان العلة التی بها یمنع القوم عن اختیار امام لانفسهم اخبرنی عن الرسل الذین

برای هر کاری و منتخب ساختن آنها حضرت
موسی و حضرت عیسی میباشند اما حاشا
است که با وصف وفور عقل و کمال
علم هرگاه اراده اختیار کنند و منتخب
نمایند و را اختیار و انتخاب نشاید
کنند و منافق را گمان اینکه مومن
است بپسندند سعد عرض کرد نه
آنحضرت ارشاد فرمود چرا انکار
میکنی اینکه موسی کلیم الله با وصف
وفور عقل و کمال علم و نزول
وحی براو از رئیسان قوم و لشکر
خود هفتاد کس اگر شکی در ایمان و اخلاص
آنها نداشت وفی الحقیقت از منافقان
بودند برگزید و مقصود حضرت
این بود که جز پروردگار عالم مافی الضمائر
کسی نیست پس چگونه میتوانند که
بدون نصب پروردگار برای خود
پیشوای امام قرار میتوانند داد
۱۲ از مصنف مد ظله

اصطفاہم اللہ وانزل علیہم الکتب وایدہم بالوحی والعصمۃ اذ ہم اعلام الامم واہدی
الی میت الاختیار ومنہم موسی وعیسی بل یجوز مع وفور عقلہما وکمال علمہما اذ ہما
بالاختیار آن یقع خیرتہما علی المنافق وہما یظنان انہ مومن قلت لا قال علیہ السلام
فہذا موسی کلیم اللہ مع وفور عقلہ وکمال علمہ ونزول الوحی الیہ اختار من اعیان قومہ
ووجوہ عسکرہ لمیقات ربہ سبعین رجلا ممن لم یشک فی ایمانہم واخلاصہم فوقعت خیرتہ
علی المنافقین انتہی وبخاطر ندارم کہ قرائت این ہر دو بزرگوار ان شنیدہ ام یا نہ
و در توزیع دو جماعت در کمتر از یک فرسخ در عہد جناب علیین مکان اعلی اللہ رتبہا
فی فرادیس الجنان بگوشم نرسید واگر کسی جسارت کردہ باشد البتہ مرضی جناب مرحوم
طاب ثراہ نخواہد بود چہ مختار جناب اوشان قول بوجوب بودہ وکسانیکہ قائل بوجوب
اند در یک فرسخ یک نماز عید را بجماعت صحیح میدانند و نماز دیگری بجماعت
بعد ازین باطل است بلا خلاف فیما بینہم و در صورت ثبوت ضرر واضرار حکم مسجد
ضرار جاری خواہد شد ولولا اختلال البال وتناقم الملال بمرض الصبیۃ شفاہا اللہ المتعال
لاطلت المقال بتحریر الاقوال ولکن المیسور لا یسقط بالمعسور **سوال** زید از شہر
خود بشہری کہ بر حد مسافت واقع است بقصد اقامت چہار ماہ برود آیا در آنجا رسیدہ
قصد اقامت عشرہ او لا نمودہ صلوۃ را تمام بجا آرد یا بلا قصد اقامت عشرہ یا قصر بجا آرد
آیا بکدام طور صوم وصلوۃ را ادا کند **جواب** در صورت مرقومہ اگر قصد اقامت
عشرہ یا زاید وقت رسیدن بشہر متحقق باشد کافی برای اتمام صلوۃ وگرفتن صوم

خواهد بود **سط** اگر کسی متردد باشد قصد او در بلدی و عزم اقامت ده روز نداشته باشد تا یک ماه قصر میکند و بعد آن تمام میکند **ع** نماز در لباس سیاه تیره و سرخ تیره مکروه است و از سیاه تیره مستثنی است عمامه و موزه و عبا که در اینها کراهت نیست **عا** هر گاه مشغول الذمه بفوایت سابقه باشد اتیان فائته حال و انها به مراعات ترتیب احوط است و اما فریضه حاضره پس علی الظاهر از اول وقت میتواند گذارد و بعضی از علما قائل شده اند بتضیق قضا و تقدیم آن بر حاضره و آن احوط است ولیکن در صورت توفر قضا عمل بر آن دشوار است و الزام بالایلزم **عب** اگر نماز بقدر یک رکعت هم در وقت یافته حاجت بقضا نداشد مگر در صورت تاخیر بعمد و عدم عذر شرعی ماخوذ و معاقب خواهد شد **عج** سوال در زمان خلفای ثلثه آیا جناب امیر المومنین ع نماز جمعه و عیدین میگذارده اند یا نه و در صورت اول خود امامت میکردند یا عقب خلفای جور میگذاردند اما اینکه خود امامت میکردند پس از دو حال خالی نیست یا باستر ضای خلفای جور امامت میکردند یا بدون آن و فی کلیهما نظر لان الاول مناف للبغض و التشاجر الذی کان بینهم و الثانی مناف للتقیه و در صورت دوم یعنی اینکه عقب خلفای جور میگذاردند ایضاً یحتمل الوجهین لان اقتدائه ع بالخلفاء اما کان لجواز الاقتداء خلف الفساق بل انکار ذلک هو حرام و فاسد و اما کان للتقیه و فیه ایضاً تردد لان یسقط الجمعه و غیرها مع فقدان الشرائط فلا یصح صلوة خلف هولاء الفسقة **و اما القول** بالترک مستبعد عقلا لانه کیف یترک الجمعة و العیدین الی ثلثه و عشرین سنة **جواب**

احتمال گذاردن نماز جمعه وعیدین پشت سر خلفای جور از روی تقیه احتمالی است
صحیح که مفسده بر آن مترتب نمیشود و توهم فساد نماز و یا سقوط وجوب دران گنجایش
ندارد و بعلت آنکه فساد نماز خلف الفاسق مشروط است بعدم ضرورت و آن در مقام
تقیه مفقود و سقوط جمعه وعیدین در حال فقدان شرایط در صورتیست که منظور
در ترک نباشد و هو فی المقام موجود پس ادای جمعه وعید با اهل خلاف در مقام تقیه
اشکال مرتفع است علاوه آنکه احتمال اعاده وعدم نیت اقتدا و قصد نافله متطرق
است **باب ما یتعلق بکتاب الزکوة** احوط آن نیست
که در زکوة فطره بمستحق کم از یکصاع ندهند و در زاید ظاهرا اختیار است پس یکصاع
و نصف صاع بیک کس میتوان داد **ب** نصاب اول طلا تخمینا شصت و پنج ماشه
است و نصاب ثانی سیزده ماشه است پس هرگاه دیگر شرائط وجوب زکوة متحقق میشود
چهل یک آن بدهد **ج** سهم هاشمی زکوة غیر هاشمی حرام است و علی الاشهر در این حکم
فرقی نیست در میان همه سهام حتی اینکه از سهم عاملین هم چیزی نخواهد یافت **د**
علی الاشهر بقای عین مال تا یکسال در وجوب زکوة شرط است پس اگر قبل آن تبدیل نماید
اگرچه بجنس آن بوده باشد زکوة واجب نیست و اگر بدهد احوط خواهد بود و تبدیل ظاهرا
عام است ازین که مال دیگری را عوض مال خود بگیرد و یا اینکه در نصاب مالی را که الحال
یافته است داخل بکند و از نصاب صرف بکند **ه** هرگاه با وصف تمکن در صرف
مال زکوة در مصارف آن تاخیر بکند آثم و ضامن خواهد شد **و** در سه صد صاع غله زکوة

واجب میشود و آنچه از آن زاید باشد زکوة آنرا میدهد اگرچه قلیل بوده باشد [illegible]
دینار تخمیناً قریب سه ماشه و ربع ماشه میشود و درهم شش دانق است و دانق
بوزن هشت حب شعیر میشود ح ظاهرا مراد از دینار مثقال است و آن [illegible]
و سه سبع درهم است و ده قیراط نصف درهم میشود ط مستحق فطره بنا بر مذهب [illegible]
مومن عادل است و در کفارات بنا بر قول مشهور میان علما عدالت شرط نیست [illegible]
علی الاشهر الاظهر جائز است در زکوة غیر انعام دادن قیمت آن و در [illegible]
که مهما امکن از عین بدهد یا بر معیل زکوة فطره عیال واجب است [illegible]
عیال خود ساخته باشد زکوة فطره او هم بدهد وجوباً و در تحقیق عیلولت [illegible]
فرموده اند که رجوع بطرف عرف نمایند و ظاهر آن است که هر که متکفل [illegible]
شخصی باشد البته آن شخص داخل در عیال او خواهد بود پس هر چند [illegible]
معیل افطار نکند ظاهر آن است که فطره او بر معیل واجب است [illegible] مهمان
دیگری نبوده باشد و از مجرد اعانت با وصف عدم تکفل همه امور [illegible]
عیلولت ثابت نیست آری هرگاه کسی را مهمان ساخته باشد [illegible]
وجوب فطره بلا خلاف ثابت میشود یب زکوة در گندم و جو و خرما و مویز انگور
خشک است نزد اکثر علما بعد از اخراجات زراعت هرگاه بنصاب برسد [illegible]
و نصاب سه صد صاع است و صاع تقریباً دو نیم آثار است از سیر [illegible]
و عدس و غیره از حبوب زکوة مستحب است و زراعت و باغ اگر آب باران [illegible]

[illegible] مصنف [illegible]

یا آب قنات یا آب ریشه خورده باشند ده یک از گندم و غیره میدهند و اگر آب دست
یا گاو یا شتر یا چرخ یا دولاب خورده باشد بیست یک میدهند و اگر از هر دو خورده باشد
بیشتر اعتبار دارد و اگر هر دو مساوی باشد نصف را از قرار ده یک و نصف دیگر را
از قرار بیست یک میدهند و در باغ انگور و نارنگی و غیره [illegible] اجناس بیست
یک در غیر غلات اربعه که مذکور شد زکوة واجب نیست آری آنچه زمین بر و باید ده [illegible]
و وزن در آید زکوة در آن مستحب است سوای سبزیها مثل خیار و بادنجان ۱۵
در بیست دینار طلا زکوة با وجود تحقق شروط وجوب واجب میشود و دو دینار سه ماشه
و دو سرخ است تقریباً ۱۶ بر تقدیری که کاشت [illegible] غیر مالک زراعت نمال
مالک زمین است و مالک چیزی برای کاشت کننده بطور اجرت معین کرده لیس زکوة
بر مالک بر تقدیر مذکور واجب خواهد شد و اگر کاشت کننده چیزی است و زراعت مال او
در این صورت با وجود تحقق شرائط وجوب زکوة زکوة بر او واجب خواهد شد ۱۷ پنجسو
دسی آثار بوزن قدیم لکهنو که هر گاه چیزی باشد در آن زکوة واجب است بعد خراج [illegible]
و دفع جمیع اخراجات از زراعت باقی ماند زکوة واجب خواهد شد ۱۸ هر گاه [illegible]
ثانی عشر بشود زکوة واجب میشود اتفاقاً اگر چه ایام حول تمام [illegible]
ماه دوازدهم از سال اول اختلاف است بعض فقها [illegible]
و بزعم نحیف قول باستقرار وجوب وقت هلال ثانی عشر [illegible]
اول قوت دارد و اگر در سال دوم محسوب بکنند احوط خواهد بود ۱۹

ما یتعلق بکتاب الخمس

هرگاه مال مخلوط بحرام و آشته باشد و مقدار حرام بهیچ وجه معلوم نبوده باشد و نه مالک آن مال معلوم باشد اخراج خمس آن واجب است ب الخ تا حاصل شود از مؤنت یکسان برای خود و عیال خود و احوط آن است که از آن خمس بدهد اگرچه بسبیل صدقه مالک مال شده باشد

باب ما یتعلق بکتاب الصوم

هر صومی که تتابع در ان شرط است هرگاه در اثنا بجهت عذری افطار نماید بعد از زوال عذر بر آن بنا میکند و استیناف بر او علی الاظهر الاشهر لازم نیست و از کلام بعض اعلام استحباب استیناف مفهوم میشود و آنهم محل کلام است آری اگر به نیت قربت اتمام نماید و بعد آن بقصد استیناف صوم ایام گذشته بگذارد و پس قول باستحباب و لو بخصوص وجهی دارد و از کلام شیخ ره مفهوم میشود که هرگاه صوم یکماه متتابع نذر کرده باشد پس اگر قبل گذشتن پانزده یوم افطار کرده باشد استیناف میکند و الا بنا بر آن میگذارد و ظاهرا قول اول راجح است هرچند رعایت این قول احوط است و از کلام شهید ره مستفاد میشود که هر صوم که تتابع در ان شرط باشد هرگاه اخلال در ان شود بعذر یا بدون عذر استیناف میکند و علامه علیه الرحمه فرموده که هر کسیکه اخلال به تتابع کند در کفاره یمین و قضای ماه رمضان و اعتکاف اعاده میکند مطلقا و در رعایت این هر دو قول احوط است و هرگاه بدون عذر افطار کند در همه جا استیناف میکند اجماعا مگر در سه جا یکی از انها انیست که بر او

صوم دو ماه متتابع واجب باشد پس یکماه روزه بدارد و از ماه دیگر یکروز و بعد از آن متفرق
بنامی کند و اگر قبل از این باشد استیناف میکند بغیر خلاف **ب** در قضای ماه رمضان
افطار قبل زوال علی الاشهر الاظهر جائز است **ج** اگر کسی روزه قضای ماه رمضان
را بدارد و باز سهو کند که این صوم من صوم قضا است و بفهمد که صوم مندوب است
و باین گمان افطار نماید بعد زوال پس احوط آن است که تمام روز امساک
نماید و روز دیگر روزه قضا بدارد **د** هرگاه تمام سال مرض مستمر باشد و تاخیر در قضا
نکند پس اگر عزم قضا داشته باشد قضا بعد زوال عذر میکند و کفاره ندارد و علی الاشهر
و اگر بتهاون تاخیر بکند خواه عزم ترک داشته باشد خواه نه عازم فعل باشد
و نه عازم ترک خواه عازم فعل در وقت وسیع بوده باشد و وقت حصول التضیق
عزم ترک بکند خواه عزم ترک در وسعت وقت داشته باشد و باز عذر لاحق شود
درین صورتها همه قضا میکند و یکمد کفاره میدهد بر قول اشهر و احوط و اگر در صورت
عدم تهاون هم کفاره بدهد احوط خواهد بود و مهما امکن در کفاره تاخیر نکند و اگر نکند
در صوم او خلل نمیشود **ه** هرگاه صوم مستحب بوده باشد پس افطار نزد مومنی اگرچه
بیک دانه خرما باشد علی الظاهر افضل است از اتمام صوم و تخصیص استحباب افطار
بدعوت طعام ثابت نیست **و** هرگاه زنی را لمس بکند و منی خارج بشود روزه او فاسد
نمیشود و بنا بر قول احوط کفاره هم میدهد اگرچه استمنا بقصد نموده باشد و نه عادت
خروج منی بسبب مس داشته باشد **ز** در تحقق صوم شرط تبییت نیت از کلام اکثر

فقهاره مفهوم میشود و بعضی تصریح مسافر را قبل زوال شرط کرده اند و احوط آن است
که اگر بعد زوال سفر کند به نیت قربت روزه بدارد و بعد انقطاع سفر قضا هم بکند
یح رعایت تتابع در قضای صوم ماه رمضان ظاهرا مستحب است **ط** استیاک
از شاخ تر مختلف فیها است بعضی مکروه میدانند و بعضی منع میکنند و بعضی مستحب میدانند
دو قول بمنع و رعایت ضعف است و کراهت محتمل است **ی** علی الاظهر الاشهر
شهادت دو عادل مطلقا مثبت هلال میشود **یا** علی الظاهر ظن هلال از شهادت دو کس موثق
از عامه مثبت هلال نیست آری هرگاه از گفتن ایشان علم حاصل شود لاجرم صوم واجب میشود
یب [۱۲] هرگاه جنب نیت صوم بکند یک دو روز مثلا غسل جنابت را فراموش کند
درین صورت قضای صلوة می کند و قضای صوم احوط است **یج** [۱۳] هرگاه کلکته بنسبت
مرشد آباد از بلاد شرقیه است ظاهرا حکم رویت هلال در کلکته در مرشد آباد هم جاری
خواهد شد **ید** [۱۴] هر کس هلال را ببیند برویت خود عمل میکند و حکم رویت هلال
بلاد شرقیه در بلاد مغربیه جاری خواهد شد اگرچه فصل در بلدین کثیر باشند و حکم بلاد
متقاربه که شریک در مطالع باشند در رویت هلال یکی است و در غیر بلاد مذکوره
هرگاه رویت هلال در یکی از اینها متحقق شود احوط آن است که ساکنین غیر آن
بلد نیز به نیت قربت روزه بگیرند **یه** اگر زید بعداوت یا بقرابت میداند است
که بمجرد دیدن زن منزل خواهد شد روزه او فاسد شد و قضا و کفاره واجب گردد
والا احوط آن است که قضا کند **یو** هرگاه مسافر بشهر خود برسد قبل زوال

هرگاه جنب نیت صوم بکند یک دو روز مثلا غسل جنابت را فراموش کند درین صورت قضای صلوة میکند و قضای صوم بعضی بر آن رفته اند و بعضی بر ضعف آن ... [illegible]

تا شهر الاظهر روزه میدارد بلکه خلافی در این مسئله نظر نگذشته بود احوط آن است که پیوسته واجب است سه مسافر بگذارد و در قضای ماه رمضان که وقت آن مضیق باشد احوط آن است که روزه به نیت قربت بدارد و قضا هم کند **باب ما یتعلق**

بمبحث الاعتکاف اعتکاف از سه روز کمتر نمیتواند شد و مراد از یوم از طلوع فجر تا غروب آفتاب است در رعایت زوال حمرهٔ مشرقیه احوط است و احوط آن است که شب اول نیت اعتکاف بکند و شب چهارم علی الظاهر داخل نیست و بعض اعلام داخل میدانند **ف** در نیست که در مساجدی که اهل ایمان نماز بجماعت بجا آورده باشند اعتکاف در آن صحیح باشد **باب**

ما یتعلق بمبحث الکفارات ا کفارهٔ ظهار عتق است و اگر عاجز شود دو ماه متتابع روزه بدارد و اگر از این هم عاجز شود شصت مسکین اطعام بدهد **ف** کفارهٔ عهد علی الاشهر عتق رقبه است یا صیام دو ماه متتابع یا اطعام شصت مسکین **ج ۳** در اطعام عدد معتبر در کفاره دو مد اولی احوط است و مکرر دادن بمسکین از یک کفاره جائز نیست اگرچه در ایام متعدد بوده باشد مگر در صورت عدم تیسر عدد معتبر و احوط آن است که بمساکین بدهد آنچه اهل خود را بدهد اگرچه کفارهٔ یمین نباشد و مستحب است که نانخورش هم بدهد و بهترین نانخورش گوشت است و بمومن فاسق میتوان داد و ظاهر از مراد از مسکین در باب کفاره کسی است که قادر بر مؤنت یکسال نبوده باشد احوط است

که بسادات صدقه واجبه ندهند ه اگر کسی نذری بکند که فلان کار را نخواهد کرد
و باز چند مرتبه مرتکب بشود پس ظاهر آن است که یکمرتبه کفاره میدهد و قسم شرعی اگر کسی
دروغ بر امر گذشته خورد پس کفاره ندارد و این قسم را یمین غموس نامند و اگر قسم
بدروغ بر امر آینده نماید و خلاف آن بظهور آید پس کفارهٔ آن این است که بنده
مومن را آزاد کند یا ده مسکین را اطعام کند و یا کسوت بایشان بدهد و اگر از همه
عاجز شود پس سه روز روزه بدارد

باب ما یتعلق بکتاب الحج

ا هرگاه حج بذمه او مستقر بوده باشد و زکوة یا خمس هم بر ذمه خود داشته باشد
و ترکه بقدر هر دو امر نبوده باشد پس بحدی تقسیم میشود و بعض علما حج را مقدم
داشته اند و قول اول اشهر است ب هرگاه حج بذمه او مستقر بوده باشد
و مدیون باشد پس در صورت هرگاه ترکه بقدر اجرت مثل و دیون نبوده باشد
علی الاشهر بحدی تقسیم باید کرد و اگر در آن حج نتوانند شد همه بادای دین صرف
باید کرد ج هرگاه ترکه کافی برای حجة الاسلام و حج منذور نباشد پس اگر نذر معین
نباشد و متاخر السبب باشد حجة الاسلام را مقدم دارند و اگر معین نباشد
یا مقدم السبب در وجوب باشد پس مسئله محل تردد است د هرگاه مال حرام
یا مخلوط بحرام را در حج بمصرف زاد و راحله آورده باشد احوط آن است
که مره ثانیه حج بکند چه از کلام بعض اعلام مستفاد میشود که حج هرگاه در مقدمات
آن خللی شده باشد مجزی نیست و هر چند این قول ضعیف است لکن هرگاه

عمل برآن خواهد کرد با دغدغه اتفاقاً بری الذمه خواهد شد و همچنین بمصرف اکل و شرب
آورده باشد و در صورت هم اعاده احوط باشد **ه** هرگاه زن بالغه عاقله باشد
علی الظاهر حج براو واجب است اگرچه رشیده نباشد و ثیابیکه میپوشد ولایق حال
او بوده باشد آنرا بیع نمیکند و در مصرف حج نمی آرد و همچنین خادم را و خانه را که مسکن
او بوده باشد و شیخ علیه الرحمه حلّی زن را هم مستثنی دانسته هرگاه حسب حال او بوده باشد
و در ان اشکال است بلکه ظاهر وجوب بیع آن است و همچنین استثنای کتب و مینیه هم
ثابت نیست آری اگر ضرورت بطرف آن داشته باشد البته مستثنی خواهد بود
خلاصه اینکه چیزی که لابد باشد و حسب حال او بوده باشد البته مستثنی خواهد بود والا فلا
و هرگاه دین حال بر شخصی بوده باشد مثل خمس و زکوة یا حق آدمی و او طالب حق خود باشد
پس در عدم وجوب حج کلامی نیست و اگر قرضخواه طالب حق نباشد یا دین موجل باشد
پس چند از کلام بعض اعلام عدم وجوب مفهوم میشود لکن مسئله خالی از اشکال نیست
و قول بوجوب محتمل است و منتهای احتیاط اینست که مرة ثانیه هم اگر بعد ادای
دین استطاعت هم رساند حج بکند **ز** هرگاه از راه شجره بیاید پس هرگاه محاذی شجره
برسد که شش میل است احرام ببندد **ح** هرگاه اجیر بعد احرام و دخول حرم فوت
شود پس مجزی میشود از منوب عنه بلاخلاف **ط** سعی یعنی هروله وادی محسر مستحب است
و خلافی در ان از نظر نگذشته و اگر ترک بکند باز رجوع میکند و هروله میکند و ظاهرا
جاهل و ناسی و عامد همه را این حکم عام است **ی** نیابت مرد و صروره جائز است

بلا کراهت و اختلافی درین مسئله از نظر نگذشته و دلالت میکند بر آن روایت
زید شحام از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام و در نیابت زن صروره خلاف است
وقول بجوازه مع الکراهیة اشهر است یا نیت برای همه افعال حج علیحده علیحده
بنابر قول احوط معتبر است یب بجا آوردن عمره متمتع بها و دیگر افعال حج
تمتع در اشهر حج که شوال وذیقعده وذیحجه است لازم است یج [13] در حج افراد
وقوع عمره واجبه بعد حج در غیر اشهر حج هم صحیح است لکن در تاخیر احتمال اثم متطرق
است چه بعض علما واجب فوری میدانند ید [14] هر کسیکه حج یا عمره بکند بر میقاتی
بر او لازم است که از آنجا احرام به بندد یه [15] هر کسیکه داخل مکه معظمه بشود بر او واجب
است که محرم بوده باشد اجماعاً یو [16] هر کسیکه عمره متمتع بها بجا بیاورد از او عمره مفرده
ساقط میشود یز صورت حج تمتع این است که اول احرام عمره به بندد از میقات
وتلبیات اربعه را ترک نکند و بعد از آن داخل مکه معظمه بشود پس هفت شوط طواف
خانه کعبه بجا بیارد و دو رکعت نماز طواف بجا آرد در مقام بعد از آن سعی در میان
صفا و مروه می کند هفت مرتبه و تقصیر میکند پس این پنج فعل عمره است و تفصیل این
عنقریب انشاء الله در بیان افعال تمتع حج خواهد شد و بعد فراغ از عمره افعال
حج را بجا آرد و بدانکه واجب است واقع کردن حج تمتع در اشهر حج و همچنین واقع کردن
حج و عمره در یکسال بنابر مشهور و این قول ظاهر اقوت دارد و واجب است بستن
احرام حج در مکه معظمه و بهتر آن است که در مسجد واقع سازد و بدانکه حج تمتع مشتمل است

بر دوازده فصل **اول** احرام است و از مقدمات احرام است توفیر موی
از اول ذیقعده و هرگاه هلال ذی حجه دیده شود مستحب است و موکد است بنابر مشهور
و بعضی اعلام واجب میدانند و رعایت این قول احوط است و همچنین غسل احرام را
هم احتیاطاً ترک نکند و در احرام سه چیز واجب است اول نیت است و لازم است
در ان تعیین نوع حج دوم تلبیات اربعه و اگر بگوید لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ
لبيك لا شريك لك لبيك ان الحمد والنعمة لك والملك لا
شريك لك لبيك ذا المعارج لبيك احوط خواهد بود سوم پوشیدن
دو ثوب احرام که جایز الصلوة بوده باشد لکن برای زنان احوط است که حریر نبوده
باشد و احوط آن است ثیاب احرام را بدون ضرورت تبدیل نکند و یکی را بطریق
لنگ به بندد و بران تکمه وغیره نبندد و نه در گردن لنگ را به بندد چه در بعض روایات
نهی وارد شده است و پارچه دیگر را احوط آن است که بطریق ردا بر دوش خود
بگذارد دوم از افعال حج وقوف عرفات است و در ان دو امر واجب است
اول نیت دوم بودن در آنجا از زوال آفتاب احتیاطاً تا غروب و انتظار زوال حمره
مشرقیه احوط است و از مستحبات در انجا دعا برای مومنین است و این عاصی
احوج بدعای مومنین است سوم از افعال حج وقوف مشعر الحرام است و تاخیر
مغرب تا رسیدن مزدلفه یعنی مشعر احوط است هرگاه قبل فوات وقت رسیدن
متوقع باشد و واجب است در ان نیت و وقوف بعد طلوع فجر ثانی چهارم از افعال

حج فرود آمدن منی است و مناسک آنجا سه تا است پس این هفت فعل حج شد اول رمی جمره عقبه است و آن علی الاشهر الاظهر بلکه اجماعا واجب است و در آن واجب است نیت و عدد و آن هفت سنگریزه است و انداختن آن بحیثیکه رمی صادق آید و رسیدن سنگریزه تا جمره با انداختن و تفریق در رمی و بهتر آن است که سنگریزه را بر انگشت نر بینه بگذارد و از ناخن انگشت شهادت بیندازد دوم ذبح است و نیت شرط است و ذبح واجب است ذبح در منی و یک هدی مجزی نیست علی الاشهر مگر از یک کس و اخراج چیزی از آنچه ذبح کرده از منی جائز نیست و بنابر قول احوط تقدیم ذبح بر حلق لازم است و واجب است بودن هدی از انعام ثلثه یعنی شتر و گاو و گوسفند و اگر شتر بوده باشد باید که پنج ساله باشد و داخل در سال ششم شده باشد و در گاو و بز معتبر است که در سال دوم داخل شده باشد و احوط آنست که دو سال تمام شده باشد و اگر گوسفند باشد هم احوط است که یکسال بوده باشد و معتبر است که تام الخلقه باشد و از عیوب بری باشد و لاغر نباشد سیم حلق است و اگر خواهد تقصیر بکند و اگر صروره باشد یا ملبد احوط آنست که حلق را متعین داند و برای زنان تقصیر متعین است و واجب است تقدیم حلق و تقصیر بر زیارت بیت الله برای طواف و واقع کردن حلق در منی و اگر قصور بکند عالم باشد یا جاهل یا ناسی رجوع میکند و در منی حلق میکند و اگر بر رجوع قادر نباشد مو را می فرستد در منی تا در آنجا دفن بکنند و جوبا بنا بر قول احوط هشتم از افعال

حج طواف است و در ان چند چیز شرط است اول طهارت از حدث اصغر و اکبر دوم ازالهٔ نجاست از ثوب و بدن بنا بر قول احوط سوم بودن مرد مختون و واجب است در طواف چند امر اول نیت دوم شروع کردن از حجر اسود سوم بر دست چپ ان طواف کردن بر جانب یسار ان چهارم داخل کردن حجر در طواف پنجم بجا آوردن هفت اشواط کامل ششم اینکه در میان بیت و مقام بوده باشد علی الاشهر و رعایت این قول احوط است و لابد است رعایت مقدار مذکور از جمیع جوانب نهم از افعال حج دو رکعت نماز طواف است علی الاشهر الاظهر و اگر فراموش کند واجب است بر و رجوع و اگر متعذر یا متعسر باشد قضا میکند هر جا که متذکر بشود و واجب است بجا آوردن هر دو رکعت طواف در مقام و اگر زحام مانع شود خلف مقام بجا می آرد و وقوف نزد حجر و حمد و ثنای الهی و صلوات فرستادن بر پیغمبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت او و بر داشتن هر دو دست بدعا مستحب است و استلام حجر و تقبیل او احوط است قبل طواف و اثنای طواف و اگر ممکن نباشد پس استلام مجزی است و بهتر آنست که در اثنای طواف بغیر ذکر خدا مشتغل نشود و کلام دیگر نکند و در شوط هفتم التزام مستجار مستحب است بلکه التزام جمیع ارکان خصوصا حجر یمانی بلا التزام یمانی احوط است و دهم از افعال حج سعی است و مقدمات او چند تاست اول طهارت از حدث اصغر است و مهما امکن در ان قصور نکند دوم استلام حجر و آشامیدن از آب زمزم و انداختن آن بر جسد از دلو مقابل حجر سوم بیرون آمدن از باب

محاذی حجر چهارم رفتن به صفا است و بعض علام واجب میدانند این قدر رفتن را که خانه کعبه مشاهده شود و از ورای آن و رعایت این قول احوط است پنجم استقبال رکن عراقی و اشتغال بحمد و ثنای الهی و واجب است دران چند امر اول نیت دوم شروع از صفا و ختم بمروه سوم هفت مرتبه سعی کردن و رفتن را یکشوط قرار دهد و همچنین برگشتن را و مستحب است که راکب نباشد و بخضوع سعی بکند و هروله بکند و مشتغل بدعا باشد و تقدیم طواف نسا بر سعی جائز نیست یازدهم از افعال حج طواف نسا است و آن لازم است بر مردان و زنان و اطفال و خانه دهم از افعال حج دو رکعت نماز طواف نساست و هرگاه حاج از افعال حج فارغ بشود واجب است براو رفتن بمنی و شب باش شدن در آنجا شب یازدهم و دوازدهم و احوط آنست که در مبیت نیت اینکه از مناسک حج است یا لخارج از ان بکند و بعد نصف شب از منی خارج میتواند شد لکن احوط آنست که قبل طلوع فجر داخل مکه نشود و اگر روز دوازدهم غروب آفتاب شود شب سیزدهم هم واجب است شب باش شدن در منی و رمی جمرات ثلث در ایام تشریق واجب است هر جمره را هفت سنگریزه می زند و درینجا ترتیب هم واجب است پس ابتدا از جمره اولی میکند بعد ازان وسطی بعد ازان عقبه و وقت رمی ما بین طلوع آفتاب است تا غروب آن علی الاشهر الاظهر و نفرادل بعد از زوال علی الظاهر جائز نیست مسئله البته از محاذات میقات اگر احرام عمره بندد صحیح خواهد بود اگرچه محاذات از دریا باشد و احرام عمره منفرده از میقات واجب است

آری اگر تاخیر احرام عمره از میقات بسبب مانعی شود پس هرگاه مانع زائل شود عود بر میقات لازم خواهد بود و اگر عود متعذر بود پس از ادنای حل هم احرام بستن جائز خواهد بود و هر شخص که بسبب جهل مسئله احرام عمره مفرده از میقات نه بندد پس او از ادنای حل میتوان بست و عاصی نخواهد شد **یط** بعد طواف مستحب دو رکعت نماز باید خواند در مسجد الحرام هر جا که خواهد **ک** افضل فصل است در میان دو عمره مستحب ده روز و اکمل فصل است یکماه و اکثر فاصله یکسال است و احوط آنست که بدون فاصله ده روز عمره دیگر بجا نیارد **کا** هرگاه طواف النساء را سهواً ترک کرده از مکه معظمه بیرون آمده باشد و در عود مشقت شدید باشد پس بلا تحرّج نائب می تواند کرد و الا احوط آنست که خود برای طواف برود و مثل اینکه خانه قریب مکه معظمه باشد و اگر اتفاق عود نشده باشد پس حتماً نائب نمی تواند کرد **کب** هر کسی که حج بذمه او مستقر شده یا عمره یا هر دو پس بر او واجب است بجا آوردن آن اگرچه متسکعاً باشد و بعد استقرار حج اگر مدیون شده تقدیم حج ظاهراً لازم است و دیان ممانعت از رفتن نمی توانند کرد آری اگر در صورت رفتن برای حج دادن نفقه بعیال واجب النفقه ممکن نباشد پس در اینصورت مسئله محل اشکال است **کج** قربانی برآهو درست نیست در برگاو نر و گاو میش درست است و لیکن در گاو قربانی سنت است که ماده باشد

باب ما یتعلق بکتاب الجهاد

۱ جهاد در زمان غیبت امام علیه السلام از مشرکین هم جائز نیست

پس از اہل کتاب چگونہ جائز خواہد بود ف چون جہاد در این زمان مشروع نیست پس کسانیکہ بسبب جہالت محاربہ کردند و کشتہ شدند احکام شہید برانہا جاری نخواہد شد و تغسیل و تکفین آنہا مثل دیگر مقتولین واجب و لازم است ج کسانی را کہ بجبر با خود لیوقت محاربہ بروند و در انجا بلا اختیار کشتہ شدند احتمال دارد کہ معذب شوند لکن حکم شہید برانہا ہم جاری نمی تواند شد د س ملا محمد باقر مجلسی علیہ الرحمۃ در کتاب زاد المعاد منقول است کہ ماہ رجب ماہ بزرگ خداست و ماہی در فضیلت و حرمت بآن نمیرسد و قتال با کافران در این ماہ حرام است و دیگر جا در ہمون کتاب تحریر میفرمایند کہ در تاریخ بست و چہارم ماہ رجب فتح خیبر شد پس از این اختلاف آگاہ فرمایند ج قول اول محمول بر آنست کہ باختیار و بلا ضرورت قتال در اینماہ حرام است و عند الضرورت قتال جائز خواہد بود پس وقوع قتال محمول بر ضرورت خواہد بود و نیز کسیکہ حرمت شہر حرام نکند از او قتال در آن شہر جائز است پس بعید نیست کہ از انجہت قتال در این شہر واقع شدہ باشد

باب ما یتعلق بکتاب الامر بالمعروف والنہی عن المنکر

ا امر بمعروف و نہی از منکر واجب کفائیست یا عینی اختلاف است و قول ثانی خالی از قوت نیست و کیفما کان در سقوط وجوب بعد وصول مطلوب خلافی و کلامی نیست ف اول مراتب امر بمعروف و نہی از منکر اظہار کراہت و اعراض از مرتکب است پس اگر فائدہ ندہد بکلام نرم از او میگوید پس اگر فائدہ ندہد بکلام غلیظ پس اگر فائدہ ندہد می زند او را و در ضرب

هم اکتفا می کند به آنچه مصلحت مقتضی آن باشد و هرگاه احتیاج جرح بوده باشد پس
در آن اختلاف است بلکه بعضی قتل به اسم جائز میدانند و احوط آنست که این حد و امر
مفوض بطرف حاکم شرع بگرداند

باب ما یتعلق بکتاب الله و النذر و العهد

أ در عهد اذن ما در علی الاشهر معتبر نیست
ب هرگاه نذر معین بوده باشد ظاهر آنست که بر حجة الاسلام مقدم خواهد بود
ج هرگاه کسی بصیغه لعه علی بر خود واجب بکند که تا حصول مقصود هر روز دو رکعت نماز
بجا می آورد پس ظاهر این نذر در نذر تبرع داخل است و در نذر تبرع قول اشهر
و احوط آن است که منعقد می شود د عهد هرگاه بدون شرط بوده باشد پس در صحت
آن اختلاف است و قول بصحت احوط است ه احوط آن است که بغیر اسم خدا
عزوجل حلف نکند و اگر کسی حلف بقرآن مجید یا پیغمبر خدا یا آنچه تعظیم او شرعاً واجب
است بکند پس سزاوار نیست خلاف آن و اگر مستلزم اهانت باشد خلاف پس یقیناً
جائز نیست و همین است حکم برداشتن قرآن مجید و هرگاه کسی نذر بکند که فلان
کس را نسلاً بعد نسل ابداً مؤبداً چیزی خواهم داد پس احوط آن است که مدت عمر خود
بمنذور له آنچه منذور باشد بدهد و اگر نذر بکند که مدت عمر خود خواهم داد و بعد از خود
از ورثه خواهم دهانید پس ظاهر راجع بطرف وصیت خواهد شد و اگر نذر کند
که تا هزار سال خواهم داد پس درین صورت هم احوط آن است که مدت عمر خود بدهد
ز هرگاه حلف بکند بر ترک چیزی که فعل آن راجح باشد از ترک اگرچه بنظر منفعت

دنیا باشد حلف منعقد نخواهد شد و کفاره لازم نخواهد شد **ح** هرگاه عهد امر مباح کند پس در انعقاد عهد خلاف است احوط آن است که خلاف عهد نکند **ط** هرگاه عهد بکند که تتن نخواهم کرد پس ظاهرا عهد منعقد نخواهد شد **ی** هرگاه نذر کرده باشد که تعزیه مثلا از انعقاد و تخلف ... جناب سید الشهداء علیه السلام یکرور صرف نماید کرد و بعض آن صرف بکند پس احوط آن است که باز ... منعقد باشد ... تمام صرف بکند **یا** هرگاه بسبب ... از صوم نذر ... پس مایعیر روایتی یاد کند مر تصدق ... **یب** قسم دروغ قران ... استخفاف آن است و باعث مواخذه دنیوی و اخروی الحف ... اتفاق شده باشد پس لغو به درگاه غفور رحیم لازم است و اگر دفع ضرر مظلوم مقصود باشد پس توریه نماید اگر توریه ممکن نباشد پس بنابر دفع ظلم ظالم قسم دروغ قران ... میشود آن خورد **یج** نذر زوجه برای رفتن عتبات ... بدون اذن شوهر علی الاشهر الاظهر جائز نیست **ید** مخالفت قسم ... واثم است اول مرتبه بجز ... مرتبه ... موجب اثم است یا نه **یه** ... قسم منعقد نشود و مخالفت آن حالف اثم نخواهد شد کفاره لازم نخواهد شد ... باشد یکی چیزی بر حانث نیست **یو** عدم انعقاد نذر زوجه بدون اذن زوج در آنچه منافاتی از حق زوج نداشته باشد محل اشکال است

باب مایتعلق بکتاب القضاء

ا هرگاه دعوی بر میت

عبارت است از ... عبارت ... ۱۲ از مصنف

بوده باشد و ... باشد و مدعی ... باشد ... ادا ...

اعتبار ساقط است ... هرگاه ...

ثابت بوده باشد ...

آن است که معترف ...

شده باشد ورثه او مدعا ... هرگاه ...

یا بر کسی بقصاص و مانند آن ... خطا ...

باشد ضامن نخواهد شد ... متعلق ...

در مجلس قضا تعدی بکند مثل ...

قاضی ... منع میکند و بعد از آن ...

حسب مقتضای مقام توبیخ ...

بوده باشد مستحب است ... او را عفو کرد ...

در حقوق مردم و حقوق پروردگار ... هرگاه ...

بجواز ایقاع عقد نکاح در مسئله از مسائل اختلافیه ...

متبدل نشود پس بطلان عقد ثابت نیست بلکه ...

صحت عقد ظاهر می شود و هر چند مفتی را در مثل آن ... جواز ...

جائز نباشد ف ظاهر آن است که مدعی کسی است ...

در حقی که برای او باشد یا در برائت از حقی که بر او باشد ...

که واهب کمال عقل و قوت هبه داشت و ورثه بگویند که عقل او فاسد شده بود پس عین موهوب له است یا وارث مسئله محل تأمل است و احوط بنا بر تصالح است ط قضا و فصل خصومات منصب فقیه جامع الشرائط است و دیگری را جائز نیست

باب ما یتعلق بکتاب الشهادات

گواهی دو زن و یکمرد علی الاشهر مثبت دین است ب هرگاه دعوی مال بوده باشد یا چیزیکه مقصود از ان مال بوده باشد مثل دین یا اقرار بدین ظاهر آن است که از یک شاهد و دو زن ثابت میشود ج فقه و اجتهاد شخصی از صحبت هرگاه عالم بوده باشد و از شیاع و اشتهار در میان اهل علم و از اخبار عدلین از اهل علم ثابت میشود و دور نیست که خبر یک عادل با هر هم هرگاه مفید ظن بوده باشد کافی شود و در دیگر امور بودن شاهد از اهل علم در کار نیست د شیاع هرگاه مفید علم برای حاکم شرع بشود پس ظاهر آنست که مثبت هبه و غیر آن میشود تخصیص نسب و غیره چنانکه از کلام بعض علماء مفهوم میشود ندارد و ظاهر مراد شهید ثانی طاب ثراه و دیگر فقها رضوان الله علیهم که تخصیص ثبوت هفت چیز به شیاع کرده اند آنست که شیاعی که مفید ظن میشود در ماسوای این چیزها اجماعاً معتبر نیست و در این شیا مختلف فیه است نه اینکه با وصف افاده علم در دیگر امور معتبر نیست کما لا یخفی علی الناقد الخبیر

باب ما یتعلق بکتاب الوقف

ا هرگاه زمین مسجد مثل و کاکین و غیره از او قاف است تصرف در آن جائز نیست ب

هرگاه واقف کسی را ناظر و متولی ساخته باشد بعد فوت متولی ظاهر آنست که نظر
در موقوفه بحاکم شرع خواهد بود ج هرگاه پایین خانه را مسجد بگرداند سوای بالاخانه
یا بالعکس پس محتمل است که ثواب مسجد را بیابد و آنچه را وقف نساخته است تبعاً وقف
نخواهد شد آری اگر وسط خانه وقف بکند پس لاجرم برای موقوف علیه حق استطراق
ثابت خواهد شد د بلند ساختن مسجد منهدم باشد یا غیر منهدم از زمین و بنای
دکان وغیره زیر آن جائز نیست ه هرگاه فقط سطح را وقف ساخته باشد
جاری شدن حکم مسجد بران محتمل است چنانکه از کلام بعض علما مفهوم میشود و درین صورت
مفروضه زیر آنرا مالک اجاره میتواند داد اگرچه از سطح هم مستاجر را انتفاع بشود
و ساختن دکاکین قرینه عدم وقف بودن آن نیست بلکه دور نیست که قرب و اتصال
مسجد قرینه وقف بودن آن بوده باشد آری قرینه این امر البته میباشد که زمین
دکان داخل مسجد نیست بالجمله تا وقتیکه علم وقف بودن دکاکین اگرچه از قراین باشد
حاصل نشود بظاهر مال ورثه خواهد بود و اگر حجره موقوف بر مومنین است و عمر مومن
است پس زید را اخراج عمر از حجره نمیرسد آری اگر گنجایش هر دو در حجره باشد
هر دو را سکونت دران حجره جائز خواهد بود ز اگر زمین فقط موقوف باشد برای
اینکه هر کسی خواهد دران مکانی بنا کرده بماند پس هر شخص که بنا کرده باشد ظاهر است اولی را
از دیگران

باب ما یتعلق بکتاب العطیة

علی الا
هرگاه موهوب له از ذوی الارحام باشد رجوع نمیتواند شد ب هرگاه کسی

چیزی مملوک خود بدهد و بعد آن بگوید که من بسبب جهالت مسئله داده بودم میدانستم
که موهوب له مستحق این مال بوده چون منکشف شد که بر من ایصال واجب نبوده
استرداد آن میخواهم پس ظاهر آن است که اگر دیگر شرائط هبه یافته شود هبه صحیح خواهد بود
و عذر جهل مسموع نخواهد شد و آنچه احکام رجوع در موهوب هبت جاری خواهد شد
آری اگر از قرائن دعوی او ثابت شود بطلان هبه مطلقاً محتمل است ج در قبول
بدایا دور نیست که احتیاج تلفظ نبوده باشد بلکه مهدی را هم احتیاج بطرف آن نیست
فقط ایصال آن بمهدی الیه بطریقیکه موجب حصول علم باهدا بوده باشد ظاهراً مجزی
د هرگاه در موهوب تصرفی کرده باشد که عرفاً بقای عین موهوب صادق نیاید
پس بنا بر مشهور واهب رجوع نمیتواند کرد و دور نیست که این قول قوت داشته باشد
ه هرگاه دین مستغرق ترکه بوده باشد و وارث عین ترکه را کسی هبه بکند پس ظاهر
کلام فقها عدم صحت هبه مستفاد میشود و صحت هبه هرگاه دیان مقاصه ترکه را نگرفته باشند
و التزام بذل ثمن ترکه محتمل است و قول بعدم جواز رجوع زوج در آنچه بزوجه
داده باشد خالی از قوت نیست و دور نیست که همین حکم باشد برای زوجه هم در آنچه
بزوج داده باشد ز هرگاه اب و جد به صغیر چیزی هبه بکند پس در اعتبار قصد قبض از طرف
موهوب له خلاف است و مسئله خالی از اشکال نیست ح هبه مجهول ظاهراً
جائز است ط هبه عین مستاجره بمستاجر و غیر مستاجر ظاهراً صحیح است ی هرگاه
مالک غاصب را هبه بکند پس اگر بعد اذن مالک قبض متحقق شد بلا دغدغه مجزی است

ربا ہرگاه ابرا از جمیع حقوق کند برات از ما فی الذمہ حاصل خواہد شد مگر آنکہ از قرائن معلوم شود کہ نسبت بہ بعض حقوق ابرا مقصود نیست مثل این کہ نزد کسی زر خطیری از مال شخصی بوده باشد و او عالم بآن نباشد و ندانستہ ابرا کند چہ مسئلہ درین صورت محل اشکال است و نسبت باین حق ابرا ثابت نیست

باب ما یتعلق بکتاب المتاجر

ہرگاه در عرف غنا نگویند و ترجیع نداشتہ باشد جائز خواہد بود و ترجیع عبارت است از تردید و تحریک صوت در حلق و گاہی ترجیع حسن صوت را ہم میگویند و آن جائز است **ب** جائز است سود گرفتن پسر را از پدر و پدر را از پسر و ہمچنین ربا نیست درمیان مولی و مملوک و شوہر و زوجہ و مسلم و اہل حرب ہرگاه مسلم فضل را بگیرد و در اہل کتاب اختلاف است و قول بجواز اخذ سود از اہل کتاب اشہر است **ج** بیع دین بعد حلول اجل بمال حاضر جائز است و ہرگاه شرط تاجیل ثمن بکند پس بعضی مکروه میدانند و بعضی باطل میدانند و احوط آن است کہ چنین معاملہ نکند **د** ربا درمیان والد و ولد متحقق نمیشود ہرگاه ولد نسبی بوده باشد و در رضاعی قول بعدم جواز قوت دارد و در ولد ولد اشکال است و در دختر جمعی از اعلام تصریح بجواز فرموده اند لکن احوط اجتناب است و علی الاظہر ہر یکی از والد و ولد از دیگر فضل میتواند گرفت **ہ** بیع کتب ضلال ہرگاه بداند کہ مشتری را غرض صحیح است و در نیست کہ جائز بوده باشد **و** تسخیر جن و ملائکہ بنا بر مشہور جائز نیست و در سحر کہ یقیناً منہی عنہ و حرام است و اخل است

ذ هرگاه بمیرد کسی که خیاری برای او بوده پس اشهر انتقال خیار بسوی وارث است
هر قسم خیاری که بوده باشد ح هرگاه کسی بفروشد چیزی را و قبل اقباض غصب بشود
و استرجاع او تا زمان کثیر میسر نشود پس بنا بر مذهب جمعی مشتری را اختیار فسخ است و اگر
مشتری فسخ نکند احوط خواهد بود ط در تحقق قبض اختلاف است و دور نیست
که مناط آن بسوی عرف باشد ی در بیع فوریت قبض همه جا ضرور نیست
و در معاطاة هرگاه احد العوضین مقبوض نشود در اجرای احکام معاطاة اشکال
است یا معاطاة عبارت است از دادن هر یک از متبایعین مالی را عوض مالی
بتراضی بغیر عقد مخصوص پس معاطاة داخل بیع بنا بر اشهر نیست و بدون اشتراط خیار هم
تا وقتیکه عین باقی است رجوع میتواند شد یب هرگاه کسی را بر کسی مالی باشد
و انکار کند قرضدار از ادای مال با وجود طلب مالک و وجوب ادا باین معنی
که وقت ادای قرض رسیده باشد و قرضدار قادر بر ادا باشد پس قرضخواه را
میرسد که قرض خود را بگیرد از مال او بقهر و غلبه از قسم حق خود و اگر نیابد از او الا از قسم
غیر حق خود یج انشا کلامی است که محکی عنه نداشته باشد و هرگاه موجب و قابل
بدانند که از این صیغه عقد واقع میشود و بفهمند که حکایت از امر واقع نمیکنند همین قدر
کافی است حاجت قصد دیگر نیست ید در بیع معاطاة هرگاه قبض احد العوضین
نشود پس در اجرای احکام معاطاة اشکال و اختلاف است و قول باجرا
هرگاه تراضی طرفین متحقق شود مستبعد نیست لکن چون این معامله از معاملات

لازمه نیست بیع لازم نخواهد شد یه هرگاه متبایعین صیغه بیع و شرا واقع نکرده باشند
بیع لازم نخواهد شد اگرچه قبضه مشتری بر مبیع شده باشد و هرگاه عین مبیع باقی باشد
ورثه را ظاهرا ورا استرداد اختیار است پس از ورثه کسانیکه بالغ و رشید اند حصه خود
بمشتری میتوانند داد و بیع حصه غیر بالغ بدون تحقق بلوغ و رشد صحیح نیست آری اگر
حاکم شرع مصلحت بداند بیع میتواند کرد یو چون بیع معاطاة معامله لازم نیست
پس ظاهر آن است که بعد ممات زوج زوجه بدون رضامندی ورثه قبضه بر مبیع
نمی تواند کرد آری زوجه را دعوی مهر در متروکه زوج میرسد و ورثه را اختیار است
اگر خواهند عین متروکه در وجه مهر باو بدهند و اگر خواهند قیمت آن یز
اجتناب بیع از گنبد طلای مسجد احوط است آری اگر ترمیم و اصلاح مسجد بدون بیع
میسر نشود و خوف انهدام مسجد بوده باشد پس ظاهرا بیع میتواند کرد یح هرگاه مفروض شود
که صیغه بیع واقع نشده پس بیع علی الاشهر صحیح نخواهد بود و الا ثبوت اقرار بایع
بوقوع بیع کافی است اگرچه علم وقوع صیغه حاصل نشود یط هرگاه تعیین مدت
خیار نشده پس شرط فاسد است و در صحت بیع بدون شرط خلاف است و مسئله
محل اشکال است ک ربا در تبادل جنسین ربویین بزیادت احدی بر دیگری متحقق
میشود و اگر بدلین از یک جنس نباشد ربا متحقق نخواهد شد کا گرفتن مال مسلم
بدون اجازت او جائز نیست آری آنچه حاکم جائر عوض خراج بقدر خراج بدون عدوان
گرفته باشد از اطلاقات روایات و فتاوی اباحت گرفتن آن مستفاد میشود

کب هبه نفس کاغذ نوٹ صحیح است وهبه زر مندرج کاغذ نوٹ چونکه قبضه بر آن
نمیشود نافذ نیست و نه بیع آن شرعاً صحیح هست زیرا که علی الاشهر در بیع اثمان بمقابل اثمان
تقابض بدلین در مجلس واحد شرط است کج اجرت پیشنمازی گرفتن اجماعاً جائز نیست
کد در ربا اختلاف است در اینکه اصل معامله هم صحیح است یا نه پس بعضی قائل
شده اند بصحت اصل معامله واختصاص فساد بزیادتی وظاهر اکثر نصوص وفتاوی تحریم نفس
معامله وآنچه حاصل شود بآن مستفاد می شود پس آنچه از غریم خواهد گرفت از عین مال
وزیادتی هردو حرام خواهد بود لکن از فتاوای اکثر فقها ظاهر میشود که در معامله قرض مالک
اصل مال خواهد شد ورد زیادتی واجب خواهد بود وبعض علما تصریح کرده اند باین که اگر ربا
در عقد معاوضه خواهد بود نه مالک اصل مال خواهد شد ونه مالک زیادتی ورعایت
این قول احوط است که در صورت مرقومه هرگاه معامله مشروط بسود واقع شده
پس چیزیکه بمقابل زر قرض سودی گرفته خواهد شد ظاهراً مباح وجائز الصلوة نخواهد بود
آری اگر چیزی بزر خریده شود نه بمقابل زر قرض آن چیز مباح وجائز الصلوة خواهد بود
وهرگاه مقرض معامله برهم کند واز سود دست بردار شود باز اگر چیزی بحیله شرعی
باو داده گرفتن و داخل آن جائز خواهد بود کو سوال زید بعمر هزار روپیه
قرض حسنه داد وهردو مسلمانند بعد حلول اجل عمر از مشرکی گفت که من ترا سود خواهم داد
تو ادای قرض من بکن مشرک بزید میگوید که اگر خواهی زر تو نزد من باشد سود او
از من تا وقت ادا بگیر پس این معامله صحیح است یا نه جواب از چنین معامله

اجتناب نمایند **کرو** سوال مثلاً اگر زید قطعهٔ زمین مشترک بربیع وشرای شرعی خرید بعد آن عمر قیمت زیادہ کردہ حصّهٔ از زید خرید کند آیا شرعاً قطعهٔ مذکور بزید مزبور عائد خواہد گشت یا عمر متصرف شرعی خواہد بود **جواب** در صورت مرقومہ ہرگاہ در بیع قبض متبادلین بعمل نیامدہ باشد وتاخیر دران مشروط نبود وسہ روز بر بیع بگذرد بایع را اختیار فسخ بیع خواہد بود وبیع ثانی صحیح خواہد بود

کج ارتکاب بگنجفہ مثل قمار در ہر حال حرام است اگرچہ بقصد تفریح بودہ باشد

کط بیع قرآن شریف جائز نیست آری بیع کاغذ وغیرہ کہ بر آن الفاظ مکتوب باشد جائز است لکن بمقابل زر سودی بیع آنہم جائز نخواہد بود وتصرف در زر مکتوب حرام خواہد بود ونیز این بیع خلاف احترام کتاب اللہ خواہد شد اگرچہ تلاوت جائز خواہد بود **ل** در خیار شرط اتصال بعقد علی الاشہر معتبر نیست وتعاقب ہم جائز است

باب مایتعلق بکتاب الدین والرھن

۱ دیان از عین ترکہ ہرگاہ ورثہ از ادای دین کہ بقدر ترکہ یا کم از ان بودہ باشد امتناع نمایند مقاصہ می توانند گرفت واگر ورثہ صغار بودہ باشند ظاہر آن است کہ بعد استیذان از حاکم شرع میتوانند گرفت

ب ہرگاہ راہن یا ورثہ او منافع مرہون بمرتہن یا ورثہ او بدون جبر واجبار بلکہ اگرچہ بسبب جہل مسئلہ مباح کردہ باشند پس ظاہر آن است کہ تصرف دران مرتہن وورثہ او را جائز است ہرگاہ اصل معاملہ مشروط بگرفتن منافع واقع نشدہ باشد

وبعد تصرف و عدم بقای عین استرداد آن نمیتواند شد **ج** هرگاه زید مکان خود را
بدست هنده بوجه پسر خود بیع کرده باشد و ثمن را ابوجه ادای مهر پسر بمشتریه ببخشد
پس بیع صحیح نخواهد بود و بعد وقوع بیع زید رهن نمیتواند کرد **د** اشتراط قبض در صحت
و لزوم رهن محل اشکال است **ه** در رهن لازم است ایجاب و قبول و در ایجاب
مجزی است هر لفظ که دال بر ارتهان بوده باشد مثل اینکه بگوید برهن و ادم یا این
وثیقه دین است نزد تو **و** تقدیم دین بر وصیت و تقدیم وصیت بر میراث و تقدیم
کفن از همه از کلام فقها مفهوم میشود **ز** در قرض اگر تاجیل شرط بکند بنا بر مشهور شرط لازم
نمیشود و مقرض هر وقت که خواهد مطالبه کند مگر مسئله خالی از اشکال نیست لکن بعض
اعلام دعوی اجماع کرده اند و همچنین اگر بعد عقد حال را مؤجل بکند مؤجل نخواهد شد
و فرقی در این حکم در مهر و غیر مهر نیست آری تعجیل مؤجل باسقاط بعض میتواند شد
ح بنا بر مشهور در صحت رهن ثبوت دین در ذمه قبل رهن معتبر است و بعض علما
مقارنت را هم کافی میدانند و مسئله محل اشکال است **ط** هرگاه کسی تبرعاً دین را
ادا بکند ظاهر آنست که فک رهن خواهد شد و مال مرهون امانت نزد مرتهن خواهد بود
ی هرگاه غریم چیزی از مال مدیون بمقاصه بستاند من بعد نماء و منافعی که شود به
مال غریم است و همچنین است اگر زوجه اشجار و ابنیه را مقاصه بگیرد اگر وارث مانع مقاصه
شوند و قیمت ابنیه و غیرها هم بزوجه بدهند پس در این صورت در باب نماء تصریحی در کلام فقها
بنظر نرسیده و ظاهر این است که نماء تعلق بدیگر ورثه خواهد داشت فقط قیمت بزوجه

مسئله [illegible] هرگاه منافع [illegible] از مال [illegible] را مقاصه [illegible] منافع آن مدیون بستاند [illegible] شود مال [illegible] بعد مقاصه حاصل [illegible] بعد مقاصه حاصل شود مال [illegible] است [illegible]

خواهد رسید یا بیع وهبه مرهون بدون اجازت مرتهن نافذ نمیتواند شد

باب ما یتعلق بکتاب الحجر

ا قول بعدم ممنوع بودن مریض از تبرعات منجزه زاید از ثلث خالی از قوت نیست ب علی الاشهر بعد تمام شدن پانزده سال مرد بالغ می شود و تحقق بلوغ هرگاه چهارده سال تمام شود محل اشکال است ج حجر تحقق نمیشود مگر بچهار شرط اول اینکه دین ثابت باشد که اراده تحجیر دارد دوم آنکه اموال او قاصر باشد از دیون او و الا ارباب دیون مطالبه بکنند پس اگر از ادا امتناع نماید حاکم شرع حبس میکند او را تا اینکه ادا نماید و موجل دین محسوب در اموال نخواهد شد سوم آنکه دیون موجل نباشد چهارم اینکه التماس حجر غرما یا بعض آن بکنند د انبات شعر خشن بر عانه زن علامت بلوغ است یا نه مسئله مختلف فیه است و دور نیست که دلیل بلوغ بوده باشد ه انبات شعر لحیه دلیل بلوغ است یا نه مسئله مختلف فیه است و ظاهر آن است که دلیل بلوغ بوده و انبات شعر خشن بر عانه مسلم باشد یا مشرک علی الاشهر علامت بلوغ است

باب ما یتعلق بکتاب الضمان والحوالة والکفالة

ا حواله عبارت است از عقدیکه مشروع شده است برای تحویل مال از ذمه بذمه دیگری که مشغول بوده باشد بمثل آن و بنابر مذهب جمع شغل ذمه محال علیه مشروط نیست و شرط است در حواله رضای محیل و محتال و محال علیه پس هرگاه حواله شود منتقل میشود مال محتال بطرف محال علیه و علی الاشهر

محیل بری میشود اگرچه محتال بری نکند و در حواله ترامی جائز است و صحیح یعنی محال
علیه بر دیگری حواله کند و او بدیگری همچنین **ب** هرگاه مادر قرضدار ضامن شده باشد بعد از فوت
او از متروکه ادای دین لازم است **ج** در صحت ضمان رضای مضمون عنه شرط
نیست اجماعاً **د** کفالت بشخصی که بر او کسی دعوی کرده باشد ظاهراً صحیح است
اگرچه حقی بر او ثابت نباشد و از کلام بعض اعلام اشتراط ثبوت حق مفهوم میشود
و این قول ضعیف است **ه** سوال صورت وثیقه ضمانت اینست که جناب
بیگمصاحبه مرحومه جاگیر گونڈه که ملک خاص در قبضه شان بود بنواب سعادت علیخان
مرحوم سپرد کردند باین شرط که محاصل آن تقسیم کرده باشند بعزیزه و اقربای شان
بموجب تعیین نسلاً بعد نسل و بطناً بعد بطن و ضمانت مال گرفتند از برای مزید وثوق
حکام انگریزی را درین ایام زید که بنامش چیزی از ان محاصل مقرر بود وفات
کرد پس آیا درینصورت باوجود بودن ورثه شرعی او محجوب الارث حصه خواهد
یافت یا نه توجروا **جواب** در صورت مرقومه اگر ضمانت مال شرعاً ثابت
باشد پس ضامن را ادای مال بورثه شرعی مضمون له لازم است

باب ما یتعلق بکتاب الصلح

ا هرگاه کسی با کسی مصالحه بکند
بر این که نان و نفقه با و مدت عمر او خواهد داد پس ظاهر آن است که مصالحه صحیح
باشد و در تعیین و تقدیر نفقه رجوع بطرف عادت امثال او خواهد شد **ب**
هرگاه باهم مصالحه بکنند بر این که مال متنازع فیه بتصرف احد المتنازعین مدت حیوة

او بوده باشد و بعد آن متصرف دیگر ورثه او دائما بماند ظاهر آن است که مصالحه صحیح بوده باشد ج ظاهر آن است که مصالحه مطلقا صحیح است متصالح علیه مصالح عنه معلوم باشد یا جهالتی داشته باشد مگر اینکه علم بمصالح علیه بچگونه حاصل نتواند شد و عمل بر مصالح متوقف بوده باشد بر علم آن چه در نیصورت اظهر بطلان است د اشهر آن است که مصالح فرع عقد دیگر نیست ه هرگاه دو شخص با هم مصالحه بکنند و یکی علم داشته باشد که بر باطل است پس اگرچه مصالح بظاهر شرع محکوم بصحت خواهد بود لکن مبطل را احلال نیست گرفتن آنچه دیگری بدهد و اگر بعد صلح منکشف نشود مبطل بودن او ظاهر احکم فساد صلح در نظاهر هم داده خواهد شد و هرگاه کسی بر زمین دیگری باجازت او بنا یا غرس نماید پس احوط آن است که اجازت دهنده رجوع از اجازت خود ننماید و اگر رجوع بکند پس احتمال ارش متطرق است ز صلح علی الاظهر الاشهر عقد مستقل است و در هر چیز جائز است مگر صلحی حرام را حلال بکند یا حلال را حرام بکند و از ثمرات آن قطع تنازع سابق و مترقب است و انتقال ملک از احد المتصالحین بطرف دیگری مثل بیع الی غیر ذلک و صیغه صلح باین نهج واقع میتواند شد که احد المتصالحین بگوید صالحتك عن كذا على كذا و یقول الآخر قبلت المصالحة ح جواز صلح حطیط از طرف صغیر هرچند ولی مصلحت بداند محل اشکال است مگر اینکه ضرورت باشد مثل اینکه تعیش صغیر بدون تصالح میسر نشود ط ظاهر امراد از حلال و از حرام در قول آنحضرت صلی الله علیه و آله الا صلحا احل حراما او حرم حلالا معنی متعارف

غیر مستاجر را مخالفت جائز نخواهد بود ب ہرگاہ اجارہ دادہ باشد و بعد ازان
ہبہ کند پس اجارہ مانع صحت ہبہ و مانع قبض موہوب از طرف واہب بموہوب لہ نخواہد شد
ج منافع عین مستاجرہ تا مدت استیجار مال مستاجر می باشد پس ہبہ مالک عین منافع را
صورتی ندارد د س زید مکان خود را بدست خالد بمبلغ چارصد روپیہ سکہ
بمیعاد چہار ماہ بطور بیع خیار داد باین شرط کہ اگر در میعاد مذبور کسی بکہ بست روپیہ
یا بست و پنج روپیہ از زر مسطور زاید بدہد من خیار خود را ساقط خواہم کرد و مطالبہ
زیادتی از مشتری نخواہم کرد و اگر کسی از بست و پنج ہم زاید خواہد داد پس در ان قیمت
زاید نصف خود خواہم گرفت و نصف بخالد بعد بیع بکہ خواہم داد و اگر خالد بران
قیمت زیادتی نماید پس نصف آن زیادتی از خالد خواہم گرفت و بیع کامل بلا خیار
خواہم کرد پس این ہر دو شرط مفسد و مخالف بیع خیار اند یا نہ و قبضہ در بیع خیار اندر اوّل
درست است یا بعد گذشتن میعاد جواب در صورت مرقومہ ظاہرا بیع صحیح
است و شرط لازم نخواہد شد و بعد گذشتن مدت خیار مبیع مال مشتری خواہد شد
و قبضہ مشتری بر مبیع از ابتدای بیع خیار باید نہ قبل انقضای مدت خیار باب

مایتعلق بکتاب الوکالۃ

از اطلاقات فتاوی مفہوم میشود
کہ در وکیل مطلقا عدالت شرط نیست بلکہ ایمان ہم معتبر نیست لکن لابد است از تخصیص
این عمومات باموریکہ مانع شرعی از ان نبودہ باشد پس جائز نخواہد بود توکیل کافر
در مثل قبض قران مجید باب

مایتعلق بکتاب الشفعۃ

ا هرگاه شفیع فقیر باشد حق شفعه ساقط نمیشود تا وقتی که او اقرار بعجز خود نکند و قادر مماطل در حکم عاجز است ب هرگاه زمین را بیع نماید با آنچه در آن است از نخل و شجر و بنا پس ظاهر آن است که در بنا دعوی شفعه میتواند شد و از کلام بعض اعلام مفهوم میشود که در نخل و شجر هم میتواند شد و مسئله محل اشکال است ج شفعه ثابت است در عقار که قابل قسمت باشد بلاخلاف مثل اراضی و بساتین و مساکن و در ما عدای این محل خلاف است و جمعی از فقهاء رضوان الله علیهم قائل شده اند به ثبوت شفعه در هر مبیع منقول باشد یا نه قابل قسمت باشد یا نه و جمعی مقید ساخته اند بودن مبیع قابل قسمت و اکثر متاخرین مخصوص میدانند بغیر منقول عادةً از چیزهائیکه قابل قسمت باشند و مملوک و این قول ظاهرا قوت دارد

باب ما یتعلق بکتاب السبق والرمایة

ا از کلام شهید ثانی در مسالک مفهوم میشود که انعقاد سبق در فیل نزد علمای ما رضوان الله علیهم متفق علیه است بلکه از حدیث ان الملائکة لتنفر عند الرهان وتلعن صاحبه ما خلا الحافر والخف والریش جواز رهان در هر حافر و خف مستفاد میشود اگرچه گره و فر بران ممکن نشود

باب ما یتعلق بکتاب الجعالة

ا جعاله عبارت است از صیغه که مقصود از آن تحصیل منفعت باشد بعوض و علم عوض و عمل شرط نیست آری علم بعوض در تعیین عوض شرط است نه در تحقق جعاله پس اگر کسی تعیین نکند اجرت مثل ثابت خواهد شد

باب ما یتعلق بکتاب الوصایا

ا علی الاشهر

انفاذ وصیت لازم است اگرچه موصی له از یهود و نصاری باشد ب علی الاشهر
بعد موت موصی موصی به مال موصی له میشود هرگاه قبول کرده باشد و اگر بقبض در آورده
باشد پس اتفاقاً مال موصی له میشود ج هرگاه رد بکند بعد موت موصی و قبل قبول
وصیت باطل میشود اتفاقاً د در اخراج اجرت واجب بدنی مثل صوم از اصل مال
هرگاه ولی نبوده باشد و وصیت هم نکرده باشد خلاف است و مسئله محل تردد است
ه هرگاه وصیت امور متعدده کرده باشد عمل بر وصیت اول لازم است پس
اول تا اینکه استیفای ثلث بشود وصیت متاخره علی الاشهر باطل خواهد شد
آری اگر تصریح کرده باشد بعدم اراده ترتیب پس رسدی بر همه وصایا ثلث منقسم
خواهد شد و هرگاه وصیت بکند که به نسل من بدهند پس سوای اولاد و اولاد اولاد
بکسی دیگر چیزی نمیرسد ز هرگاه کسی را برای استیفای دیون خود از قرضداران
وصی کرده است پس قرضداران را امتناع از ایصال حقوق نمیرسد ح هرگاه
ورثه بعد موت مورث اجازت نفاذ وصیت در ما زاد عن الثلث بدهند
باز رجوع نمی توانند کرد و وصیت صحیح میشود بلا خلاف و اگر در حیات مورث اجازت
بدهند پس جواز رجوع و عدم رجوع مسئله اختلافی است و احوط بنا بر مصالحه است
ط علی الاشهر وصیت در زائد از ثلث مع عدم اذن الورثه باطل است
ی واجب مالی از اصل مال اخراج آن واجب است و الحاق واجب بدنی
بواجب مالی محتمل است و احوط بنا بر تصالح است یا هرگاه وصیت بکند بچیزی چیز

و وصی چیزی را سهو کند پس بنا بر مشهور صرف آن در وجوه بر می باید و بعضی گفته اند که میراث
خواهد شد و احوط بنا بر تصالح است **یب** کسی که وارثی نداشته باشد بنا بر مذهب
جمعی وصیت بجمیع مال خود میتواند کرد و بعضی در زائد از ثلث باطل میدانند و قول
اول خالی از قوت نیست چنانکه دلالت میکند بر آن صحیح احمد بن محمد بن عیسی که شیخ الطائفه
رحمه الله آنرا روایت کرده **یج** هرگاه کسی برای شخصی بعد فوت موصی له اول
وصیتی کرده باشد و او قبل از موصی له اول فوت شود پس علی الاشهر بعد انتقال
موصی له اول این وصیت برای ورثه موصی له ثانی خواهد بود **ید** هرگاه شخصی
از شخصی وصیت نماید که بعد من حج از طرف من بکند و او قبول نماید پس ظاهر آن است
که قبول او وعده است اگر ایفای وعده بکند مثاب خواهد شد و اگر نکند اثمی علی الاشهر
ندارد **یه** هرگاه وصیت منفعت برای کسی بکند پس مسئله اختلافی است و ظاهر
آن است که تقویم عین مسلوبة المنافع بکنند و همچنین تقویم او غیر مسلوبه بکنند
و تفاوت را مشخص نمایند و از ثلث وصیت را خارج بکنند و عین و زائد از ثلث را
از منافع مال ورثه قرار بدهند **یو** هرگاه از وصی خیانت بشود پس هرگاه موصی
وصی را امین و الستر متولی ساخته بود و اشتراط وصایت با مانت صراحة یا بقرائن
ثابت باشد عزل او بر حاکم شرع بلا اشکال جائز بلکه واجب است و اگر معلوم نباشد
احوط آن است که معزول نکند و او را منع بکند از استقلال در تصرف پس ناظری
را معین بکند **یز** وصایت عبارت است از ولایت بر اخراج حق و استیفای

آن و ولایت بر کسانیکه موصی بر آنها ولایت دارد و بر صرف مال در حقوق واجبه و تبرعیها
امّا استدعای اعمال خیر از دیگری بیش ظاهر او در وصایت داخل نیست و موصی عزل
وصی میتواند کرد اجماعاً و بعد قبول وصی و موت موصی علی الاشهر و وصیت نمیتواند کرد
یح وصیت اگر در ثلث یا کم از آن خواهد بود نافذ خواهد شد والا انفاذ آن
در زائد از ثلث موقوف بر اجازت ورثه خواهد بود اگر ورثه اجازت خواهند داد
در زائد ایضاً نافذ خواهد شد والا فلا و مضارت در وصیت عبارت است
از این که وصیت نماید در اکثر از ثلث مال خود یا اقرار بدین کند که ثابت نیست
بر او و قصد ضرر رسانی بوارث و دفع او از ارث باشد و وصیت کمی از حصه معینه
شرعیه نافذ نخواهد شد و وصیت زائد از حصه معینه اگر زائد از ثلث نیست نافذ میشود
والحکم آن چنان است که مذکور شد یط ولایت امری است از طرف شارع
که پدر و جد پدری را بر اولاد صغار ولی گردانیده و گاهی حاکم شرع جامع الشرائط
هم ولی بعض میشود و همچنین وصی ولی صغار از وصایت پدر و جد پدری هرگاه پدر و جد
پدری نباشد میشود چنین نیست که هر کس مختار است که دیگری را ولی بر نفس خود نماید
ک هرگاه کسی وصیت بکند بلفظ مجمل که در شرع تفسیر آن وارد نشده مثل این که
بگوید بفلان کس قلیلی از مال من بدهند پس درین صورت ورثه را اختیار است
هر قدر که خواهند بدهند کا اگر کسی وصیت بکند که زائد از نصف متروکه به فلان
بدهند ما بقی به پسر دیگر و دختر هم داشته باشد پس درین صورت اگر دختر اجازت

بدہد وصیت نافذ خواہد شد والا در ثلث نافذ خواہد شد و در تعیین زیادتی و کمی از نصف اگر بنا بر مصالحہ بگذارند احوط خواہد بود

باب ما یتعلق بکتاب النکاح

ا ده مرتبه شیر دادن علی الظاهر ناشر حرمت است ب علی الاشهر شیر یکه از زنا بهم رسیده باشد ناشر حرمت نمیشود ج شیر یکه از نکاح شبهه بهم رسیده باشد در آن تردد است و اشبه آنست که ناشر حرمت میشود د هرگاه وطی کرده باشد بعد آن عنین شده باشد علی الاشهر فسخ نکاح نمیتواند شد ه هرگاه پدر فوت شده مادر احق است به صبی و صبیه از وصی و جمیع اقارب و جمعی از اعلام هرگاه ام اب و ام ام موجود باشد حضانت را مختص بام اب میدانند و مسئله محل تردد است احوط آن است که بنا بر مصالحه بگذارند و اگر راضی نشوند بنا بر قرعه بگذارند ز هرگاه محلل له وطی امه کرده باشد بر محلل بعد انقضای عده حلال میشود و بعد استبرا هم حلال شدن بر مالک محتمل است لکن انتظار انقضای عده احوط است ح در عقد متعه ذکر مهر و اجل اتفاقاً لازم است ط قول بوجوب قبول خطبه محل کلام است و در رجحان آن هرگاه مانعی شرعی نبوده باشد کلامی نیست ی زوجه پدر اگرچه مدخول بها نباشد بر پسر حرام است یا عزل باجازت منکوحه بنکاح دائمی جائز است و کفاره ندارد و همچنین اگر متمتع بها بوده باشد یا کنیز و اگر بدون اذن منکوحه بنکاح دائمی و بدون شرط در عقد عزل کند بعضی قائل بحرمت و وجوب دیت نطفه که ده دینار است شده اند و بعضی بکراهت و وجوب دیت و بعضی بکراهت و استحباب دیت قول اول

احوط است یب در محاق وطی کراهت وارد و محاق سه روز آخر ماه را می گویند و بعضی اعلام تصریح فرموده اند که شب بست و هفتم داخل محاق نیست اگر ماه ناقص باشد زیرا که عرب هر سه روز ماه را اسمی گذاشته اند و شب بست و هفتم را داخل وادی میدانند و ظاهر کلام فقها رضوان الله علیهم اختصاص کراهت است بوطی و از کلام بعض احتمال کراهت تزویج هم در محاق مستفاد میشود لروایة الکلینی طاب ثراه عن الصادق علیه السلام من تزوج فی محاق الشهر فلیسلم لسقط الولد و دور نیست که متبادر از روایت هم کراهت وطی بوده باشد یج هرگاه از اہل خبرت کسی شهادت دهند باشند ثابت بشود که بسبب لبن انبات لحم و اشتداد عظم شده است پس بنا بر قول اشهر و احوط ناشر حرمت میشود و مراد از انبات لحم اینست که محسوس بشود و الا مطلق شیر دادن را دخلی در انبات و اشتداد می باشد و جمعی اشتداد عظم و انبات لحم علامت مستقل نمیدانند یل علی الاشهر مادر راحق است باولاد مدت رضاع و آن دو سال است پسر باشد یا دختر هرگاه مادر حره مسلمه عاقله غیر مزوجه باشد بلا خلاف و بعد انقضای مدت رضاعت پدر احق است بپسر و مادر بدختر تا هفت سال بنا بر قول اشهر و هرگاه مادر طالب اجرت زائد در شیر دادن شود پس پدر میرسد که بمرضعه دیگری بدهد و در سقوط حضانت مادر در این صورت اشکال است احوط آن است که مهما امکن تربیت را متعلق بمادر بگذارد یط هرگاه علم عیب قبل عقد بوده باشد پس نه مرد را اختیار است نه زن را یو هرگاه کسی مرتکب زنا از زنی

قوله شب بعد از آن یعنی شب بست و هفتم داخل محاق است اگر ماه سی باشد و قبل محاق است اگر ماه بست و نه باشد ۱۲ از مصنف علی الله مقامه

بجبر واکراه بشود پس آیا ولد ملحق بمادر خواهد شد یا نه در کلام فقهاء رضوان الله علیهم تصریح
در خصوص از نظر نگذشته لکن از ظاهر کلام محقق معاصر طاب ثراه در جواهر الکلام
مفهوم میشود که در صورت مرقومه الحاق از مسلمات است و اصل ترتب حکم نسب
بر انچه لغةً نسب در ان متحقق باشد الا ما خرج من الدلیل مؤید آن ست یف
حر بازاید از دو کنیز عقد نکاح دائمی نمی تواند کرد اتفاقاً یح علی الاشهر هرگاه
ولی تزویج پسر صغیر خود بکند پس اگر مالدار ست مهر بر پسر خواهد شد و اگر مالی نداشته
باشد پس مهر بر پدر ست و از اصل ترکهٔ او اخراج مهر بعمل خواهد آمد خواه پسر بالغ
و بالغ شود خواه قبل بلوغ فوت شود یط هرگاه مادر طفل حره بوده باشد
پس ظاهر فتاوی علمای رضوان الله علیهم آنست که بعد فوت او در امر حضانت
مولی الاب از اب مقدم است خواه طفل حر بوده باشد خواه مملوک خصوصاً
هرگاه در خصوص حضانت بمولی الاب وصیت کرده باشد ک هرگاه از تعلق حضانت
بمادر مانعی شرعی ثابت بشود پس از سید او حاکم شرع حضانت متعلق میتواند کرد
کا هرگاه مادر حق حضانت را برضامندی خود ساقط بکند ساقط خواهد شد لکن بعد
از اسقاط حق خود باز خواهان حضانت بشود ظاهر آن است که حضانت را از
او متعلق بکنند کب هرگاه کسی مرتکب فعل شنیع العیاذ بالله از طفلی بشود
پس بر واطی ام موطوء و اخت و بنت او حرام میشود اجماعاً و هرگاه واطی صغیر بوده باشد
یا موطوء جوان بوده باشد پس از کلام اکثر علما عدم فرق مستفاد میشود و عمل بر آن

لازم است و علی الاشهر الاظهر بر موطوء بسبب وطی واطی کسی حرام نمیشود کج هرگاه شخصی برادر رضاعی داشته باشد و او را برادر نسبی بوده باشد پس این شخص از خواهر برادر نسبی برادر رضاعی خود عقد میتواند کرد کد هرگاه مفروض شود که زنی نطفه شوهر یا غیر شوهر را گرفته در رحم داخل کرده و از آن طفلی متولد شده پس هرگاه نطفه شوهر بوده باشد در الحاق ولد بابوین ظاهرا اشکالی نیست و اگر از غیر شوهر بوده باشد پس هر چند احتمال اثم متطرق است لکن ولد ملحق بر حمل ظاهرا خواهد شد و از کلام بعض اعلام عدم الحاق ظاهر میشود که هرگاه زنی ابن الابن خود را شیر داده باشد عقد نکاح دختر دختر آن زن از مرتضع نمیتواند شد و از اخت مرتضع و ابن المرضعه عقد علی الظاهر میتواند شد کو زن متمتع بها بدون رضامندی متمتع از حباله عقد در اثنای مدت بیرون نمیتواند شد و اگر زوجه در اثنای مدت امتناع بکند از اجرت بحساب آن ساقط خواهد شد پس اگر متعه دو ماه بوده باشد و یکماه اطاعت کرده و ماه دیگر امتناع نموده نصف اجرت ساقط خواهد شد و نصف خواهد یافت کز هرگاه کنیز خود را بحباله عقد نکاح دیگری غیر عبد خود بدهد پس سوای فسخ عقد نمیتواند کرد کح علی الاظهر الاشهر سکوت بکر کافی است خواه قرینه دیگر هم دال بر رضا بوده باشد و خواه نباشد مگر اینکه جبر بر سکوت ثابت شود و اگر قرینه دال بر عدم رضا بوده باشد پس محل اشکال است کط هرگاه عقد نکاح بر مهری مشروط بالشرطی و در فقدان بر نصف آن مهر واقع سازند پس بطلان شرط مهر

اختلاف است و دور نیست که صحیح باشد و مبنای اینست که در هر دو صورت مهر مثل هر گاه زاید از مسمی باشد بدهد ل[۳۰] هر گاه در متعه ذکر اجل را سهو بکند و مقصود ایقاع عقد متعه در زمان معین بوده باشد پس بنا بر مشهور منقلب بنکاح دائم خواهد شد و مسئله در غایت اشکال است و اگر مقصود دوام بوده باشد پس قول بانعقاد عقد دائمی و جریان احکام عقد دائمی بظاهر راجح است لا[۳۱] بنا بر مشهور عقد نکاح فضولی صحیح است و اینقول بظاهر اقوت وارد لب[۳۲] علی الاشهر ولایت اب و جد بر صبیه بالغه رشیده ثابت نیست نه در عقد نکاح دائم و نه در منقطع لکن بی اجازت ولی کراهت است محتمل و احوط آن است که بدون رضای اب عقد را مطلقاً واقع ننماید لج[۳۳] شنیدن صوت زن اجنبیه هر گاه بقصد تلذذ و ریبه و خوف فتنه نباشد بعض علما حرام میدانند و قول بجواز چنانچه از اکثر روایات مستفاد میشود ظاهر اقوت وارد و احتیاط در ترک است لد[۳۴] بسبب زنا زوجه از حباله عقد زوج علی الاظهر الاشهر خارج نمیشود و بعض علما قائل بخروج شده اند له[۳۵] علی الاشهر الاظهر نکاح انزنی که زنا بار کرده باشد جائز است هر گاه شوهر دار نباشد لو[۳۶] السوال قال العلامة الطبرسی رحمه الله فی مجمع البیان فی ذیل تفسیر قوله تعالی فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ الایه فی سورة النسا فی الجزء الخامس مما یدل ایضاً علی ارادة المتعة ان لفظ الاستمتاع فی الآیة لا یجوز ان یکون المراد به الانتفاع والجماع لانه لو کان کذلک لوجب ان لا یلزم شیء من المهر من لا ینتفع من المرأة بشیء وقد علمنا انه لو طلقها

قبل الدخول لزم نصف المهر و لو كان المراد بالنكاح الدائم لوجب المهر بحكم الآية تمام
جميع المهر بنفس العقد لانه قال فآتوهن اجورهن اى مهورهن ولا خلاف فى ان ذلك
غير واجب وانما يجب الاجرة بكمالها بنفس العقد فى النكاح المتعة انتهى اعترض عليه بعض
المخالفين فقال المراد من الاجور اما كل الاجور او مطلقا فعلى الاول الاستمتاع بمعنى
الانتفاع والجماع وعلى الثانى بمعنى النكاح والمعترض خلط وخبط فعلى تقدير ارادة النكاح
يحمل على كل المهر على تقدير ارادة الانتفاع يحمل على مطلق المهر فيلزم ما يلزم انتهى فحكيكم
بالجواب حتى لا يقع مرتاب فى مهلكة الارتياب واجركم على الله الوهاب الجواب
الظاهر ان المراد من ايتاء الاجر مع الاستمتاع ايتاء تمام الاجر لانه المتبادر منه
عند الاطلاق ومفهوم المخالف عدم ايتاء الاجر عند عدم الاستمتاع والمتبادر منه
عدم ايتاء شئ من الاجرة عند عدم الاستمتاع فلو كان المراد من الاستمتاع الانتفاع
والنكاح لما استقام معنى المفهوم ولو كان المراد به النكاح الدائم لاختل معنى المنطوق
كما افاد المولى الطبرسى طاب ثراه فعلى كلام المعترض خلط واضح وخبط فاضح [لن] هرگاه
مادر متزوج بشود حضانت او از پسر و دختر ساقط مى شود و از پدر متعلق مى شود
و اگر پدر فوت شود باز حضانت على الظاهر متعلق از مادر میشود و از وصى و دیگر اقارب
تعلقى نيست [لن] هرگاه پدر فوت بشود حضانت دختر على الظاهر متعلق از مادر
خواهد شد اگر چه از هفت سال تجاوز بكند و همچنين هرگاه مادر فوت شود قبل هفت سال
حضانت متعلق از پدر خواهد شد بالجملة مادر و پدر بالولد احق اند از ديگر اقارب

و دوم لط هرگاه بدون اجازت زن حرّه عزل کرده باشد و در عقد هم مشروط نباشد پس احوط آن است که ده دینار دیت بدهد هم حرمت عزل بدون اجازت حرّه ثابت نیست لکن بنابر این قول احوط است و نه وجوب کفاره ثابت است

ما آقا راخوراندن او و به کنیز خود که حامل نشود البته رجوع است صب هرگاه نوع خود را منسوب سازد بطرف قبیله و بعد عقد ظاهر بشود که از قبیله دیگر است پس اگر بعقد مشروط واقع نشده باشد علی الظاهر عقد صحیح است انجو بیان نسب تخللی در عقد در صورت عدم مطابقت نمیشود و همین است حکم هرگاه زوجه بعد عقد از قبیله دیگر ظاهر بشود خصوصاً هرگاه و ثانیت نسب متحقق نشود هم خیار فسخ فوری است اجماعاً صد ظاهر اد خول در دبر زن موجب مهر است بلا خلاف زیرا که درین مسئله سه قول است قول اول که مشهور در میان فقها است اینست که دخول موجب مهر است در قبل باشد یا در دبر و قول دوم اینست که خلوت هم موجب مهر میشود و قول سیم اینست که مطلق استمتاع موجب مهر است و انین بر سه قول وجوب مهر هرگاه وطی فی الدبر متحقق شود ثابت میشود آری روایت یونس بن یعقوب مشعر است باینکه غیر وطی فرج موجب مهر نیست لکن قبول مانع بنظر نرسیده صه خوردن شیر شوهر و بین الرضاعت قادح جریان حکم رضاعت علی الظاهر نیست صو ثبوت ولایت وصی بر عقد صغیر هرگاه غبطه بوده باشد مختلف فیه است و مسئله محل اشکال است صز هرگاه نابالغ

بعض نقط دارد ۱۱۱۲ از مصنف زاد و بیش

صیغه نکاح خود واقع سازد پس اگرچه ولی او ان بد بد ظاهراً عقد صحیح نخواهد شد مسئله
خوردن گوشت عقیقه والدین را مکروه است نه حرام و دیگر اقربا را خوردن آن
جائز است بدون کراهت هرگاه در خانه پدر و مادر طفل در عیال آنها نباشند
مسئله هرگاه دخول کند و افضا متحقق شود و زوجه او نه ساله نباشد حرام میشود وطی او
همیشه بنابر مشهور لکن هرگاه جمع شده مل شود پس بعض فقها وطی را جائز میدانند
در معنی افضا اختلاف است و احوط آن است که خواه مسلک حیض و غائط متحد شده
باشد و خواه مسلک بول و حیض از وطی آن زن هرگاه نه ساله نباشد اجتناب نماید
مسئله هرگاه کنیزی مشترک درمیان چند مالک بوده باشد و همه در یک طهر وطی بکنند
و فرزندی متولد شود و همه مدعی شوند یا سکوت کنند قرعه می اندازند پس نام هر کسیکه
برآید ولد باو ملحق میشود و غرامت حصص باقین از قیمت مادر و قیمت ولد روزیکه
متولد شده است متعلق باو خواهد شد مسئله از کلام اصحاب رضوان الله علیهم
مفهوم میشود که هرگاه احد الشرکا وطی کنیز مشترک بلا اجازت دیگران نماید آثم میشود
و او را تعزیر دهند لکن بر زانی نیست مسئله ۵۳ هرگاه عنن باقرار زوج ثابت بشود و زن
فسخ را بخواهد پس رجوع میکند بحاکم شرع و او تا یکسال از وقت مرافعه برای معالجه
مهلت میدهد پس اگر قادر بر مواقعت او یا دیگری ملاشد پس زن را اختیار
فسخ نیست و الا فسخ میتواند کرد مسئله ۵۴ هرگاه زید بزن شوهر داره زنا بکند پس اگر
استعفا از شوهر بتصریح ممکن نباشد باین نوع استعفا کند که گناه عظیم تو کرده ام

امیدوار عفو هستم ۵۹ چونکه اقرار عقلا بعد انکار مقبول است پس اقرار زید
برا اینست نسبت بخالد پسر کنیز زینب مقبول خواهد شد و او وارث زید خواهد بود
آری اگر ثابت بشود که از کنیز شرعی زینب بلا اجازت او وطی کرده است و احتمال
شبهه متطرق نباشد پس درین صورت وارث زید نخواهد شد بلکه پسر مذکور مملوک زینب
خواهد بود ۵۶ اطاعت زوجه در حقیکه شارع برای شوهر گردانیده است
لازم است و واجب نه در هر امر و آن حق اینست که امتناع از استمتاع نماید و
بدون اذن او از خانه او بیرون نرود ۵۷ مجامعت عریانا مکروه است ۵۸
در جواز نکاح مرد سنی و زن شیعه اختلاف است بین العلماء هرگاه ایجاب و قبول
بنهج شرعی واقع شده باشد و اگر ایجاب و قبول واضح نشده چنانکه مسموع میشود
که درمیان مخالفین درین زمان فقط اکتفا بر قبول بلا ایجاب میکنند پس عقد صحیح
نخواهد شد نط هرگاه عقد فضولی پسر کافر از دختر مسلم واقع بشود و بعد بلوغ
طفل مذکور نه اقرار عقائد حقه بکند پس مسئله محل اشکال است س هرگاه زوج زوجه
خود را طلاق بدهد پس احوط آن است که از دختر برادر زوجه بدون انقضای
عده نکاح نکند سا همشیره برادر خود را شیر میتواند داد سب هرگاه کسی
العیاذ بالله مرتکب زنا از چند زن شوهردار شده استعفا از زوجی کرده
و او را گشت و نوبت استعفا از دیگران نرسیده پس درین صورت اگر در استعفا
از همه تعزیطی کرده باشد از مواخذه همه بری نشده و اگر بصدق نیت توبه کرده

وعزم استمتاع از هم برداشته و تفریطی نکرده لکن اجل مهلت نداده پس در اینصورت
برائت از همه محتمل است سج بر تقدیر تمکین از وطی تا آن بود نفقه زوجه مجنونه ظاهراً لازم است
واگر بسبب جنون از امتناع نماید پس مسئله خالی از اشکال نیست و دور نیست که نان و نفقه
در اینصورت هم لازم باشد سد احتجاب زن از پیر هرم و از طفل ممیز غیر بالغ
احوط است سه عقد متعه بعد انقضای اجل متعه و وضع حمل میتواند شد سو
هرگاه متمتع بها امتناع از استمتاع نماید اثنای مدت به نسبت ایام اخلال از اجرت
متمتع وضع میتواند کرد و هرگاه اخلال بسبب عذری بوده باشد مثل مرض یا منع ظالم
پس مسئله موضع اشکال است و هرگاه در اثنای مدت بمیرد پس از ظاهر کلام فقهاء رضوان الله
علیهم عدم سقوط مهر مفهوم میشود سز عقد ثانی هرگاه خوف افتتان بوده باشد
واجب است و ترک واجب بسبب غایت عرف حرام است و استهزاء و سخریه و را موجب
شرعیه اثم است و در صورت عدم خوف وقوع در حرام هم اگر عقد را واقع سازد
مقام لوم نیست چه حضرت خدیجه زوجه کریمه جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و بعضی
دیگر از ازواج آن حضرت قبل تزویج با آنحضرت در حباله عقد دیگران بودند و اگر در صورت
ترک هم نمایند معاقب نخواهند شد چه در ترک مستحب عقاب نیست سح اگر برادر شوهر را
شیر بدهد علی الاشهر جائز است و اگر ندهد دور نیست که احوط باشد سط هرچند
از عموم بعض ادله استفاده میشود که چنانکه زن عقد نکاح دائم را بسبب عیبی که موجب
فسخ است فسخ میتواند کرد همچنین فسخ عقد نکاح منقطع هم میتواند کرد لکن مسئله در غایت

اشکال نیست و تصریحی و یا تخصیصی در کلام فقها رضوان الله علیهم از نظر قاصر نگذشته
ع برادر مرتضع است دختر فیمابین که از بطن مرضعه نباشد علی الاظهر الاشهر عقد نکاح
میتواند کند و اگر نکند احوط خواهد بود ع هرگاه از شهادت شهود رضاعی که بسبب
نشر حرمت شود ثابت نیست نکاح زید با هند درست خواهد شد و گواهان
هرگاه گواهی باین تفصیل بدهند گواهی ایشان مقبول خواهد شد که فلان کس از ایشان
مثلا از شیر ولادت یا حمل که ستند بنکاح صحیح بنا بر قولی ده مرتبه یا یک شبانه روز
یا بقدر انبات لحم و شد عظم در میان دو سالگی بغیر فصل برضاع مرضعه اخری نخ شیده
است ع سوال در تحقق رضاع محرم یکی از امور ثلاثه که ارضاع یک شبانه روز
یا اکمال خمس عشر رضعات یا انبات استخوان و گوشت و استحکام آن باشد
شرط بوده است پس چنانکه در رضاع عددی و یومی ارضاع مرضعه دیگر رضیع را
ولو مرة واحدة بشرط کونه رضعة کاملة بحسب العرف مانع نشر حرمت است آیا در صورت
سوم یعنی انبات گوشت و استخوان یا استحکام آن نیز شرکت مرضعه مانع نشر حرمت
خواهد بود یا نه مثلا زنی رضیعی را هر روزه شیر داد و در شب هر روز زنی دیگر
دو بار هر روز بهمان رضیع نیز شیر داد و بر همین منوال تا شش ماه مثلا گذشت
آیا این رضاع ناشر حرمت خواهد بود یا نه جواب در صورت مرقومه هرگاه
اهل خبرت انبات لحم و شد عظم از لبن یک مرضعه ثابت باشد بنا بر قول احوط
عمل بر نشر حرمت نمایند بلکه نشر حرمت را لازم دانند و فصل رضاعت مرضعه اخری

احوط آن است که تاحج ندانند ۶۴ سوال دو زن زید بالاشتراک اعم از این که یکی کم و یکی زیاد طفل دختر زید را که آن دختر از بطن غیر دو زن است تا چند ماه شیر داد در این صورت آیا دختر زید بر شوهرش حرام و نکاحش فاسد شد یا نه

جواب در صورت مرقومه احوط حرمت زوجه است بر زوج و این احتیاط را لازم دانند هرگاه انبات لحم و شد عظم از لبن یکی متحقق باشد والا قول بعدم نشر حرمت خالی از قوت نیست ۶۵ شخصی دو زن دارد و هر دو زنان از همین شخص شیر دارند پس بالاشتراک دختری را شیر دادند باین حیثیت که دفعه سه بار یک زن باین رضیع شیر داد زن دومی دو بار شیر داد و بعد از آن باز اول سه بار شیر داد و بعد از آن باز دومی دو بار شیر داد و علی هذا القیاس سوای این دو زن شیر زنی یا غذای دیگر بسبیل دلیت باین رضیع داده نشد و از شیر همین دو زنان که از شخص واحد شیر دارند پرورش یافت و گوشت و استخوانش بالیده و مستحکم شد بلکه نمو یافت آیا آن دختر بر شوهر مرضعتین که فحل و صاحب شیر است حرام می‌شود بجمیع الوجوه نشر حرمت باین ارضاع خواهد شد یا نه

جواب در صورت مرقومه نشر حرمت ثابت نیست و احوط آن است که ناشر دانند ۶۶ سوال زنی که اولیاء او جای بکر بودنش نمایند و بعد عقد هنگام زفاف ظاهر شود که ثیبه است و نیز ظاهر شود که بکارتش باسباب خارجیه غیر وطی زایل گشته بلکه بسبب زنا کردن زانی که مکره نموده بلکه زن مذکوره که بالغه رشیده نبود و خودش ابتدا داده بود در این صورت

آیا فسخ نکاح میتواند کرد یا نه و سقوط مهر خواهد شد یا نه **جواب** در صورت مرقومه اگر ایکار تش مشروط در صیغه عقد بود پس بر تقدیر ثبوت امر مذکور موافق شرع شریف نکاح باطل خواهد بود و اگر دخول بوقوع نیامده مهر ساقط خواهد شد والا مهر مثل لازم خواهد گردید **سوال** هنده با زید عقد نکاح نمود بوقت صحبت زید عنین معلوم شد حالا هنده رجوع بشرع میکند زید هرگز رجوع بشرع نمیشود در ینصورت هنده تمام عمر با عنین در رنج و الم بسر نماید یا عنین را ترک نموده با دیگری عقد نموده بسر نماید **جواب** در ینصورت مرقومه هرگاه زید رجوع بحاکم شرع جامع الشرائط نمیکند و حاکم موصوف در طلب و اختیار ندارد زن را باید که بواسطه حاکم شرع زید را اطلاع سازد که او را مهلت یکساله از وقت اطلاع بدهد که بعلاج خود بپردازد پس اگر در یکسال قادر بر وطی شد هنده زوجه اوست والا ظاهر اینست هنده را در فسخ نکاح اختیار خواهد بود **ع** هرگاه کسی تزویج نماید از زنی در عده و عالم مسئله بوده باشد و علم بودن او در عده هم داشته باشد پس بمجرد عقد حرام موبد میشود و اگر دخول بکند پس در صورت جهل عده و تحریم هم حرام مؤبد میشود و از کلام بعض فقها رضوان الله علیهم مفهوم میشود که از دخول در عده هم حرام میشود و لازم نیست که دخول قبل انقضای عده بوده باشد و بعضی شرط میکنند که قبل انقضا بوده باشد **ع** **سوال** دختری از نطفه غیر متولد شده و زید از مادرش زنا کرده پس در ینصورت نکاح

یا متعه زید با دختر مذکور صحیح وجائز خواهد بود یا نه **جواب** در صورت مرقومه
احوط ترک است و ترک را لازم داند **ع ط** زید با زینب نکاح کرد و زینب
بغیر زفاف و دخول فوت شده و ورثه اش دعوی مهر از زید مینمایند پس درینصورت
آیا تمام مهر دادن با ایشان لازم است یا نصف **جواب** در صورت مرقومه
مسئله اختلافی است بعضی علما قائل نصف مهر شده اند و بعضی بتمام مهر و احوط درینصورت
با همدیگر مصالحه است **ف** زید از عمه و خاله زوجه خود عقد نکاح میتواند کرد و از دختر
برادر زوجه و همچنین از دختر خواهر زوجه بی اجازت زوجه نمی تواند کرد و از جده مادری
زوجه و همچنین از جده پدری زوجه و از مادر رضاعی او جائز نیست و از اخت رضاعی
جمعاً جائز نیست و بعد طلاق و انقضای عده جائز است و بعد ممات زوجه نیز
جائز است و از زوجه پدر زوجه هرگاه زوجه از بطن او نباشد جائز است **ف**
در متعه تعیین مدت کردن احتمال زنا کی باشد اشبه است **ف** علامه علیه الرحمه
در قواعد الاحکام ضابطه که در محرمات نسبیه افاده فرموده حاوی جمیع محرمات نسبیه
بعبارت مختصر است و لفظه الشریف **الاصول و الفروع و اول فرع**
من کل اصل و کل فرع من الاصل الاول فع سوال زنی اظهار
میکند که من در عقد احدی نیستم و شخصی میگوید که من با او مباشرت کرده ام لکن آن شخص
از ثقات نیست پس درینصورت از زن مذکور کدام شخص دیگر متعه میتواند کرد یا نه
جواب در صورت مرقومه اگر شخصی که مظهر مباشرت است مدعی زوجیت باشد

تا هنگامیکه نزد حاکم جامع الشرائط مرافعه نشود و عدم زوجیتش متحقق نگردد و متعه و نکاح
ازان زن جائز نخواهد بود **فل** نفقه ابوین و اولاد و اولاد اولاد واجب است
اجماعا و در اباء ابوین بعض علما تردد کرده اند و قول بوجوب مشهور است
بلکه بعض فقها دعوی اجماع کرده اند و نفقه غیر عمودین واجب نیست **فه** واجب است
نفقه ولد بر پدر او و هرگاه پدر موجود نباشد یا قادر بر انفاق نباشد پس بنا بر مشهور
بر اجداد پدری الاقرب فالاقرب واجب است و اگر اجداد هم مفقود باشند
یا فقیر باشند پس بر مادر واجب است و در صورت فقدان او بر پدر مادر و مادر او
واجب است و در صورت تساوی بالتسویه انفاق می نمایند **فو** هرگاه احد الابوین
حر باشد علی الاظهر الاشهر ولد حر است **فز** هرگاه احد الزوجین حر باشد
و مولای رق رقیت ولد را شرط بکند پس بنا بر قول مشهور ولد رق خواهد شد
لکن قول بعدم رقیت خالی از قوت نیست آری اگر حکم بفساد عقد چنانکه بعض
اعلام گمان کرده اند نموده شود و زوج با وصف علم بفساد عقد وطی بکند پس
قول برقیت ولد متجه است **فح** هرگاه در عده زنا از زانی عقد بکند و وطی نماید
پس از کلام فقها ظاهر میشود که او بر او حرام مؤبد نخواهد شد **فط** سوال خالد و عمر
از زید و هنده گفتند که ما بوکالت شما صیغه عقد نکاح واقع می کنیم زن که ثیبه بود
و مرد هر دو سکوت کردند و صیغه بوکالت واقع شد پس در این صورت عقد صحیح شد
یا نه **الجواب** وکالت بدون توکیل نمیتواند شد آری هرگاه از موکل

وموکل از یدوبند مراد گرفته باشند پس احتمال صحت عقد فضولی متطرق است
واحوط آن است که صیغه را ثانیا واقع سازند اگر راضی باشند ص پانصد درم
شرعی بوزن روپیه لکهنو رایج الوقت یک صد و پنج روپیه تقریبا میشود پس اگر زیاده
ازین قدر احتیاطاً بدهد یقیناً مجزی خواهد بود و روپیه دیگر بلاد اگر در وزن تفاوت
با روپیه لکهنو دارند موافق اعداد مقرره روپیه های لکهنو باید داد و قدر غش اگر مستهلک
باشد اعتباری ندارد و الا در مقابله آن بقدر آن نقره بیفزایند و ادای مهر وقت
مطالبه زوجه و تمکن زوج از ادای آن واجب فوری است نه بدون آن

باب ما یتعلق بکتاب الطلاق والخلع والظهار والایلاء واللعان

ا علی الاشهر عده مستقیمة الحیض سه طهر است
ب بنابر قول احوط بر زانیه هرگاه از زنا حامله نباشد عده لازم است ج
علی الاشهر عده متمتع بها دو حیض است د عده امه علی الاشهر دو طهر است
ه اگر تشبیه دهد زوجه خود را بیکی از محرمات نسبی یا رضاعی بلفظ ظهر پس بنا بر قول
احوط ظهار متحقق خواهد شد و استبرای امه بحیض واحد لازم است اگرچه بجهت
ارث مالک شده باشد بنابر قول اشهر و احوط ز هرگاه کنیزی بگیرد که در حیض
او تاخیر شده باشد علی الاشهر مدت استبرای او چهل و پنج روز است
ح علی الاشهر الاظهر هرگاه کنیزی حایض بخرد فقط مدت حیض انتظار میکند و استبرا
ساقط میشود ط هرگاه کنیزی از عادلی بگیرد و او خبر بدهد که مدت استبرا منقضی

شده است علی الاشهر استبرا ساقط نشود و اگر تا انقضای مدت استبرا صبر کنند
احوط خواهد بود یهی هرگاه کنیزی از زن بگیرد علی الاشهر استبرا ساقط نشود و اگر
تا انقضای مدت استبرا صبر کند احوط خواهد بود یا عده حامل از زنا هرگاه زوج
طلاق بدهد باشهر است نه بوضع حمل یب و در وقوع ظهار حضور شاهدین شرط است
اجماعا و علی الاشهر عدالت در شاهدین معتبر است و احوط آن است که در صورت
فسق شاهدین هم مظاهر کفاره ظهار بدهد یج اگر تشبیه بدهد زوجه خود را بیکی از محرمات
بما عدای لفظ ظهر ظهار واقع نخواهد شد و اگر بگوید تو مثل مادر من هستی بقصد ظهار
یا مثل مادر منی بنا بر مذهب بعض علما ظهار واقع خواهد شد ید طلاق بائن
کند زوجه غیر مدخول بها یا یائسه یا صغیره را طلاق بدهد و همچنین هرگاه زنی چیزی
بزوج داده طلاق بگیرد رجوع نمیتواند کرد مگر اینکه زن آنچه داده است واپس بگیرد
و همچنین هرگاه زنی را سه مرتبه طلاق داده باشد و دو مرتبه میان این سه طلاق رجوع
کرده باشد باز رجوع نمیتواند کرد یه هرگاه از زنا حامل شده باشد پس احتیاج
عده نیست یو هرگاه زن حامله مرتکب زنا بشود پس احتیاج عده زنا علی الظاهر نیست
یز اب و جد نکاح صغیر میتوانند کرد و طلاق نمیتوانند داد یح مکروه است
علی الاشهر مریض را طلاق دادن زن خود و اگر طلاق بدهد صحیح خواهد شد
و وارث زوجه خود خواهد بود هرگاه مرد بعد عده رجعیه بوده باشد زن وارث او
خواهد بود تا یکسال اگر زن بحباله عقد دیگر نیامده باشد و از آن مرض بعد از

اطلاق دارد و شفا یا فتوا شنید اگر مرض خورده باشد وارث نخواهد شد مگر در صورت
تجدید نکاح هرگاه مالک بحباله عقد عبد خود بدهد کنیز خود را این طلاق باختیار مولی است
اجماعاً [illegible] هر زن که شوهر او فوت شود عده او یعنی ترک زینت لازم است و ظاهر
آنجا گفته اند و احوط آن است که بدون ضرورت جای دیگر شب باش نشود
کتاب [illegible] هرگاه شخصی زوجه خود را العیاذ بالله بگوید که تو بر من بمنزله جناب سیدة النساء علیها السلام
هستی و بروی شما بمین پس اگر [illegible] آن مضمون است احتیاط
آنست که کفاره ظهار بدهد کتاب خلع و مبارات بر دو عبارت است از طلاق
بعوض [illegible] و صیغه خلع این است که زوج بگوید خلعتک علی کذا و انت مختلعة علی کذا
احوط بعد آن فوراً صیغه طلاق واقع سازد پس بگوید فانت طالق و انه کلام
اکثر فقها مفهوم میشود که مجزی است صیغه طلاق مع ذکر العوض پس میگوید انت
طالق علی کذا هرگاه زن از زوج است کراهت داشته باشد و اگر زن بعد راضی شود
[illegible] کلام بعضی از اعاظم ظاهر میشود که کافی است و صیغه مبارات این است که بگوید
بارأتک [illegible] فانت طالق و فرق در میان خلع و مبارات این است که مبارات
[illegible] که زوجین هر دو با هم کراهت داشته باشند کتاب ایلا عبارت
است از حلف بر ترک وطی زوجه [illegible] هرگاه [illegible] باشد باید اجماع
[illegible] واقع نمیشود ایلا اگر حلف بطلاق و عتاق بکند مثل اینکه بگوید ان وطئتک
فعلی [illegible] و جاتی طالق او عبدی فلان حر کتاب لعان عبارت است از آنکه

درمیان زوجین بجهت ازاله حلیا نفی ولد بلفظ مخصوص نزد حاکم شرع که
کرتا وقتیکه زوجه اشیا ئیکه بران خلع واقع شده از زوج نستاند زوج را رجوع
جائز نیست لیکن بصورت مرقومه رجوع زید صحیح نخواهد شد واحکام زوجیت میان
ایشان جاری نخواهد شد و هرگاه بستاند لیکن بنا بر شهو جائز است رجوع کو
از عمومات ادله واکثر فتاوی مستفاد میشود که هرگاه متمتع مجنون بشود متمتع بها را خیار
فسخ است وبعض متاخرین هم تصریح کرده اند و دور نیست که این قول رجحانی
داشته باشد کذ عده متمتع بها اگر حیض بناید چهل و پنج روز است اتفاقا کے
سوال زید در یک مجلس سه مرتبه متواتر بعبارت اردو اند زوجه خود بگوید که من ترا
طلاق دادم واین طلاق در طهر واقع شود پس باز رجوع بآن زن میتواند کرد
یا نه واگر این طلاق در ایام حیض شده باشد پس طلاق صحیح خواهد شد یا نه جواب
در صورت مرقومه با وجود تحقق شروط صحت طلاق یک طلاق علی الاشهر الاظهر
واقع خواهد شد و رجوع جائز خواهد بود وطلاق حاضر در حیض صحیح نمی شود کط
در زوال تحریم زنی که او را سه بار طلاق داده باشد چند شرط معتبر است اول آنکه
زوج بالغ باشد و در مراهق تردد است دوم آنکه محلل در قبل وطی که موجب غسل
میشود کرده باشد سوم آنکه وطی بعقد دائم بوده باشد نه بملک و نه باباحت

باب ما یتعلق بکتاب العتق والتدبیر

۱ هرگاه کسی
بعض مملوک خود را آزاد بکند علی الاشهر تمام آزاد میشود اگرچه بعض روایات

بر خلاف آن دلالت دارد و همچنین اگر بعض مملوک دیگری بوده باشد لکن هرگاه
معتق موسر باشد و قصدا و اضرار شریک باشد دادن قیمت بشریک لازم است
بلکه اگر قصد اضرار هم نبوده باشد بنا بر قول مشهور قیمت میدهد ف هرگاه مالک
از امة مزوجه بعد از وطی بکند پس از کلام بعض علما مفهوم میشود که آن کنیز ام الولد خواهد بود
لکن مسئله محل اشکال است بلکه ظاهر آن است که احکام ام ولد براو جاری نخواهد شد
کما صرح به الشهید الثانی ره فی الروضة ج اگر جاریه از تعریه زید بود بقدر حصه
اولاد خود از ترکه زید از او خواهد شد و بعد ادای قیمت باقی خود بورثه بنا بر مشهور
تمام آزاد خواهد شد و اگر زید خرید پدر زید بود و پدر زید رو بروی زید انتقال
نموده و وطی زید از او وطی حلال بوده پس هر قدر حصه بچه زید آمده و بعد انتقال او
منتقل باولاد جاریه شده آزاد خواهد شد و مابقی باداء قیمت تمام آزاد خواهد شد
و متروکه دخترش که از انجمله مهر او است بعد تقدیم ما یجب تقدیمه من الدین و الوصایا
الفاقدة نصف بزوج و نصف باو خواهد رسید و او را جائز است که آنچه از متروکه
دختر بحصه زوج او در آمده از آن بقدر حصه خود از مهر مقاصه بگیرد د عبارت صریح
در عتق تحریر است مثل اینکه بگوید انت حر لوجه الله و در قول انت عتیق او معتق
خلاف است و قول بصحت متجه است و اگر مالک با امة خود بگوید اعتقتک و تزوجتک
پس صحت در این صورت علی ما صرح به بعض الاعلام متفق علیه است و صحیح نمیشود
عتق بغیر این الفاظ مثل اینکه بگوید فککت رقبتک و نحو ذلک باب ما یتعلق

بکتاب الاقرار ا هرگاه زن صغیره اقرار بکند که شیر از زنا بهم رسانیده پس اگر چهار مرتبه اقرار بکند و دیگر شرائط اقرار زنا یافته شود ظاهر اجمیع احکام متفرعه برزنا ثابت خواهد شد و اگر کمتر از چهار مرتبه اقرار بکند پس آیا نسبت الیه تهمت زنا خواهد شد یا نه مسئله محل تردد است و تصریح در ین مسئله در کلام فقها رضوان الله علیهم از نظر نگذشته ب در صورت مرقومه هرگاه اقرار زوجه بوقوع طلاق شرعا ثابت بشود حقوق زوج بسبب اقرار او ساقط خواهد شد و از برای اسقاط حقوق ماضیه زوجه فقط اقرار دادن طلاق کافی نخواهد بود و اثبات بنهج شرعی لازم است ج سوال هند مکان شوهر خود زید را که مدیون بدین مهری او بوده رهن کرده و در رهن نامه نوشته که مکان مملوک خود را رهن گذاشته ام و بران گواهی پسران هند و زینب مثبت بوده بعد زمانی هند میگوید که این مکان شوهر من بوده و من از دین مهر ابرا کرده ام و پسران هم همین میگویند و میخواهند که باین حیله رهن مکان را باطل بکنند پس درین صورت اقرار هند یا برائت شرعا مسموع خواهد شد یا نه الجواب اگر اقرار هند بگرفتن مکان بمقابل دین مهری و همچنین اقرار اولاد ثابت باشد پس انکار بعد اقرار مسموع نخواهد شد و اگر اقرار ثابت نباشد و مرتهن مدعی اقرار باشد پس از منکرین حلف میتواند گرفت باب ما یتعلق بکتاب الغصب ا اگر کسی منع بکند مالک را از حفاظت اسب او پس بعضی از علما قائل بعدم ضمان شده اند و اقوی اینست که اگر

ما نعت سبب تلف عین بشود پس بایع ضامن خواهد شد ب برغیر که اجرت شود آ
باشد پس غاصب اداون اجرت زمان غصب لازم است از مغصوب منتفع نشد
باشد یا نه بکسی بکرایه داده باشد یا نه

باب ما یتعلق بکتاب اللقطة

۱ ظاهر آن است که التقاط لقطه مطلقاً واجب نیست آری در طفلیکه کافلی نداشته
باشد و خوف تلف او بوده باشد ظاهر آنست التقاط او واجب است ب در صورت
مرقومه علی الاشهر اشیاء مذکوره را اگر زاید از درهم در قیمت باشد یکسال تعریف
بکند اگر مالکش بهم رسد باو بدهد و اگر مالکش بهم نرسد پس بعد از ان آنشخص اختیار دارد
در تملکش و هرگاه مالکش بهم رسد عوضش باو بدهد و نیز جائز است که آنرا تصدق بر
مساکین مومنین بکند از طرف مالک و اگر مالک پیدا شود و تصدق را گوارا نکند
ملتقط عوض بدهد و نیز جائز است که این را امانة برای مالک نگاهدارد و اگر
بقدر درهم باشد انتفاع بان بغیر تعریف جائز است آری دفینه یعنی گنج مستثنی
است ازین حکم پس اگر گنج در دار الحرب یافته شود که در آنجا مسلمان نباشد
یا در دار الاسلام بیابد و بران اثر اسلام نباشد و به بست دینار برسد خمس آنرا
بدهد و باقی از اوست و اگر اثر اسلام بر آن یافته شود و اثر اسلام آن است
که سکه پادشاهان مسلمانان یا نوشته مسلمانان بر آن باشد در ینصورت گنج حکم
لقطه دارد که گذشت یعنی یکسال تعریف بکند ج در گرفتن لقطه در حرم اختلاف
است درمیان فقهاء رضوان الله علیهم احوط اجتناب است مگر اینکه ملتقط

عارف باشد بمالک مال و به نیت ایصال بر دارد چه در اینصورت علی الظاهر وغدغه
حرمت نیست د اگر مالی را مدفون در زمین بیابد پس اگر آن زمین مملوک کسی نباشد
و اثر اسلام بران نباشد پس آن مال مال آن شخص است که یافته است و اگر مالکی داشته
باشد و او مال را بشناسد پس او احق است بان مال و الا بنا بر مشهور مال آن شخص است
و احوط آنست که تصدق بکند و اگر اثر اسلام برو باشد پس علی الاشهر حکم لقطه
برو جاری میشود و هو العالم **باب ما یتعلق بکتاب احیاء الموات**
۱ از کلام شهید ثانی طاب ثراه مفهوم میشود که اگر کافری احیا بکند ارض موات
را پس او مالک است و دیگری را انتزاع جائز نیست و محقق ثانی در شرح قواعد فرموده که
کسی را تصرف دران بدون اذن او جائز نیست لاکن چون اکثر روایات و فتاوی
بودن حربی مباح المال مفهوم میشود پس انتزاع از او قهرا میشود ب هرگاه در
مسجد کسی بنشیند دیگری را جائز نیست دفع او لاکن هرگاه برود برای کاری
پیش چنانچه قصد عود داشته باشد بنا بر مشهور دیگری را نشستن در آنجا جائز خواهد بود
و اگر چیزی بنهد در آنجا مثل مصلی و غیره پس ظاهر نیست که او احق از دیگران باشد
لکن احتمال اثم منطرق است خصوصا هرگاه در رجوع تاخیر محتمل باشد **باب
ما یتعلق بکتاب الصید و الذبایح و الاطعمة
و الاشربة** ۱ اکل طین مدر جائز نیست و حرمت اکل خمر ثابت
نیست لکن احوط اجتناب است و در تراب اشکال است و احتیاط در اجتناب است

ف صیدی را که از سیف یا سهم یا رمح قتل کرده باشند حلال است و اگر از چیز
دیگر مثل بندوق وغیره شکار کرده باشند ظاهرا بدون تذکیه نمیتوانند خورد و اسمی
اگر از معراض صید کرده باشند حلال است بشرطیکه بسبب شق کردن جسم صید
قتل کرده باشد نه بثقل خود و معراض بروزن محراب سهمی را میگویند که هر دو طرف
او باریک میشود و وسطا و غلیظ قتل میکند صید را بعرض خود و اگر سهم معترضا بصید
برسد و او را قتل بکند پس اگر بر آن آهن بوده باشد از کلمات اصحاب مفهوم
میشود که حلال است و اگر آهن نداشته باشد و حادهم نبوده باشد که صید را شق بکند
پس خوردن آن جائز نیست ج هرگاه جنین ذبیحه ماکول اللحم تام الخلقه بوده باشد
و شعر و وبر داشته باشد و ولوج روح نشده باشد پس ذکوة مادر او ذکوة او ست
بلا خلاف و اظهر آن است که اگر روح هم داخل شده باشد احتیاج ذبح نیست و حلال
و اگر تام الخلقه نبوده باشد حلال نیست و اگر زنده متولد شود و بعد ذبح و مستقر الحیوة
نبوده باشد پس بعضی او را حلال میدانند و این مذهب ضعیف است د نوشادر
هرگاه معدنی باشد یا از چیز ماکول ساخته باشند خوردن آن حلال است ه
خوردن ابریشم حلال است و از خوردن جوز ماثل اجتناب احوط است ز
در معنای شیمه میان اهل لغت خلاف است و ظاهرا مشهور عند میان فقها شیمه
بمعنی بچه دان است و احوط آنست که از پوستی که بر بچه پیدا باشد و بچه دان هر دو
اجتناب نمایند ح بسند صحیح از محمد بن مسلم منقول است که او سوال کرد از حضرت

امام جعفر صادق علیه السلام از شخصی که ذبح بکند پیش تکبیر یا تسبیح یا تهلیل بجا بیاورد فرمود
که این همه از اسمای حق سبحانه و تعالی است باکی ندارد و در اجتزا بلفظ الله فقط
بعضی از علما تامل کرده اند و رعایت اول احوط است ط هرگاه حیوانی خمر بیاشامد
گوشت او حرام نمیشود لکن احوط آن است که بعد شستن گوشت را تناول نمایند و علی الاشهر
آنچه در جوف میباشد مثل امعا و قلب و کبد خوردن آن جائز نیست بعد شستن هم
یی از اکل مثانه و زهره و بچه دان اجتناب احوط است یا آنچه در میان مردم
مشهور است که در بهایم غیر معروف علاوه سباع علامت حلیت شکاف سم
اینها است از نظر نگذشته یب اسپ و استر و حمار اهلی و وحشی علی الاشهر
مکروه اند و کراهیت اینها با یکدیگر تفاوت دارد و کراهت حمار وحشی ثابت نیست
و در استر قولی بحرمت وارد شده یج اصطیاد از سیف و رمح و سهم و هرچه نصل داشته
باشد بنا بر اشهر جائز است و در بندق احوط بلکه لازم اجتناب است ید
غدد و سیاهی چشم و زهره و رحم و اصول اصابع و پی و خون و فرث و مثانه
و مشیمه و فرج را از ذبیحه ماکول اللحم بعضی علما حرام میدانند و بعضی بعض را حرام
و بعضی را مکروه و احتیاط در ترک همه مذکورات است مگر پی که حرمت آن سوای علبا
که دو عصبه عریض اند ممتد از رقبه تا بدم ثابت نیست یه هرگاه کسی در زمین
مغصوب شبکه نصب بکند و اصطیاد نماید پس هرچند فعل او حرام است لکن ظاهر آنست
که مالک صید خواهد شد و او را خوردن آن صید جائز است یو هر طائری که سنگدا

یا چینه دان یا خار پا داشته باشد او حلال گوشت است و همچنین اگر صفیف او
وقت طیران از دفیف زاید نباشد مگر شرط اینست که منصوص الحرمة نباشد و طاوس
چون منصوص الحرمة است حرام گوشت است **یز** علامات حلت جانوران
چرنده مضبوط نیست پس ما عدای آنچه منصوص الحلة است یا اتفاق بر حلیت
آن شده است مثل کلاغ و غیره انسی باشد یا وحشی نمیتواند خورد و هیچ اجتناب
از خوردن مار ماهی لازم است و ظاهر آنها از اقسام مار ماهی است چنانکه از اکثر
مردم و اهل خبرت مسموع شده **یط** ذبح بغیر آهن در صورت اختیار جایز نیست
امری اگر حدید یافته نشود و خوف فوت ذبیحه بوده باشد جایز است از هر آنچه قطع
بکند اعضای ذبح را سوای دندان و ناخن **لط** اگر در استقبال ذبیحه عمداً اخلال
بکند علی الاظهر الاشهر حکم میته دارد و اگر نسیاناً اخلال بکند ذبح صحیح است
اتفاقاً و همچنین اگر جهت قبله معلوم نباشد بنا بر مشهور بلکه از کلام بعض علما مفهوم میشود
که معذوریت جاهل بحکم هم مشهور است بلکه متفق علیه است لکن احوط آن است
که در این هر دو صورتها اصل آن اجتناب نمایند **کا س** حیوانیکه از ولایت
انگریزان می آرند و بعضی آنرا دراج ولایتی میگویند آیا در حکم کل شی مطلق حتی یرد فیه
النهی داخل است یا حرام است **الجواب** جای که از نص یا اجماع اصلی
ثابت شده باشد از عموم کل شی مطلق حتی یرد فیه النهی خارج خواهد بود و در طیور ضابط
آن است که علامات حرمت و حلت را در نظر دارند اگر قانصه یا حوصله یا صیصه

داشته باشند و منصوص الحرمة نباشند حلال می‌دانند والا در اصل تحریم داخل سازند کب
هر گاه ماهی مرده را از مشرک بگیرد و علم بهم رسد که بعد اخراج از آب مرده است اگرچه
بچشم خود ملاحظه نکرده باشد پس خوردن آن حلال است و ظاهرا علم شرعی کافی است
قول بحرمت اقسام غراب مطلقا قوت دارد کب بحیره و سائبه و وصیله
و حام نزد تمام علمای فریقین حلال است و از قرآن مجید حلیت آن چیزها ثابت میشود
قال فی الصافی ما جعل الله ای ما شرع الله من بحیرة ولا سائبة
ولا وصیلة ولا حام فی المعانی عن الصادق علیه السلام ان اهل
الجاهلیة کانوا اذا ولدت الناقة ولدین فی بطن واحد
قالوا وصلت فلا یستحلون ذبحها ولا اکلها واذا ولدت
عشرا جعلوها سائبة ولا یستحلون ظهرها ولا اکلها والحام
فحل الابل لم یکونوا یستحلونه فانزل الله عز وجل انه لم یحرم
شیئا من ذلك وقال فی البیضاوی ما جعل الله من بحیرة ولا
سائبة ولا وصیلة ولا حام رد وانکار لما ابتدعه اهل
الجاهلیة الی ان قال ومعنی ما جعل الله ما شرع ولکن الذین
کفروا یفترون علی الله الکذب بتحریم ذلك ونسبته الیه باب

ما یتعلق بکتاب المیراث مسئله ممتنع بها وارث نمیشود آری اگر
شرط بکند مسئله اختلافی است و احوط بنا بر مصالحه است ب علی الاشهر بلوا و خالی الی آب

وخالة الاب بالسويه ميرسد ح زوجه غير ذات الولد على الاشهر فى الجملة حرمان مع ارث
بلكه قول بحرمان زوجه ذات الولد هم خالى از قوت نيست لكن احوط بنابر تصالح است
وحرمان از رقبه زمين عيناً وقيمةً اتفاقى خواه باشد يا مشغول بزراعت يا به بنا باشد
على الاظهر ثابت است آرى از قيمت آلات بنا غير ذات الولد هم خواهد يافت
ودر آلات بنا رجوع بطرف عرف بايد كرد وآنچه عرفاً در آن داخل باشد عيناً لا قيمةً
از آن محروم خواهد بود وحكم بنا وشجر على المشهور بين الاصحاب متحد است د هرگاه
برادر مادرى با پسران عينى مجتمع شود على الظاهر ميراث به برادر مادرى ميرسد
وهمچنين على الاشهر برادر پدرى حاجب اولاد برادر مادرى نشود هـ حصه امام
عليه السلام در زمان غيبت على الاشهر بفقرا ومساكين مومنين تقسيم بايد كرد و
بخال وخاله بالسويه ميرسد اگرچه علاتى يا اخيافى باشند على الاشهر وهمچنين باولاد
خال وخاله ز اقتسام مال مفقود الخبر بدون انقضاى صد وبيست سال از روز ولادت او
على الظاهر نميتواند شد وتا اين مدت او وارث مورث خود خواهد شد ح
رق مانع ارث است در وارث ومورث واگر حر وارثى غير مملوك
نگذاشته باشد پس هرگاه مملوك از ابوين مورث يا اولاد صلبى او باشد از تركه خريده
كرده ميشود بقيمت عدل آن وآزاد كرده ميشود وبقيه تركه باو داده ميشود ومالك اگر بيع را
نشود براو جبر ميكنند ودر ديگر انساب اختلاف است ومسئله خالى از اشكال نيست
همچنين در زوج وزوجه امتناع محتمل است ط هرگاه كسى وصيت بكند كه بهر وصيين

وابن الابن و بهر دو دختر بالتسویه متروکه من منقسم شود و بعد وصیت و دختر دیگر متولد شود پس
ظاهر است که متعلق وصیت از ثلث کمتر است زیرا که موصی له فقط ابن الابن
و بهر دو دختر که از سهام مفروضه آنها زیادتی کرده است خواهند بود و چون من حیث
الارث اولاد ذکور مستحق دو دو سهم از سهام هفت گانه میباشند و دختران مستحق
یک یک سهم و من حیث الوصیة بهر دو دختر و الموصی له یعنی ابن الابن مستحق یک یک سهم از سهام
پنجگانه میباشند پس برای دریافت و تشخیص مال موصی به پنج را در هفت ضرب دادیم
سی و پنج حاصل شد پس من حیث الوصیة بهر دو دختران هفت هفت سهم میرسید
و من حیث الارث مستحق پنج پنج سهم بودند پس متعلق وصیت بنسبت بهر دو دختر
دو دو سهم شد و هفت سهم ابن الابن است و مجموع کر یازده سهم است از ثلث
مال که سی و پنج سهم میباشد کمتر است پس برای انفاذ وصیت احتیاج اذن وارثه نخواهد شد
و چون بعد اسقاط مال موصی به بست و چهار سهم باقی میماند و تقسیم آن بر ورثه نمی تواند شد
هفت را در سی و پنج ضرب دادیم دو صد و چهل و پنج حاصل شد و آن منقسم بر ورثه
علی حسب ما فصل فی المناسخة خواهد شد و احتمال دیگر که ظاهر از احتمال اول برجحان
دارد این است که چون وقت الوصیة فقط دو دختر بودند پس من حیث الارث
آنها مستحق یک یک سهم از سهام شش گانه بودند پس متعلق وصیت زاید از سدس
نسبت بهر دو دختر قرار داده شود و پس برای تعیین و دانستن مال موصی به چون پنج
را در شش ضرب دادیم سی حاصل شد پس من حیث الارث بهر دو دختر پنج پنج سهم

میرسد و من حیث الوصیة شش پس موصی بهما دو سهم که بدختران زائد رسیده و شش
سهم ابن الابن خواهد بود و مجموع که هشت است از ثلث مال کمتر است پس وصیت
دران نافذ خواهد شد و مابقی بهر دو پسر و هر سه دختر للذکر ضعف الانثی منقسم خواهد شد
و از دو صد و ده سهم تقسیم صحیح خواهد شد علی حسب ما فصل فی المناسخة الثانیة و چون احتمالات
دیگر هم متطرق است هیچ یک خالی از وهن و ضعف نیست پس احوط آنست که باهم تصالح
بکنند و این احتیاط را لازم پندارند

میت زید المسئلة من ٢٤٥ — المناسخة علی الاحتمال الاول

ابن	ابن	بنت موصی بها		بنت موصی بها	
٤٨	٤٨	٣٨		٣٨	
		من حیث الارث	من حیث الوصیة	من حیث الارث	من حیث الوصیة
		٢٤	١٤	٢٤	١٤

بنت غیر موصی لها	ابن الابن
٢٤	٤

میت زید المسئلة من ٢١٢ المناسخة علی الاحتمال الثانی الاقرب

ابن	ابن	بنت موصی لها		بنت موصی لها	
٤٤	٤٤	من حیث الارث	من حیث الوصیة	من حیث الارث	من حیث الوصیة
		٢٢	٧	٢٢	٧

بنت غیر موصی لها	ابن الابن
من حیث الارث	
٢٢	٤٢

بي دو حصه بعبد میرسد و یک حصه بخاله یا حبوه علی الاظهر الاشهر بر سبیل وجوب است
نه استحباب و اشهر آن است که مجانا حبوه میگیرد و بعض اعلام فرموده اند که بقیمت میگیرد

و عمل بر آن احوط است یب ظاهر آن است که هرگاه ولد اکبر روبروی پدر خود
فوت شده باشد هر که از باقی ماندگان اکبر بوده باشد حبوه خواهد یافت یج هرگاه
وارث بسببی و نسبی غیر زوج نبوده باشد علی الاشهر الاظهر بر زوج رد خواهد شد
ید اخوة حاجب ام میشوند از مازاد عن السدس اجماعاً بچهار شرط اول اینکه
دو برادر باشند یا زائد یا یک برادر و دو خواهر یا چهار خواهر بغیر خلاف دوم اینکه کافر
و مملوک نباشند سوم اینکه پدر میت زنده باشد علی الاشهر الاظهر چهارم اینکه اخوة عینی
باشند یا پدری یه ولد اکبر بنابر قول اشهر مختص است بثیاب بدن و خاتم و سیف
و مصحف یو هرگاه جد پدری و جد مادری بگذارد علی الاشهر دو ثلث بجد پدری میرسد و یک ثلث بجد مادری
و این قول ظاهر اقوی است دارد یز هرگاه از ورثه مشرک کسی قبول اسلام کرده باشد تمام ترکه او
و شرع میرسد یح هرگاه جد مادری و اخوة و اخوات پدری بگذارد بنابر اشهر دو ثلث بجد میرسد و مابقی
با اخوة و اخوات و این قول ظاهر اقوی است دارد یط هرگاه برادر مادری با علاقی
موجود باشد علی الاظهر الاشهر باولاد برادر عینی چیزی نمیرسد ک در صورت مرقومه
متروکه زید از نود و شش سهم منقسم خواهد شد منجمله آن نوزده سهم به بکر خواهد رسید
و هفتاد و سه سهم به محمود و چهار سهم بسعید علی حسب ما فصل فی المناسخة لکن مسئله خالی
از اشکال نیست احوط آن است که در اداء چهار سهم بسعید بنابر مصالحه
گذاشته شود و هو العالم

میت المسلم من ۹۶

زید

ابن خالد	اب بکر	ام هنده
۲/۶۴	۱/۱۶	۱/۶۴

استقامت — خالد — مافی الید ۶۴

جد بکر — جده هنده — ابن محموده

م — م — ۲/۶۴

بیت المسئله بعد التصحیح من ۱۶ — تلمت — مافی الید ۱۶/۲

هنده

زوج بکر — ابن الابن محموده — موصی له بمثل سهم الزوج سعید کا هرگاه

کسی دختری و پسری داشته باشد و وصیت بعد ای اجنبی بمثل نصیب دختر بکند

پس بنا بر مشهور در میان فقهای متاخرین رضوان الله علیهم اجمعین موصی له مستحق

ربع ترکه است و اگر بمثل نصیب ابن برای او وصیت بکند پس موصی له و خمس ترکه

میشود و پس الحد در این صورت از ثلث که ثلث خمس است متوقف بر اجازت

ورثه خواهد بود پس اگر اجازت بدهند مسئله از پنج سهم خواهد شد زیرا که موصی له بمنزله

پسر دیگر خواهد بود و سهام و پسر با یک دختر پنج تا میشود و اگر پسر و دختر رد بکنند

پس از نه سهم خواهد شد زیرا که زائد از ثلث با نها اثلا تا خواهد رسید پس ... او

خواهد شد سه ... و اگر یکی اجازت بدهد و دیگری رد بکند مسئله اجازت و مسئله

رد ضرب داده خواهد شد پس هر که اجازت بدهد نصیب او از ضرب ... مسئله

اجازت در مسئله سوم و هرگاه سه و یک را در هر یک بکنند ضرب نصیب او را از مسئله رد در مسئله اجازت

پس به دختر هرگاه اجازت بدهد از چهل و پنج نه میرسد و به پسر شش و به موصی له شانزده

و برای پسر اگر اجازت داده است هیجده سهم است و برای دختر ده تا و به موصی له

هفده و هر چند نهج مرقوم تقسیم در میان متاخرین رضوان الله علیهم شایع است

لکن از ظاهر عبارت وصیت احتمال قصد تسویه در میان مال موصی به او و سهم وارث

لولا الوصیة منطرق است و دعوی اجماع ثابت نیست و مسئله منصوص هم نیست

پس احوط آن است که بنا بر مصالحه بگذارند والله هو العالم کتبه در صورت

مرقومه بعد تقدیم ما یجب تقدیمه من الدیون و الوصایا النافذه متروکه زید از هفت

هزار و هفتصد و هفتاد و شش سهم منقسم خواهد شد منجمله آن دو هزار و هشتصد و هشت سهم

بخاله خواهد رسید و یکهزار و دویست و نود و شش به بکر و بهمین مقدار به هنده خواهد

رسید و دویست و سی و چهار بر حمیده و همین قدر بکریمه میرسد و پانصد و پنجاه و هشت

بحلیمه سیصد و پنجاه و یک بعبدالله و یکصد و هشتاد و دو بروح الله و همین قدر

بعبیدالله میرسد و نود و یک بهر یک از حمیده و سعیده و رشیده و حکیمه و علیمه

المسئله

جده پدری	ام هنده	اب بکر	بنت حفصه	ابن خالد
	۱۲ / ۱۲۹۶	۱۲ / ۱۲۹۶	۱۳ / ۱۴۰۴	۲۶ / ۲۸۰۸

عم پدری	اخ مادری / اخت مادری	جده مادری	جده پدری

عم مادری	خال پدری	خاله مادری	زوجه علیم	زوجه رحیم	زوجه کریم
۲	۲	۲	۳ / ۳۲۴	۳ / ۲۲۴	۳ / ۳۲۴

المسئله مسـ ۱۲ ۳ وتصح ۹۷۲ ۳۰۸ تباین ناقی الید ۱۳ ۱۳۲

سیت حفص

جد بکر	جده هنده	ام علیم	زوج عبدالله	ابن روح الله	ابن عبدالله
۲	۲	۲۳۴	۳۵۱	۱۸۲	۱۸۲

بنت حمیده	بنت سعیده	بنت رشیده	بنت حکیمه	بنت علیمه
۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱

المبلغ [illegible]

الاحیاء

خالد	بکر	هنده	رحیمه	کریمه	علیم	عبدالله
۲۸۸	۱۴۹۹	۱۲۹۶	۳۲۴	۳۲۴	۵۵۸	۳۵۱

روح الله	عبیدالله	حمیده	سعیده	رشیده	حکیمه	علیمه
۱۸۲	۱۸۲	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱

هرگاه ورثه میت مذهب اهل سنت داشته باشد پس مع من دعوی عصوبت ظاهر الزاماً می تواند کرد و اگر امتناع نمایند پس بجبر گرفتن هرگاه ممکن باشد اشکال ندارد

باب ما یتعلق بکتاب الحدود والدیات والقصاص

اگر کسی شخصی را دشنام بدهد که فحش نباشد و او مستحق اهانت نباشد یا کنایه بگوید که صریح در فحش نباشد پس در هر صورت تعزیر سفیه بر حاکم شرع لازم است و تعزیر بنا بر مشهور منوط برای حاکم شرع است

و دشنام دهنده البته مستحق عذاب اخروی است ف اگر جنین زنده نباشد
قطع اعضای او عند الضرورة جائز خواهد بود و اگر زنده بوده باشد پس حصول علم
باینکه قطع او ضروری است و الا باعث هلاکت حامل و جنین هر دو خواهد بود مشکل
است و در صورت فرض حصول علم قطعی دور نیست که قطع لازم باشد و ظن
ظاهر معتبر نیست آری علم عادی که خلاف آن عادةً محتمل نبوده باشد دور نیست
که در حکم یقین باشد ج هرگاه بیابد کسی که زنا میکند از زوجه او پس علی الاشهر
جائز است قتل هر دو و اثمی در قتل عاید نمیشود و بعضی مقید ساخته اند حکم مذکور را
با حصان هر دو و قول اول اظهر است آری در ظاهر شرع حکم قصاص جاری خواهد شد
مگر اینکه بر دعوی خود بینه بیارد یا ولی تصدیق او کند و هرگاه زانی را خطاءً زوج
قتل بکند پس تصریحی در خصوص در کلام فقها رضوان الله علیهم از نظر حقیر نگذشته
و اگر دیت خطا بدهد احوط خواهد بود د دیت خطا علی الاشهر بیست بنت مخاض
و بیست ابن لبون و سی بنت لبون و سی حقه است ه دیت زنان اجماعاً
در عمد و شبه عمد و خطا نصف دیت مرد است و لواطه ثابت میشود هرگاه چهار مرتبه
اقرار بکند یا چهار شخص عادل گواهی بدهند ذ حد لواطه قتل هر دو است هرگاه
بالغ عاقل باشند و حد زنا هرگاه محصنه نباشد صد تازیانه است اگر از هر دو طرف
زنا متحقق باشد و هرگاه از بهیمه وطی بکند یعنی بر شهوة واطی را تعزیر باید داد موافق
حسب رای حاکم جامع الشرائط و اگر موطوء حلال گوشت باشد آنرا بعد ذبح میسوزانند

و اگر مملوک واطی نبوده باشد قیمتش از واطی بمالک میدهد تا تدریج هرگاه زن دعوی
بکند که فلان کس بجبر از من مرتکب فعل شنیع شده و مرد مدعی تزویج بوده باشد
پس جمع او بینه ایقاع عقد داشته باشد و خواه نداشته باشد و زن حلف کند یا نکند
حد زنا بر مرد جاری نخواهد شد آری اگر زن بینه مقبوله وقوع زنا جبراً به ثبوت رساند
البته حد زنا جاری خواهد شد هرگاه زن و مرد در یک لحاف یافته شوند پس
احوط آنست که نود و نه تازیانه بزنند هی دیت جنین هرگاه بحکم مسلم حر باشد
علی الاشهر صد دینار است هرگاه تام الخلقت باشد و ولوج روح نشده باشد
ذکر باشد یا انثی و هرگاه ولوج روح شده باشد پس دیت کامل اگر ذکر باشد لازم
میشود و نصف برای انثی یا لواط عبارت است از وطی مرد با یقاب باشد
یا غیر آن و در صورت ایقاب قتل فاعل و مفعول هر دو واجب است هرگاه هردو
بالغ و رشید باشند و در غیر ایقاب اختلاف است و مشهور آن است که صد تازیانه
میزنند محصن باشد یا غیر محصن و مراد از ایقاب ادخال تمام حشفه است یا بعض ایهم
شامل است مسئله مختلف فیه است و محل اشکال است آمدی از کلام اکثر علما است
حرمت خواهر و مادر و دختر او از ادخال بعض حشفه هم ثابت میشود و دیگر ظاهر این
که در حد زنا تحقق التقای ختانین معتبر است هیچ در ثبوت احصان نسبت
بزوج تمکن از وطی زوجه دائمی اجماعاً و مملوکه بنا بر مشهور معتبر است و نسبت بزوجه
تمکن زوج او از وطی هر صبح و شام از کلام بعض علما استفاده میشود و پیدا است

خبر محمد بن مسلم الشیخ والشیخة لیس علیهما رجم یل هرگاه کسی کسی را قذف کند یا نسبت نا بجا
بگوید ودر قاذف ومقذوف شرطهای معتبره در حد وتعزیر یافته شود حاکم شرع
جامع الشرائط قاذف را بحد وتعزیر میرساند ودیگری را ظاهرا نمیرسد پس اگر
غیر حاکم شرع قاذف را بزند البته مواخذ خواهد بود یه حد آن اگر غیر محصن هرگاه مرتکب
زنا شود وشرائط وجوب حد در او یافته شود صد تازیانه هست وحد شراب خوار
هرگاه شرائط وجوب حد یافته شود علی الاشهر هشتاد تازیانه است خواه مرد باشد
خواه زن خواه هندو باشد خواه آزاد و راشی وقمار باز وسامع غنا وهر شخص که مرتکب
فعل حرام شود یا واجب را ترک کند تعزیرش برای وتجویز حاکم شرع است
ودر حرمت اینهمه امور مساوی اند یو گنجفه وغیره هر که بازی کند تعزیرش موکول برای
حاکم شرع است وظاهرا این امور داخل قمار اند یز در زنا بمیتة عقوبت
زائد هست وزیادتی در عقوبت منوط برای حاکم شرع است که اقامت حد
وظیفه او ست یح سوال قال الله تعالی والذین یرمون المحصنات
ثم لم یاتوا باربعة شهداء فاجلدوهم ثمانین جلدة ولا
تقبلوا لهم شهادة ابدا واولئک هم الفاسقون وایضا
قال ان الذین یرمون المحصنات الغافلات المومنات
لعنوا فی الدنیا والآخرة ولهم عذاب عظیم اگر کسی
مومنه محصنه متوفاة کند باین طریق که بولدش بگوید که تو ولد الزنا هستی و مدعو

که در شرع معتبر اند نتواند آورد و پس بصورت مردود الشهادة مقابل این دلیل هشتاد تازیانه
خورد یا نه و با وصف چنین حرکت دعوی پیشنمازی کرده و مردم را برای احضار جمعه
و جماعت عقب سر خود طلب نماید در باب چنین کس چه باید گفت و نیز کسانیکه با وجود
علم و اطلاع یافتن این حال عقب سر او نماز خوانند صحیح خواهد بود یا باطل و مستوجب گناه
خواهند شد یا نه **جواب** در صورت مرقومه بنا بر مشهور اگر قاذف و مقذوف
هر دو بالغ و عاقل باشند و نیز مقذوف حر مسلمان باشد و بنا بر قول اکثر صاحب
عفت باشد پس قاذف حاکم شرع جامع الشرائط هشتاد تازیانه میزند و نماز
مامومین پس سر او با وجود علم عدم عدالت او صحیح نخواهد بود **باب المسائل**
المتفرقه ا وجوب محو نمودن تصاویر غیر مجسمه ثابت نیست بلکه اظهر
عدم وجوب است قال الصادق علیه السلام **لا باس بما یبسط منها**
ویفترش ویوطأ بلکه وجوب محو تصاویر مجسمه هم ثابت نیست چنانکه دلالت
میکند بران روایتی که دال است بر جواز صلوة با دراهم سود که بر آن تماثیل باشد
ب جواز لعن مومن فاسق مختلف فیه است و در غیبت که احتیاط در ترک باشد
ج وجوب وفا بوعده ثابت نیست د وجوب اطاعت والدین در هر امر مستحب
و مباح الا ما استثنی محتمل است ه بنا بر مشهور غیبت عبارت است از
ذکر کردن انسان بچیزیکه مکروه بدارند که او نسبت خود را بطرف آن چیز بقصد
انتقاص و ذم مثل اینکه بگوید که فلان زاده اعرج بوده یا اصم یا اعمی داخل

غیبت نخواهد بود و بیان عیوب خلقیه و خلقیه هرگاه بقصد انتقاص مؤمن باشد
ظاهرا در غیبت منهی عنه داخل است ذ ظاهر آن است که تقیه در هر شی جایز است
سوای قتل نفس محترم ح جواز عدم تقیه در اظهار کلمه کفر اگرچه نسبت به تقیه رجح
بوده باشد از کلام اکثر اعلام مستفاد میشود لکن مسئله خالی از اشکال نیست بلکه جواز
ثابت نیست و در تبریه از ائمه هدی علیهم السلام هم اختلاف کرده اند احوط آن نیست
که اگر ممکن باشد بتوریه خود را محفوظ دارد و الا ظاهر او جواز تبریه هم اشکالی نیست
هرچند بعضی مرجوح میدانند بلکه احتمال وجوب دارد ط قرض لحیه المشابه حلق
دور نیست که در حکم حلق بوده باشد ی هرچند همه ائمه علیهم السلام امیر مومنان
اند لکن در بعض روایات نهی وارد شده است که سوای حضرت علی بن ابیطالب
صلوات الله علیه دیگری را حتی حضرت صاحب العصر علیه السلام را امیر مومنان
ننامید گفت یا ارض اقدس خانه کعبه زادها الله شرفا و ارض مقدس کربلای معلی
هر دو محترم و مقدس است و روایات در فضیلت یکی بر دیگری مختلف وارد شده
است یب هرگاه حق خدای عز و جل حد بوده باشد پس مکلف مخیر است
اگر خواهد اقرار بذنب خود نزد حاکم شرع نماید تا او حد را جاری کند و اگر خواهد
مستور دارد و اکتفا به توبه بکند پس اگر توبه قبل ثبوت جرم به بینه مقبوله نزد
حاکم شرع ثابت شود حد ساقط خواهد شد یج هرچند در روایات اختلاف
است در خصوص سفر کردن در چهارشنبه لکن دور نیست که سفر کردن

در چهارشنبه غیر کراهت نداشته باشد چنانکه در بعض روایات تصریح بجواز سفر
در ان وارد شده و اگر احتیاطاً تصدق هم بدهد بهتر باشد چه در حدیث صحیح بلکه چندین
روایت وارد شده است که تصدق بدهد بهر روز که خواهد سفر کند ف
عثمان ابن ابی شیبه که یکی از علمای اعلام و مفسرین عظام حدیث اهل سنت است
و بخاری و مسلم و ابو داود و ابن ماجه از افادات او خوشه چین اند و صاحب تحفه او را
امام اهل حدیث گفته است غیر قران را از قران تمیز نمیکرد و کلمات موضوعه
خود را القران قرار میداد و آیه فضرب بینهم بسور له باب را میخواند فضرب
بینهم بسنور له باب وجعل السقایة فی رحل اخیه و جعل
السفینة فی رحل اخیه میخواند چنانچه ذهبی در میزان الاعتدال که ذهبی مذکور
است پیش نگاه حال میزان نابالغ سفینه چنین باشد اگر طفلی از اهل حق در قران
و غیر قران فرق نکند او شان را جای اعتراض نباشد و هذه عبارة المیزان قال
مطین قرأ عثمان بن ابی شیبة فضرب بینهم بسنور له باب فردوا علیه فقال قراءة حمزة
عندنا بدعة وقال علی بن محمد بن کاس النخعی ثنا ابراهیم بن عبد الخصاف
قال قرأ علینا عثمان بن ابی شیبة تفسیره فقال جعل السفینة فی رحل اخیه فقیل انما
هو السقایة فقال انا و اخی لا نقرأ بقراءة العاصم ۹ حد مد واجب بنا بر مذهب
عاصم چهار الف است و نزد او هم مستحب بهم همین مقدار است و بعضی از ان
کمتر میدانند و در نیست که رعایت قول عاصم احوط باشد لیو آسی از عصر

روایات مستفاد میشود که وقت احتضار مومن حسنین علیهما السلام بلکه خواص اصحاب
ائمه علیهم السلام حاضر میشوند و همچنین هرگاه در قبر میبرند ما ائمه حضرات تشریف فرما میشوند
لکن چون که روایت اند اخبار احاد است حکم جزم بآن مشکل است یز سقوط عقاب
بسبب توبه ظاهر امتفق علیه است لکن وثوق بکر بتحقق شرائط توبه دشوار است
یح مراد از شفاعت پیغمبر ما صلی الله علیه وآله نزد علمای رضوان الله علیهم
این است که کسانیکه از مومنین بسبب معاصی مستحق عقاب خواهند شد بسبب
شفاعت آنحضرت از عذاب محفوظ خواهند ماند و نزد معتزله تاثیر شفاعت
مخصوص است در زیادتی ثواب و در سقوط عقاب تاثیری ندارد و این قول
باطل است یط مولانا مجلسی در جلاء العیون فرموده که شیخ مفید و ابن طاوس
وغیره روایت کرده اند که بعد شهادت امام حسین علیه السلام حضرت امام زین العابدین
علیه السلام را غل و زنجیر کردند و اهل بیت را بر محملهای شتران برهنه سوار کردند
و اهل بیت هرگاه بر مقتل رسیدند خود را از شتران افگندند و تا کوفه و شام
بر شتران برهنه بردند ک مولانا مجلسی در جلاء العیون فرموده که از شیخ مفید
وغیره منقول است که چون آن ملاعین بعد دفن کشتگان خود رفتند اهل غاضریه
از قبیله بنی اسد آمدند و بر آن جسدهای مطهر نماز کردند و دفن کردند بحسب
ظاهر چنین بود اما در واقع امام را غیر امام دفن نمیکند حضرت امام زین العابدین
علیه السلام باعجاز امامت آمدند و جسد مطهر آن حضرت را دفن کرده اند از حضرت

امام رضا علیه السلام منقول است که حضرت امام زین العابدین علیه السلام
بنجف اشرف آوردند و بر نعش پدر بزرگوار خود نماز کردند و دفن فرمودند و برگشتند
سؤال مولانا مجلسی در جلاء العیون فرموده که مشهور میان علمای شیعه آنست
که حضرت امام زین العابدین سر سید الشهدا را با سرهای سائر شهدای کربلا همراه
آوردند و در روز اربعین به بدنهای مطهر ملحق گردانیدند و این بعید می نماید
و احادیث بسیار دلالت میکند بر آنکه مردی از شیعیان آن سر مطهر را دزدید و آورد
و بالای سر حضرت امیر المومنین علیه السلام دفن کرد کتب کلینی بسند معتبر از
حضرت امام زین العابدین علیه السلام روایت کرده که جناب رسالتمآب صلی الله علیه
و آله در روز اول ماه ربیع الاول از مکه معظمه بیرون رفته دو شنبه بود و در سال سیزدهم
بعثت بسوی مدینه هجرت فرمودند و بتاریخ دوازدهم ماه مذکور بروز دوشنبه وقت
زوال شمس داخل مدینه گردیدند و این سال اول هجرت بود و تاریخ را از محرم
قرار دادند عکس شیخ مرتضی نجفی دام مجده مجتهد جائز التقلید و جامع الشرائط
اند ارشاد فرمایند جواب هرچند نحیف بخدمت جناب ایشان نرسیده ام
لکن از بعض ثقات و اکثر مردم مدح علم و کمال و ورع و تقدس جناب ایشان مسموع
شده و شیاع مثبت عدالت میشود مثل الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَ
شِقَاقٍ در قرآن شریف بعین مهمله و زاء معجمه است بمعنی استکبار از حق و تعاظم
بغین معجمه آمده است بمعنی غفلت از آنچه واجب است بر ایشان نظر در آن

که آنچه در روایت فقیه از سدیر صیرفی وارد شده است که ثواب تفطیر صایم
مثل ثواب عتق رقبه از اولاد جناب اسماعیل علی نبینا و علیه السلام است ظاهرا
مراد از عتق در این مقام نجات دادن است از عقوبات و مصایب دین و دنیا
که آنچه در بعض روایات که از قبیل اخبار آحاد میباشد تغییر و تبدیل الفاظ قرآن مجید
وارد شده عمل بآن نشاید زیرا که قطعا از دین اسلام و روایات مستفیض
اهل بیت علیهم السلام ثابت است که ما بین دفتین کلام خدای عز و جل است
پس اگر مصلی تغییر و تبدیل بخواند نماز او باطل خواهد شد و تاویل آن روایات
بچند وجه میتوان شد از آنجمله اینست که بر تقدیر صحت روایت محتمل است که بدین
نهج هم نازل شده باشد و اما زیادتی بعض الفاظ موافق آنچه در بعض روایات
وارد شده بلکه ظاهر ترک آن در صلوة احوط است و اما اختلاف اعراب
پس هرگاه موافق قرائتی از قراء سبعه باشد میتوان خواند لکن احوط آن است
که موافق قرائت ابو جعفر و خلف و یعقوب نخواند کز برای مومن صحیح عقیده
گنهکار امید مغفرت هست اگرچه بعد عقوبت باشد چه در بعض روایات
وارد شده که بعضی از گنهکاران مومنین را حق سبحانه تعالی بعد عذاب
چندین هزار سال بحساب سالهای دنیا نجات خواهد داد و در بعض روایات اینهم
وارد شده است که وقت احتضار بسبب شدائد و صدمات که بمقابل معاصی
میشود اصلا ایمان هم باقی نمیماند و امید نجات و عفو منقطع میشود نعوذ بالله

مستحب قبل از سوره الحمد شکر الله تعالی لح آنچه مرویست که حضرت رسالتمآب صلی الله
علیه و آله طعام بخوردن بهیچ وجه تناول نفرموده علی تقدیر صحة الروایة توقف حکم اجتناب
از ان سوره بهر نحو باید بود کط نقل کاغذ سوره اگر برای غرضی از اغراض سواد گرفتن
باشد جائز نخواهد بود ل اوصیای حضرت عیسی بر طریقه آنحضرت بودند و اوصیای پیغمبر
ما صلی الله علیه و آله افضل از اوصیای آن حضرت بودند لا از روایات معلوم میشود
که اهل بیت رسالت را مقنعه و چادر بر سر ایشان برهنه سوار کرده بودند و ابن جوزی
که از علمای اهل سنت است گفته که عجب است از یزید که اهل بیت را اسیر کرده
و برهنه سر بر شتران برهنه سوار کرد لب از روایتی که ملا محمد اسمعیل در حدیقة
الشیعه آورده معلوم میشود که از جمله سیصد و سیزده کس بخدمت حضرت صاحب الامر
علیه السلام هنگام ظهور آنحضرت حاضر شوند پنج کس از هندوستان خواهند بود لج
استادن وقت شنیدن اسم مبارک حضرت صاحب الامر علیه السلام بقصد تعظیم
باکی ندارد بلکه امید اجر و ثواب است لد ولادت باسعادت جناب رسالتمآب
صلی الله علیه و آله بتاریخ هفدهم شهر ربیع الاول واقع شده وفات آن جناب
بتاریخ شهر صفر بیست و هشتم صفر و تحقیق آن است که بتاریخ دوم ربیع الاول واقع
ولادت حضرت سیدة النساء تاریخ بیستم ماه جمادی الثانیه و تاریخ سوم جمادی
وفات آن حضرت ولادت حضرت امیر المؤمنین علیه السلام سیزدهم ماه رجب شهادت
آن حضرت بیست و یکم ماه رمضان ولادت حضرت امام حسن علیه السلام پانزدهم

ماه رمضان و وفات آنحضرت بنا بر مشهور در ماه صفر تاریخ بیست و هشتم و ولادت
حضرت امام حسین علیه السلام سوم ماه شعبان و شهادت آن حضرت دهم ماه محرم و ولادت
حضرت امام زین العابدین علیه السلام در پانزدهم جمادی الاولی و وفات آنحضرت
در بیست و پنجم ماه محرم و ولادت حضرت امام محمد باقر علیه السلام غره ماه رجب و وفات
آنحضرت هفتم ذی حجه و ولادت حضرت امام جعفر صادق علیه السلام هفدهم
ربیع الاول و وفات آنحضرت در شوال واقع شده و بنا بر قول کفعمی نیمه پانزدهم
رجب و ولادت حضرت امام موسی کاظم علیه السلام هفتم ماه صفر و وفات آنحضرت
بیست و پنجم ماه رجب و ولادت حضرت امام رضا علیه السلام یازدهم ماه ربیع الاول
و شهادت آنحضرت بیست و نهم صفر و ولادت حضرت امام محمد التقی علیه السلام پانزدهم
رمضان و وفات آنحضرت در آخر ماه ذیقعده و بنا بر قولی یازدهم ذیقعده و بنا بر
قولی پانزدهم و ولادت حضرت امام علی النقی علیه السلام پانزدهم ذیحجه و وفات آنحضرت
سوم رجب و ولادت حضرت امام حسن عسکری علیه السلام در هشتم ربیع الثانی
و وفات آن حضرت هشتم ربیع الاول و ولادت امام مهدی علیه السلام پانزدهم
ماه شعبان مسئله استعفا بتصریح جرم ... گناه موجب ایلام و موجب ...
... باشد چنانکه جرم ... اطلاق آن ... باشد ظاهر ... است
... [illegible] ... شده باشد و این نوع استعفا
... [illegible] ... است ...

و همین حکم ابرا از حقوق است لو نحوست تاریخهای منحوسه که بحساب شهور
است یا بحساب شهور فارسیه است حکم جزم و بنا بر خصوص آن بسبب اختلاف روایات
و شواهد است پس اگر ممکن باشد رعایت هر دو امر بکند یعنی تاریخی که بحساب شهور
عربیه و شهور فارسیه هر دو سعید باشد احد اسعد باشد والا آنرا مثل نحس بنحو احد
لو اعتقاد براستی احکام منجمین جایز نیست لب در صحت توبه بعض اختلاف
و اشکال است لط دادن تعویذ بمشرک در صورت امن از تلوث نجاست
و خواندن سوره فاتحه بر او برای شفا اگر مرجحی شرعی بوده باشد مثل اینکه
توقع قبول ایمان بعد حصول شفا بسبب معاینه یمن و برکت قرآن مجید داشته باشد
ظاهرا باکی ندارد و هر بودن کشن ولشن از اسمای حضرت امیر المؤمنین صلوات الله
علیه از کتب معتمده ثابت نمیشود پس اطلاق مثل این اسما بر آن حضرت بنا بر حکایت
نسبت کتاب تذکرة الائمه به مولانا محمد باقر مجلسی طاب ثراه ثابت نیست قابل
اعتماد نمیتواند شد آری اگر کسی بگمان اینکه کتاب مذکور معتمد است اطلاق مثل
این اسما بر آن جناب نماید شاید که مستحق لوم نخواهد بود ما سوال اینکه محبت
سنی قریب قصوری در ایمان میشود یا نه الجواب ادنی مرتبه نهی عن المنکر
انکار قلبی است لکن محبت و رقت قلب اگر بلا قصد بمقتضای بشریت عارض
شود از ان قصوری در ایمان نمیشود و حسب لفظ کشن ولشن اگر لفظ معنی ای
پس بر معنی دگری صادق نخواهد آمد و اطلاق آن بر حضرت امیر المؤمنین علیه السلام

نخواهد بود و اگر مثل القاب مشتمل بر مدح و ذم است پس اگر دال بر ذم است
نیز اطلاق آن بر آنحضرت جائز نمی تواند شد و اگر دال بر مدح است پس اگر مدح آن
مدح افراط و تفریط لازم نماید اطلاق آن بر آنجناب میتواند شد مثال افراط
اینست که مثلا این الفاظ بمعنی خالق و رازق باشند درینصورت تعبیر آنحضرت
باین الفاظ جائز نخواهد بود که منجر بغلو خواهد شد و بر غالی در اخبار اهل بیت
علیهم السلام لعن وارد شده است و مثال تفریط این است که این الفاظ دال
بر مدحی باشند که نسبت بعلو مرتبه آنجناب منقصت شمرده شود و مثلا بلکه معنی این
الفاظ قلیل الشجاعة بوده باشد پس درینصورت هم اطلاق این الفاظ بر آنحضرت
نمیتواند شد و اگر این الفاظ مجهول المعانی باشند پس درینصورت هم اطلاق
این الفاظ بر آن حضرت بسبب احتمال اشتمال آن بر ذم جائز نخواهد بود
الحق با اطلاق لفظ کشن و لشن بر حضرت امیر المومنین علیه السلام جزم نمودن باینکه
لفظ مذکور از اسمای حضرت است نباید لکن اگر بر زید ثابت شود که نزد هنود
کشن و لشن نام حضرت امیر المومنین علیه السلام است پس نقل قول آنها و نسبت اول
قول مذکور بطرف آنها در نظم و نثر باین طور که نزد آنها این نام حضرت است
جائز خواهد بود و هیچ قباحتی نخواهد داشت بلکه اگر ثابت شود
که در کتب هنود کشن و لشن نام حضرت امیر المومنین علیه السلام است پس اگر کسی
در فضائل حضرت باین قصد نقل قول آنها کند که آنجناب بمرتبه معظم اند که در کتب هنود

بمقام مدح اسم مبارک آنحضرت مذکور است پس وضع و تعیین صورت آن کس منشأ حجیت خواهد بود
اگرچه شاید در کتب معتبره ثابت نشود اطلاق چنین الفاظ بر آنجناب و تعبیر آنجناب
باین الفاظ نمیتوان نمود ولکن در مقام قبول آن بنابر بعد ثبوت بنوعی قباحتی نخواهد بود
والله العالم مسئله اگرچه از کلام اکثر لغویین مفهوم میشود که مقنع و مقنعه پارچه ایست
که زنان بان تقنع میکنند سر خود ولکن از مجمع البحرین عدم اختصاص تقنع بزنان مفهوم
میشود قال فیه تقنعت لبست القناع وقنع الرجل وتقنع فعل
مثل ذلک و از فتاوی فقها رضوان الله علیهم هم که باستحباب تقنع برای متخلی
قائل شده اند و از حدیثی که از صادق علیه السلام اذا دخل الخلاء یقنع راسه هم
عدم اختصاص تقنع بزنان مفهوم میشود چه حال اقدس آنحضرت ارفع است
از اینکه در حالتی بوده که تشبه بزنان گردیده ای فرموده علاوه از اینکه مطلق تشبه بزنان مادامیکه
موجب سخریه و استهزا نشود منهی عنه نیست ففی الموثق عن ابی عبد الله فی الرجل یجر ثیابه
قال انی لاکره ان یتشبه بالنساء و در حدائق شیخ یوسف بحرینی علیه الرحمه بعد ذکر
حدیث مذکور جر ثوب را پیش شمرده ثوب برای مرد مستحب خواهد بود و عمده دلیل حرمت تشبه
بزنان همین است که منکر و خلاف مروت را داخل میکنند چنانچه کلام شیخ الطائفه علیه الرحمه
بر آن دلالت دارد و معنی خلاف مروت همین است که آن فعل موجب سخریه شان و تعییب و
استهزا بود و ظاهر است که در رسوم عروسی که متعارف است کسی تعییب نمیکند بلی
چنانکه کلام علما مفهوم میشود که لهذا مقنعه بستن چون متعارف نیست محقق معاصر صاحب...

ودر جواهر در مبحث خاتم وجوب بشرط جهر زن فرموده ضرورت عدم تعارف ستر
بالمقنعه والخمار ونحوهما وظاهر است که از استعمال لباس زنان که تشبه کامل نمیشود
مگر در قلیله مثل زنان آنرا بپوشند چه ظاهر است اگر کسی مقنعه تعمم نماید یا بر دوست
بپیچد هیچگونه قباحتی نیست و از این همه وجوه جواز گذاشتن بهمچابر ره و سر مردم
مستقیم میشود لیکن جواز از راجح و سبیل احتیاط هم واضح است آری اگر از حریر خواهد بود
یا مقنعه باشد نیز بجهت بنا بر مختار عدم جواز نتیجه است [illegible] سوال مرد مومن
جوان را امکان خود بکرایه داد و معلم او چون خلاف مصلحت میداند منع میکند و متعلم
قبول نمیکند پس آیا در انکار قول معلم میتواند کرد یا نه الجواب بمقتضای قوله علیه السلام
فی دعاء مکارم الاخلاق ووفقنی لمتابعة من ارشدنی وموافقة من
سددنی هرگاه کلمه خیرخواهی و نصح از مومنی بگوید او را اقبا باید که قبول نماید [illegible]
سوال مراد از حدیث علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل اگر فقهائی و محدثین غیر ائمه علیهم السلام
اند پس ایشان مثل انبیا معجزه نداشتند و اگر مقصود از ان ائمه علیهم السلام اند
پس ایشان از انبیا بهتر بودند پس حدیث چه معنی دارد جواب اولا بر امرا
از حدیث نبوی علمای دین اند و در تشبیه مساوات مشبه بالمشبه به بهمه وجوه معتبر
نیست و ظاهر است که شرف نبوت برای غیر نبی نمی باشد [illegible] سوال
دست عالم بوسیدن درست است یا نه جواب از حضرت صادق
علیه السلام منقول است که شایسته نیست دست بوسیدن مگر دست

پیغمبر یا وصی پیغمبر یا امام از عموم بعض روایات جواز بوسیدن و مس بدست و سینه و عالم
ستفاده و غیره و ظاهراً جواز متجه است مط ساختن تابوت اگر معین بر آیه یا
باعث اجر و ثواب خواهد بود ن مرتبه نبوت از مرتبه ولایت و امامت برتر و اعلی
است و بعض روایات که بر خلاف آن دلالت دارد و یا دال است و مرتبه امامت
برتر است از مرتبه ولایت فا طفل غیر مکلف اگر مرتکب یکی از منهیات مثل زنا
و غیره شود مجرم نخواهد شد لکن تعزیر و تادیب او اگر ممیز باشد لازم است نف
جناب باریتعالی جسم ندارد پس حضرت امیر المومنین علیه السلام چرا ارشاد فرمودند
که انا ید الله و انا لسان الله و انا عین الله جواب
علی تقدیر صحة الروایة چون این الفاظ منافی مذهب حق و ادله قطعیه قاطعه اند تاویل
آن لازم و واجب است مح برای زیارت مستحب بی اجازت والده رفتن جائز نیست
آری اگر پدر پرسش طلب نماید تقدیم اطاعت پدر محتمل است نل سوال باوجود
صاحب اختیار بودن حضرت امیر علیه السلام در باره طلاق دادن ازواج جناب
رسول خدا صلی الله علیه و آله طلاق ندادن آنحضرت مر عائشه را باوصف جنگ جدال
او دلیل آنست که آنحضرت تقصیرات او را عفو کردند مؤید این مطلب است پیام فرستادن
آنحضرت بعائشه که ترک مخالفت و مخاصمت آنحضرت کند و الا ترا طلاق داده از شرف
زوجیت جناب رسول خدا صلی الله علیه و آله بیرون خواهم ساخت و متنبه و خائف نشد
ترک مجادله کردن او پس بیرون انداختن آنحضرت مر عائشه را از شرف زوجیت

رسول صلی الله علیه و آله و باقی داشتن این شرف برای او کاشف از آن است
که حضرت از تقصیرات او درگذشته باشند پس هرگاه جناب ولایت مآب او را بعد از ترک
منازعه و مخاصمه سزاوار طلاق دادن نیافت پس ما او را بعد از این چگونه
سزاوار سب و لعن دانیم آیا شرف بودن حرم رسول که برای او باقی ماند در حق
او مانع از سب و لعن نخواهد بود یا بقای شرف زوجیت با استحقاق لعن جمع میتواند
شد پس امید داریم که وجه جواز لعن بر عایشه و سند آن از کلام معصوم خصوصا
کلام جناب امیر المؤمنین علیه السلام آنچنان به بسط و تفصیل ارشاد شود که خاطر مسترشدان
فارغ از خلجان شده مقرون باطمینان شود و حدیث من شتم جلد نبی لا یمسه
النار اگر واقعی است پس تاویلش چیست جواب عفو نمودن جناب امیر المؤمنین علیه السلام
تقصیرات عایشه را در هیچ روایتی وارد نگشته چه جای که بدرجه ثبوت و تحقیق رسیده باشد تا
مانع از لعن او باشد و بمجرد ظن و تخمین حکم بر چنین امور نتوان نمود و طلاق ندادن جناب
امیر المؤمنین علیه السلام عایشه را بعد التسلیم هرگز دلیل عفو نمیتواند شد و زوجیت زیاده تر از قرابت
النسبی نمیتواند شد و هرگاه اولاد بعض انبیا و بعض ائمه علیهم السلام کافر گردیده اند و مستحق لعن
شده اند اگر عایشه با وصف زوجیت که نه مانع از صدور گناه و نه دلیل حسن خاتمه است
بلکه موجب زیادت عقاب و مزید استحقاق عذاب در صورت ارتکاب گناه بنص قرآنیست
مستحق لعن شود چه جای استبعاد و دلایل ملعونیت عایشه و خروج او از ایمان
بسیار است و تصریح هم بلعن بر او در اخبار متعدده واقع گشته و جناب امیر المؤمنین

علیه السلام عم ملعونیت او و بهر ایمانش از جناب رسالت مآب نقل فرموده چنانچه ابی
الطفیل روایت کرده که شنیدم امیر المومنین علي ابن ابیطالب علیه السلام را
که میفرمود که والله دانسته اند اصحاب جناب رسالتمآب کسانیکه بوده اند و عایشه بنت
ابی بکر بتحقیق که اصحاب جمل و اصحاب نهروان ملعون اند بر زبان مبارک حضرت
رسول خدا صلی الله علیه و آله و داخل نخواهند شد در جنت تا که داخل شود شتر در
سوراخ سوزن یعنی هرگز داخل جنت نخواهند شد و این روایت بطریق متعدده
باز آن حضرت منقول است و در احتجاج و کتاب کافیه فی ابطال توبة الخاطیه
تصنیف شیخ مفید علیه الرحمه و غیر آن مذکور است و نیز در کتاب کافیه مذکور است که ابی رافع
گفت که شنیدم حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله که میفرمود بعلی علیه السلام قاتل
الله من قاتلك و عادی الله من عاداك پس عایشه گفت ای رسول الله
کدام کس مقاتله و معادات علی علیه السلام خواهد کرد آن حضرت فرمود که تو و کسیکه با تو
باشد و مقتضای ظاهر بعض اخبار آنست که جناب امیر علیه السلام عایشه را طلاق داده باشد
نیز که در احتجاج مذکور است که جناب امیر المومنین علیه السلام روز جمل فرمود که قسم بخدا که نمی بینیم
خود را مگر طلاق دهنده او یعنی عایشه و آنچه در روایت آمده من مس جلده جلدی لم تمسه النار
پس علی تقدیر تسلیم الروایة لابد است از تخصیص این عموم بدیگر روایات و آیات و اقوال که دلالت
دارند بر مخلد بودن منافقین و کفار در نار والا لازم می آید که انبیاء گذشته معصوم که آن حضرت را معتقد التعدی و ظلم جاری
کنند و ابو بکر و عمر که آنحضرت انبیا را ... گرفت چنانچه در بعضی روایات وارد شده که انبیاء و اشقیا ... بودند که ... شنید

خاتمة الکتاب و این مشتمل است بر برخی از اجوبه مسائلی
که از افادات جناب علیین مکان حضرت والدی الماجد
اعلی الله رتبه فی فرادیس الجنان می باشد و انما جعلتها
خاتمة الکتاب لیکون ختامه مسکا **سوال** چون معلوم است که در مسائل اصولیه
اقتدا انبا ضیه بلکه اطمینان تعلقت بدین بمفاد فاسئلوا اهل الذکر ان کنتم لا تعلمون مستفسر
بعض امور ما است نه اینکه خدا ناکرده نقصی در اعتقاد نبوت و امامت بوده باشد
نعوذ بالله من ذلک اول اینکه نبی صلی الله علیه و آله مبعوث بود بر تمام خلائق علت غائی
بعثت هدایت است عجب که خالق قادر شخصی را برای هدایت تمام اهل زمین مبعوث
گرداند و او با غیر از اشخاص چند بلاد و قری لقای او نرسد حتی که انکس جهان
در گذرد و صدها سال یقیناً بلکه بقیاس بعضی الی یومنا هذا نیز در بعضی [illegible] قائل
از دین و ملتش هم پس فائده از این بعثت چه شد و حکم کنید اینکه بر [illegible] جابر
اقالیم و فرق خود ما بین ایام بعثت بودند چیست آیا مسلمان خواهند بود یا کفار
و بر اعمال بموجب ادیان خواهش مختلفی خواهند بود یا مثل [illegible] اینکه خبر کلامی
از انبیاء سابقه عالم گیر نشده بود مسکت شفی نخواهد بود که سائل در حق دیگر انبیاء هم
این سوال جاری خواهد داشت دوم اینکه اعتقاد فرقه امامیه است که زمانه از حجت
خالی نمی باشد پس سند و حجت در ایام فترت یعنی ایام ما بین دو نبی سوای قول
امامیه و فائده امام غائب بیان باید فرمود و آنچه آغا احمد صاحب سفائده وجود

امام غائب مثال مخفی بودن آفتاب در ابر نوشته اند تسلی مؤمنست که ماند چنانکه آفتاب
در ابر مانع فرق بعد و شب ظاهر است و فائده وجود امام غائب معلوم نه جواب
مخفی نماند که آنچه برخدا و بمعالم مبتنی مصالح و حکم واجب لازم است آنست
که از طرف خود در نصب انبیا و اوصیا که حجت های او بر کافه برایا اند اخلال نفرماید
تا برای بندگان سبیل اهتدا و باب استبصار مفتوح باشد و هرکس که در دین
و خوف خالق آسمان و زمین در دل داشته باشد در صدد تحقیق طریقه شرع متین
برآید پس حق تعالی که حضرت ختم المرسلین را بر کافه خلق مبعوث ساخت و اطاعت
آنحضرت بر همگنان واجب گردانید حجت خدا تمام شد فلله الحجة البالغة
هرچند کسی با آنحضرت ملاقی نشده باشد هرگاه خبر ادعای نبوت آنحضرت شنید
بر او واجب و لازم گردید که بواسطه یا بلا واسطه استعلام حال نماید و اگر با وجود
وصول خبر تقصیر در تحقیق حال نماید مواخذ خواهد چه لازم نیست که حجت خدا خود
بنفس نفیس هر جا برساند بلکه وصول خبر بعثت و ادعای آنحضرت و تمکین مکلفین از
اهتدا و استعلام احکام در باب دفع عذر بندگان کافی است و معلوم است
که خبر بعثت و ادعای نبوت آنحضرت اکناف عالم را فرا گرفته و صیت معجزات
و خوارق عادات آنحضرت باقطار بسیط رفته و آنحضرت اگرچه از جهان در زمان
قلیل رحلت فرموده لکن دین خدا را مهمل نگذاشته اند بلکه بعد اکمال دین و تبیین
احکام شرع متین و تفویض آن بسید الوصیین باب مدینة العلم امیر المؤمنین

علی ابن ابیطالب از جهان رخت اقامت بر بستند و جناب امیر المومنین و اولاد
طیبین آنحضرت واحد بعد واحد حافظ شریعت غرا و مبین احکام ملت بیضا و قایم مقام
آنحضرت بوده اند پس وفات آنجناب منافی ایجاب تصدیق رسالت آنحضرت
بر عامه برایا نخواهد بود که آثار بعثت و دلایل حقیت آنحضرت بفضل الله و منه
باقی و مستمر مانده اما غیبت حضرت صاحب العصر و الزمان پس بسبب عدوان اهل بغی
و طغیان است آنچه بر حق تعالی نظر بحکمت از نصب حجت لازم بود بعمل آورد بندگان
از بغی و عدوان سبب حرمان خود از برکات وجود امام الانس و الجان گردیدند
قصور ایشان است الزامی بطرف خداوند علیم حکیم عاید نمی شود آری کسانیکه
آوازهٔ بعثت نبی و صیت وصایت وصی بگوش هوش شان نرسیده باشد
مثل آنکه در اقصای عمارت و آبادانی در ناحیه جبلی از جبال و یا در گوشه قطری
از اقطار ارض واقع شده باشند پس اینها در عدم درک احکام سمعیه معذورند
و باحکام عقل که رسول باطنی است مکلف و مامور به خواهند بود بلکه میتوان
گفت که فحص عن الحجه بر اینها لازم و واجب بقضاء العقل فهم مواخذون بتقصیر
هم فی ذلک همچنین مخلصین غیر مقصرین از امامیه که در سبب غیبت مشارکت
ندارند مواخذ نیستند و بر اعتقاد صحیح خود مثاب و ماجور و مامور به اتباع
علمای اعلام که ناشران احکام حضرات ائمه انام در زمان غیبت نیابتاً هستند
و حضرات ائمه معصومین علمای دین را بهداة مسترشدین متبعین گردانیده و فرموده اند

لولا من یبقی بعد غیبة قائمکم من العلماء الداعین الیه
والدالین علیه والذابین عن دینه بحجج الله والمنقذین
لضعفاء عباد الله من شباک ابلیس ومردته ومن فخاخ النواصب
لما بقی احد الا ارتد عن دین الله عزوجل پس تا قیام قیامت
فائده غیبت باقی است وکافه خلق اگر مقصر نباشند از ان بهره یاب اند اما سند وجوب
وجود حجت در زمان فترت وغیر فترت پس عقل است ونقل اما عقل پس مجملا
اشاره بان گذشته که اگر حجت خدا موجود نباشد عذر بندگان در باب عدم
اهتدا تمام گردد والی غیر ذلک من الادلة المذکورة فی مظانها اما نقل پس ایات
مستفیضه واجماع فرقه حقه اثنا عشریه است بر عدم خلو زمین از حجج الهیه قال امیر المومنین
لا تخلو الارض من قائم لله بحجة اما ظاهرا مشهورا واما خائفا مغمورا وتفاصیل
این هردو نوع دلیل در رساله غیبت که از تصانیف عالیجناب مقدس القاب
افضل العلماء المتکلمین حضرت والد ماجد عظم الله مضجعه در نقض کلام عبد العزیز
دهلوی مما یتعلق بطعنه فی غیبة صاحب الامر میباشد بکمال شرح وبسط مذکور
است بان رجوع نمایند واما فائده غیبت پس اگر بعد قیام حجج قاطعه عقلیه
ونقلیه بر وجود وغیبت آنحضرت بعقول ناقصه نرسد بالمره مسلوب از نفس الامر
نخواهد شد وعدم ادراک ان علی وجه التفصیل باعث قدح نشاید نمیتوان شد
بسا احکام شرع وافعال شارع است که عقل ما ادراک کنه حکمت ومصلحت

ان برای نیست و استبعاد عقول ناقصه باعث نمی شود باینکه برود پندار و
از ان برداره و زیرا که بادله قاطعه معلوم است که افعال حکیم علی الاطلاق خالی از مصالح
و حکم نمی باشد علاوه انکه اگر تا بحال سود فائده وجود آنحضرت در زمان غیبت
بوجوه عدیده متصور میتواند شد از انجمله است اتمام حجت بر خلق و از انجمله است
قیام عالم ببرکت وجود فائض الجود آنحضرت و استتارت عالم بنور وجود آنحضرت
مثل استضارت عالم است از آفتاب زیر ابر و این تشبیه در روایات منصوص
است نه از افادات آقای احمد مرحوم و اخوند ملا محمد باقر مجلسی طاب ثراه در کتاب
حق الیقین بعد ذکر روایت تشبیه مذکور فرموده است که تشبیه آفتاب زیر ابر اشاره
است بچند وجه اول انکه بعد نزول اخبار معتبره نور وجود و علم و هدایت و سائر
فیوض و کمالات و خیرات ببرکت ایشان بخلق میرسد و ببرکت ایشان و شفاعت
ایشان و توسل بایشان حقائق و معارف بر شیعیان ظاهر میگردد و بلاها و فتنها
از ایشان رفع میشود چنانچه حق تعالی فرموده است وما كان الله
ليعذبهم وانت فيهم و عامه و خاصه روایت کرده اند از رسول خدا صلی الله
علیه و آله که اهل بیت من امان اهل زمین اند چنانکه ستاره ها امان اهل آسمان
اند دوم که دیده و شنیده اند که بنور ایمان منور شده باشند میدانند که هرگاه ابواب
فرج بر کسی مسدود گردد و چاره کار خود را نداند یا مطلب و تحقیق بر او و مسئله
مشکلی مشتبه گردد و تعین کرد متوسل بارواح مقدسه ایشان شود بقدر توسل

البته ابواب رحمت و هدایت بهر او مفتوح میگردد دوم آنکه همچنانکه آفتاب با بر محجوب باشد با وجود انتفاع خلق از ضوء او آنا فانا منتظر رفع سحاب و کشف حجاب هستند همچنین شیعیان مخلص همیشه در ایام غیبت منتظر فرج هستند و مایوس نمیگردند و ثوابهای عظیم میبرند سوم اینکه منکر وجود آنحضرت با وجود سطوع انوار و ظهور آثار آنجناب مانند منکر وجود آفتاب است هرگاه محجوب بسحاب باشد چهارم آنکه چنانکه مستور بودن آفتاب بسحاب گاه است که از برای عباد اصلح است همچنین گاه باشد که غیبت آنحضرت از برای شیعیان با وجود انتفاع ایشان با آثار ایشان اصلح باشد از ظهور آنحضرت بوجوه شتی که ذکر آنها موجب تطویل است پنجم آنکه نظر بقرص آفتاب اکثر دیده ها را ممکن است و بسا باشد که باعث کوری چشم نظر کننده شود همچنین دیدن شمس جمال آنحضرت بسا باشد که باعث کوری بصیرت ایشان گردد چنانچه بسیاری از مردم پیش از بعثت انبیا ایمان بایشان می آوردند و بعد از بعثت بسبب اغراض فاسده انکار می کردند مانند یهود مدینه و دور نیست که اکثر شیعیان در این زمان غیبت چنین باشند انتهی شطر من کلام المبین المفصح عن الحق الیقین و از جمله فوائد وجود مسعود آنحضرت در زمان غیبت اختیار بندگان است قال ابو الحسن فکیف لکم بالخلف من بعد الخلف فقال ولم جعلنی الله فداك قال انکم لا ترون شخصه و لا یحل لکم ذکره باسمه و این خبر دلالت دارد باینکه اعتقاد مردم در باره آنحضرت بسبب غیبت صعب خواهد بود و فی الحقیقت چنین است

تشبهات و وساوس که بسبب غیبت و طول زمان با اعتقاد آنحضرت راه یافته
اعتقاد امامت و وجود آنحضرت را بمفاد کریمه احسب الناس ان یترکوا ان یقولوا
آمنا و هم لا یفتنون و لقد فتنا الذین من قبلهم فلیعلمن الله
الذین صدقوا و لیعلمن الکاذبین معرکه مرد آزما گردانیده خصوصاً از جهت
تلبیسات و تمویهات عامه که با وصف اعتقاد بطول عمر و غیبت حضرت خضر و من یحذو حذوه
در صدد انکار امامت و نفی غائب و وجود آنحضرت بر آمده بکار می برند و شبهات مردم
فریب انگیز بدلیس ها که در این جزو زمان اعتقاد و انقیاد نماید بمرتبه عالیه ایمان کامل
فائز خواهد شد و هر که انحراف ورزد بوادی هلاکت واقع خواهد شد و یکی از مصالح طول
غیبت آنست که از زمره مومنین آنانکه در اصلاب اهل نفاق وجود شان در علم حضرت
رب العالمین گذشته است بوجود آیند و آنانکه مدعی ایمان اند در مزالق شبهات پای
اعتقاد شان می لغزد و حال نفاق شان منتشر شود و هرگاه محض کافر و محض مومن باقی
خواهند بود آنحضرت ظهور خواهند فرمود چنانچه در بعضی احادیث تصریح بآن شده
است امام بحق ناطق حضرت جعفر صادق ع فرموده که حقتعالی سه [illegible] که برای
سه پیغمبر مقرر فرموده بود بجهت قائم آل محمد قرار داده است و از آنجمله امتداد
و درنگی زمان حضرت نوح را شمرده که چون نوح علی نبینا و علیه السلام مستدعای
نزول عذاب بر امت خود نمود او تعالی شانه جبرئیل امین را با هفت خسته خرما نظیر
فرستاد که ای نبی الله خداوند جلیل میفرماید که اینها بندگان و آفریدگان من اند

و اینها را بعد انقضای صواعق هلاک نمی‌کنم مگر بعد از آنکه دعوت مکرر بایشان برسد
و حجت بر اینها تمام شود پس ای نوح دعا بطلب و بالاتر سعی مکن و کوشش کن این هسته‌ها را در خاک بکن
تا درختها بروید و بار آورد و آن وقت برای تو فرج و خلاصی حاصل خواهد شد پس
مومنان را از پیروان خود باین مژده بشارت بده پس هنگامیکه درختها روئیدند
و قوت گرفتند و شاخ و برگ و بار بهم رسید و در اینها زمانی ممتد مطول گذشت حضرت نوح
استدعای ایفای وعده از جناب اقدس الهی نمود حکم رسید که تخم این درختانرا در زمین
بیفشان و صبر و اجتهاد و عبادت بنما و حجت ما بر قوم تمام شود که گروهی که ایمان
آورده اند بر این معنی مطلع ساز پس سیصد و یک کس از جمله ایشان باستماع این خبر
مرتد شدند و گفتند اگر ادعای نوح راست می‌بود در وعده الهی خلف بهم نمی‌رسید
و همچنین حکیم علی الاطلاق در هر مرتبه حکم بکاشتن تخم میفرمود تا اینکه هفت بار چنان اتفاق
افتاد و در هر دفعه طائفه از ایشان مرتد می‌شدند و آخر الامر هفتاد و چند کس بایمان عهد کرده ماندند
در آن هنگام از جانب ایزد علام وحی بنوح رسید که حالا نور حق با ظلمت باطل
امتیاز یافت و صاف و کدر از هم جدا شدند و کسانیکه طینت خبیثه داشتند مرتد شدند
منافق بودند پس اگر من کفار را هلاک میکردم و مرتدانرا باقی میگذاشتم وعده سابق
من در باره مومنان خالص صادق نشده بود باین معنی که ایشان را در زمین خلیفه خواهم
و امن و امان و تمکین و اطمینان بایشان خواهم بخشید الا چون شک از دلهای ایشان
دور کنم عبادت خالص برای من نمایند و الحمد می آمد غلط می افتاد و چگونه

استخلاف و تمکین و تبدیل خوف با امن از طرف من برای ایشان حاصل می باشد از جهة

ضعف یقین و خبث طینت و زشتی اخلاق و عداوت این مرتدان را که نتیجه نفاق و بیخ

گمراهی بود ظاهر ساختم پس اگر این بار او در وقت استخلاف از ملکی که بمومنین بعد اهلاک

اعدای ایشان عطا نمایم بهره میکردیم هر آئینه سر الحیر نفاق در ایشان مستحکم می شد و گمراهی

ایشان استقرار می یافت و با برادران خود عداوت می ورزیدند و بنابر طلب ریاست

و خواهش استقلال در حکمرانی با اهل ایمان جنگ و جدال میکردند و چگونه تمکین دین در حین شیوع

و انتشار امر حق در مومنین صورت بندد با وجودیکه فتنها برپا و جنگها موجود باشد

و این هرگز نمیتواند شد پس کشتی را بروی ما و بوحی ما درست کن حضرت صادق

علیه السلام فرمود که همچنین زمان غیبت حضرت صاحب العصر طول خواهد کشید تا حق

خالص ظاهر شود و صاف از کدر امتیاز یابد باینطور که از شیعیان کسانیکه طینت

خبیثه دارند و اینها کسانی که در معرض خوف نفاق واقع اند که چون آنحضرت بر مسند خلافت

جا گیرد و در محل تمکین و امن و امان قرار پذیرند از دین برگردند الحال قبل از ظهور

آنحضرت مرتد شوند انتهی ملخص ترجمه بعض کلمات الشریفه بالجمله معرفت امام و تصدیق

بوجود و صفات آنحضرت ع در نیل مرام و وصول بدار السلام انشاء الله المنعام کافی

است چرا که آنجناب را خلیفه بحق دانستن رکنی از ارکان ایمان است و تقصیر

در معرفت آنجناب مستوجب خسران و موجب دخول درکات نیران چه بطریق عامه و خاصه

از جناب خیر البریه علیه افضل السلام و التحیة منقول است که فرمود من مات و لم یعرف

امام زمانه مات میتة جاهلیة یعنی کسیکه بمیرد وامام زمان خود را
نشناسد بر موت کفر مرده باشد لهذا اینجا واضح گردید که معرفت امام در هر زمان بر هر
خاص و عام ثابت است و عدم درک فائده بر فرض آن باعث استنکاف ازان
نمی تواند شد والله الهادی الی الطریق القویم سوال اینکه
شیعیان بایام عاشورا بابداع و ایجاد مثل تخاد نعش و تابوت و تمثال اجداث
وغیره بالطریق نیاز وتبرک بهمی پردازند و با دف و دہل سینه زنی می سازند چه وا
ماجور می شمارند وحال آنکه اینمعنی خلاف شعار جناب ختمی مآب و آئمه معصومین و مخالف اقوال
علمای دین مبین رضوان الله علیهم است وطعن و تعرض اہل خلاف مزید بر آن ابتداع
در دین مبین ممنوع چنانچه در فقیه در کتاب الطهارة باب نوادر در احکام اموات
موجود قال امیر المومنین علیه السلام من جدد قبرا او مثل مثالا
فقد خرج من الاسلام وایضا در کتاب الطلاق باب معرفت کبائر
قال قال رسول الله صلی الله علیه وآله کل بدعة ضلالة وکل ضلالة
سبیلها الی النار وایضا روی محمد بن مسلم عن ابی جعفر علیه السلام قال والذی
ان یبتدع الرجل رایا فیحب علیه ویبغض وایضا روی الحسن بن المحبوب عن عبد الله
بن سنان عن ابی حمزة قال قلت لابی جعفر علیه السلام ما ادنی النصب قال ان یبتدع
الرجل شیئا فیحب علیه ویبغض علیه وایضا قال علی علیه السلام من مشی الی صاحب
بدعة فوقره فقد سعی فی هدم الاسلام انتهی والبدعة الحدث فی الدین بعد الاکمال

او ما استحدثت بعد النبي من الاهواء والاعمال كذا في القاموس پس علمانها بخاطر رسید یا فته
چون تنقیح وتنقید وجرح وتعدیل اخبار ونفاذ احکام منصب علمای اعلام است لهذا برای
اطمینان قلب وتحقیق مسئله التماس میشود که مرتکب اینچنین امور آثم است یا نه واگر احیانا از ارتکاب این امر
فتنه وفساد از جانب علماء بوقوع آمده باعث سفک دماء وغارت ونهب اموال واستخفاف
مذهب حقه گردد پس آنکسان مائلون الی الحق اند یا علی الباطل ترصد که درین باب مفصل وشرح ارقام فرمایند
که تشکیک به تحقیق گراید **جواب** حقیقت حال اینست که آنچه مردم در عزاداری از مراسم
بعمل می آرند بر چند قسم است یکی که عمده امور است ذکر فضائل ومراثی ونوائب بلایا واستماع سوانح انواع محنه
هائله اند وهی احادیث وتواریخ معتمده ومراثی معتبره وگریه وزاری بر بعضها تقرب حضرت باری عز اسمه
جناب سید الشهداء علیه الاف التحیه والثنا است وسائر مستشهدین ائمه عترت طاهرین ومصائب
حرم محترم وهو مندوب الیه مرغب فیه والنصوص فی ذلك كثيرة شهيرة
دوم آنکه باصل شرع مباح است وبسبب اعانت بر گریه ویکباره رجحان شرعی بهم رسانیده سوم آنکه
مباح محض است وبسببی است که بعمل می آرند چهارم اموریکه خلاف شرع واز قبیل منهیات شرعیه است
وبمفاد خلطوا عملا صالحا وآخر سیئا بعمل می آید وقسم اخیر خلاف شرع است
مثل ساختن تصاویر ذوی الارواح ودف زنی وغناء وسرود وسجود بغیر المعبود وخواص شیعه از آن
انکار دارند وافعال عوام از پایه اعتبار ساقط اما هر سه قسم اول پس بعضی از آن باصل شرع
بخصوصه راجح است کما ذکر فی القسم الاول وبعضی بسبب رجحان عارضی بهم رسانیده وبعضی مباح
محض است تا وقتیکه قصد تشریع نباشد وهرگاه پای تشریع بمیان آید محرم است والله اعلم

مجمل قول درباب این مقام و تفصیل آن اینست که اتخاذ نقش و تصاویر و تمثال اجساد که سوال از ان رفته
باصل شرع مباح است و چنان نیست که همه محدثات ممنوع و داخل بدعت منهی عنها باشد بلکه
باصل شرع مباح است پس بحیثیت آنکه در حدیث وارد است کل شی مطلق مباح
حتی یرد فیه نهی و نهی مختص است باتخاذ تصاویر ذوی الارواح والدلیل علیه من
طریقهم ما فی روایة البخاری عن ابن عباس رض ان رجلا قال له انما معیشتی
صنعة یدی انما اصنع هذه التصاویر فقال لا احدثک الا بما
سمعت عن رسول الله صلعم سمعته یقول من صور صورة فان الله
معذبه حتی ینفخ فیها الروح ولیس بنافخ فیها ابدا فربا الرجل ربوة
شدیدة فقال ویحک ان ابیت الا ان تصنع فعلیک بهذا الشجر
وکل شیء لیس فیه روح و نقل ابن حجر فی کتاب الزواجر عن اقتراف الکبائر
ناقلا عن شرح مسلم واما تصویر صور الشجر ونحوها مما لیس فیه روح
فلیس بحرام و فی الهدایة لا یکره تمثال غیر ذی الروح لانه لا یعبد
و یدل علیه من طریقنا ما رواه الکلینی فی الصحیح عن ابی العباس
عن ابی عبد الله فی قول الله عز وجل یعملون له ما یشاء من محاریب
وتماثیل والله ما هی تماثیل الرجال والنساء ولکنها تماثیل الشجر وشبهه
وعن محمد بن مسلم فی الصحیح قال سئلت ابا عبد الله عن تماثیل الشجر
والشمس والقمر فقال لا باس ما لم یکن شیئا من الحیوان الی غیر ذلک

من الاخبار والآثار وظاهر است که اتخاذ نعش و تابوت و تمثال جدات تصویر ذی الروح
نیست ولئن تنزلنا عن ذلک وقلنا بان تصویر غیر ذی الروح ایضا منهی عنه
کما فی المغرب الصورة عامة فی کل ما یصور مشبها بخلق الله من ذوات
الارواح وغیرها تاهم تخصیص بمخلوق الله خواهد داشت و نعش و تابوت و تعزیه شبیه مخلوق
الهی نیست بخلاف ضریح مبارک و قبر مبارک که مانند آن از مصنوعات آدمیان است و در آن هیچ گونه
ممانعتی نیست و از اینجاست که اهل سنت تصویر نعل مبارک و روضه مقدسه نبویه در کتب خود نوشته اند
کما لا یخفی علی من راجع الی منظومة الجامی و دلائل الخیرات علاوه بر آن تصریح در جواز بلکه
رجحان آن در کتب فریقین بکتابت متواتر رسیده اما از طریق امامیه پس سید علی بن طاوس در کتاب
اقبال در اعمال هفدهم ماه ربیع الاول که بنا بر قول اصح روز ولادت با سعادت حضرت
سید المرسلین است از حضرت صادق روایت کرده که وقتیکه زیارت آنحضرت بجا آوری
فمثل بین یدیک شبه القبر واکتب علیها اسمه الشریف وتکون علی غسل
ثم قم قائما وقل انت بقلبک [illegible] مواجهه الحجر و از طریق اهل سنت در خزانة الروایات
در فصل فضل زیارت قبور والدین است فی کفایة الشعبی ان رجلا جاء الی النبی
فقال یا رسول الله انی حلفت ان اقبل عتبة باب الجنة و جبهة
حور العین فامر النبی ان یقبل رجل الام و جبهة الاب و یروی انه
قال یا رسول الله ان لم یکن لی ابوان فقال قبل قبرهما قال فان لم اعرف
قبرهما قال خط خطین وانو احدهما قبر الام والآخر قبر الاب

فقبلهما فلا تحنث فی یمینک انتهی ملخصاً اینکه نیت تبرک بزیارت و احترام و تعظیم
در باخت این امور مخل باشد پس تخییل خالی از تحصیل است فانه فی ذلک کلمة للمثال بسبب
انتسابها للمعظمین یسکنه حرمة بشعوبة الخیر این المذکوران و از همین جاست که صاحب روضة الاحباب
در خصوص صورت نعل مبارک نبویه که نمودار از قرطاس مقطوع و خطوط منقوشه بود و فضائل و برکات
آن را ذکر نموده و در کتاب تصحیح المصابیح تالیف ابی الخیر جزری مذکور است یا طالباً تمثال نعل
نبینا هاقد وجدت الی اللقاء سبیلا فاجعله فوق الراس و اخضع
واعتقد و تقال منه و اولی التقبیل امن یدعی النسب الصحیح فانه یدل
علی ما یدعیه دلیلا و اما توهم اینکه اینها از قبیل بدعت منهی عنها است پس ممنوع است
یا اینکه بدعت و معنی آن دیگر حادث است در دین چیزی که در دین خارج باشد از آن چنانکه در قاموس
نوشته البدعة الحدث فی الدین بعد الاکمال و ما استحدث بعد النبی من الاهواء والاعمال و در مجمع البحرین
و اصحاح است المبدعة بالکسر والسکون الحدث فی الدین ما لم یکن له اصل فی کتاب و سنة و قال علیه الشرع
و لو بالعموم خارج منه فمن شرع فاحل حرم الله او حرم حلالا او کره ما لم یکره کان مبتدعا خارجا عن الشریعة
بعد المعنی الاصلی للبدعة فی عرف الشرع دو دوم آنکه بعد رسول خدا صلی الله علیه و آله امری
حادث شده باشند خوب باشد یا بد هر گونه که باشد و لعله بدعة بالمعنی الاعم من باب التوسع و قال صاحب [illegible]
من اهل السنة فی آخر قواعد البدعة منقسمة الی واجبة و محرمة و مندوبة و مکروهة و مباحة
والطریق فی ذلک ان یعرض البدعة علی قواعد الشرع فان دخلت فی قواعد الایجاب فهی واجبة
او فی قواعد التحریم فمحرمة او فی الندب فمندوبة او الکراهة فمکروهة او الاباحة فهی مباحة

وقال شيخنا الشهيد في قواعده محدثات الامور بعد عهد رسول الله صلى الله عليه وآله ينقسم اقساما
لا يطلق اسم البدعة عندنا الا على ما هو محرم منها اولها الواجب كتبة وبين القرآن والسنة اذا خيف عليهما التلف ثانيها
المحرم وهو كل بدعة تناولها قواعد التحريم وثالثها المستحب كبناء المدارس والربط مما تناولته ادلة
الندب ورابعها المكروه مما شملته ادلة الكراهة وخامسها المباح وهو الداخل تحت ادلة الاباحة
كنخل الدقيق فقد ورد اول شيء احدثه الناس بعد رسول الله اتخاذ المناخل پس امثال اين امور
محدثة على اطلاقها محرم نيست اي كم من مباح لم يكن في عصر الشارع ثم احدث بعد عصره ولم يقع النكير
عليه من احد لانه سائغ في نفسه انه لم يكن في عصره كالروضات المقدسة والقبات المتبركة وكما انها
سائغة عرضها باعتبار احترام الابدان المطهرة المدفون فيها رجحان لكونها وصلة الى الراجح فصار
من اجل ذلك تعميرها وتجديدها وترميمها من الطاعات والقربات وان انكرها قوم من الطغاة من الوهابية
هدموها ولو ابدهمها ولم يدروا انه صار الاستخفاف بشانها من المحرمات لكونها مستلزما للاستخفاف بشان الذوات
المقدسة المدفونة بها فكذا فيما نحن فيه عمل الضرايح المحرمة سائغ بل راجح والاستخفاف بها غير جائز
وان جوزه بعض النواصب تبعا لمحرق المصاحف نقل السيوطي في الاتقان عن الحليمي انه قال لو
غسلها اي المصاحف او احرقها بالنار فلا باس فقد احرق عثمان مصاحف كان فيها آيات
وقراءات منسوخة ... لم ينكر عليه وجزم القاضي حسين في تعليقاته بامتناع الاحراق لانه خلاف
الاحترام وبر تقدير اين همه دانسته شد پس مخفي نماند كه طعن مجالعين ساقط است وبدعت بالمعنى الاعم
عموما حرام نيست وبدعت بالمعنى الاخص حرام است نه مطلق بدعت وقول عمر عند ابداع التراويح
في الحقيقة نعم البدعة هذه البدعة برانها محبت است اگرچه بدعت تراويح في الحقيقت خلاف شريعت

غرا الیه عبارات نادره است آنچه در شرح بعض احادیث که در مثال واقع است پیش آید و آنکه حدیث کتاب الطهارت

نقیض حدیث قول او من مثل مثالاً فقد خرج عن الاسلام بظاهر خود نیست چراکه

تجدید بمعنی آن نمی‌تواند بود چه ... که در معنی ... تا نه نمودن غیری

او کتابها بصنعت انسان آن ... کبیر است و تجدید بمعنی ... کما فی بعض نسخ الحدیث بمعنی ساختن

و چیزی سنگ و امثال آن چنانچه طریقه اهل سنت است ... و تمثیل مثال ... تمثال

ذی الروح باشد از جمله محرمات است نه مطلق مثال و خروج از اسلام هیچ یک از این امور اگرچه

حرام هم باشد لازم نمی‌آید مگر وقتیکه این امور مروجه و یا محرم را حلال داند البته مستحل حرام

و منکر احکام خارج از دائره اسلام است لکن هرگاه چنین نباشد خروج از اسلام لازم نخواهد آمد قصوی

ما فی الباب هرگاه حرام باشد آثم خواهد بود و لیکن از آنجا که در حدیث مذکور تفریع خروج از اسلام بر این

امور وارد گشته مراد از آن نخواهد بود مگر تجدید و تمثیل بر وجه استحلال حرام و تغییر احکام الا غیر و حدیث

کل بدعة ضلالة محمول است بر بدعت بمعنی اول و شکی نیست در اینکه هر بدعتی در دین و اختراعی در

حضرت سید المرسلین که چیزی را حلال و حلالی را حرام گرداند و کذا تبدیل سائر الاحکام و ما یستلزم

تغییر عقائد الاسلام و کلما یلزمه انکار الضروریات همه ضلالت است و سبیل این بسوی نار است چنانچه گذشت

ابن عمر ... شرع اباحت آن ثابت باشد تشییع برادران ... باشند اما روایت ... مسلم از ابو جعفر

ان یبتدع الرجل ایا ... ظاهر شرح آنست که مذهبی احداث کند که مخالف دین اسلام ... باشد

و عقیده‌ای تراشیده را بر مردم القا کند و از مردم بدان سبب بغض و عناد ... و همچنین ... ابو حمزه ... المدد

حضرت امیر المؤمنین ... مشتمل است بر ... و قبر اهل بدعت مراد از بدعت ... بدعت بمعنی اضلال است

وظاهر است که توقیر اهل بدعات و صاحبان آراء فاسده باعث ترویج باطل و اراکمات
است و موجب غضب پروردگار و پناه بخدا موجب تمام شریعت سید ابرار و قول صاحب قاموس البدعة
الحدث فی الدین ظاهر آن نیز حدثی است که تصرف در دین بغیر شریعت حضرت سید المرسلین
از آن لازم آید نه مطلق محدثات که عند الفریقین منقسم باقسام خمسه است مثل الحکم خمره و قول او ما استحدث
بعد النبی من الاراء والاعمال اگرچه بظاهر عمومی دارد ولکن تخصیص آن باراء باطله و اعمال عاطله لازم
است فان احداثها هو المذموم والاراء المجتهدین من استنباطات علماء دین دله شرعیه مستفاد است
دران مندرج خواهد شد و اعمال مسنونه که از عمومات مستفاد است هم داخل خواهد بود پیش از طبع
کتب دینیه که در زمان حضرت نبود و یقینا از امور راجحه است لیکن بخلاف امور ان نشد حضرت سید الکریم
نمیتوان فهمید پس برداشتن اعلام و توجه بلا عنا بر مصیبت امام و سینه زنی که بحد اضرار نرسد و اولی گفتن
که معین بکا و دیگر به سبط حضرت سید الانام است لیس باطل باعث رجحانی عارضی بسبب
شرع بهم رسیده و در حدیث وارد است کل الجزع مکروه الا الجزع علی الحسین
ومن بکی وابکی وجبت له الجنة اما فتنه و فساد و انجرار آن بقتل و غارت لیس از لوازم
این مراسم نیست و نه از لوازم تبرا بر اعدای دین آری اگر مقام تقیه باشد و خلاف تقیه عمل نماید ماخوذ
خواهد بود و اگر مقام تقیه نباشد و اتفاقا فتنه زود هد پس ظالم آثم و مظلوم و دفاع کننده
اگر هلاک شود بمثابه مصداق ماتوا علی الحق خواهند بود انکانوا من اهل الحق
والا فلا والله العالم حج شرکی که سبب حرمان از مغفرت حضرت غفار رحمان است
آنست که در صفات مختصه او تعالی شانه شریک کنند مثل خالقیت و رازقیت و معبودیت و امثالها غیری

شرک [illegible] تعالی بکند و ما شرک [illegible] یا [illegible] بعض عبادات یا اعتقاد در خصائص [illegible] او [illegible]

[illegible] یا [illegible] از غضب [illegible] باشد [illegible] جنگ [illegible] دیگر [illegible] ما التماس [illegible]

[illegible] یعنی قاضی حوائج [illegible] استقلال [illegible] مشترک [illegible] او [illegible]

[illegible] استشفاع از [illegible] باید با علم [illegible] وسایط و وسائل [illegible]

[illegible] حقیقی می باشد [illegible] یا بعض افعال [illegible]

[illegible] او قتل نفس محترمه [illegible] ناکردن [illegible] خوردن [illegible] یتیم و گریختن از جهاد و عقوق [illegible]

[illegible] زن عفیفه [illegible] شراب [illegible]

[illegible] دزدی و [illegible] باشد [illegible] امید شدن از رحمت الهی [illegible]

از عذاب خدا [illegible] خوردن میته و خون و گوشت خوک [illegible] باشد [illegible]

[illegible] سحت و قمار و [illegible] پیمانه [illegible] امانت [illegible]

[illegible] تبذیر و خیانت [illegible] اشتغال [illegible] اصرار بر گناهان و بعضی تعریف گناه کبیره باینطور کرده اند که هر گناهی که

حق تعالی بر او [illegible] آتش [illegible] باشد در قرآن مجید [illegible] تعریف گناه کبیره

منقول است [illegible] اصحاب یعنی علمای امامیه گفته اند که همه گناهان کبیره

لکن بعضی [illegible] بعضی دیگر [illegible] گناهی صغیره نیست و صغیره [illegible] شد

نسبت [illegible] انتهی کلامه [illegible] و اگر تفصیل [illegible] باشد

بکتاب [illegible] الیقین رجوع نموده آید

تمت